

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941.

Första kammaren.

Nr 41.

Fredagen den 20 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 14 och den 16 innevarande månad.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 351, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1941/42.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 35 bifölles även av andra kammaren.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 207—212, bevillningsutskottets betänkande nr 39 och andra lagutskottets utlåtanden nr 32—35.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 181, i anledning av riksdagens år 1940 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1939—30 juni 1940 m. m.

Statsutskottet, till vars förberedande behandling riksdagens år 1940 församlade revisorers berättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad hade, efter tagen kännedom av dessa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, i det föreliggande utlåtandet underställt riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttrande; och hade utskottet därvid följt den ordning, som blivit i revisionsberättelsen iakttagen.

Punkterna 1—3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Under socialdepartementet, § 20, hade revisorerna upptagit frågan om kommissionärsväsendet hos länsstyrelserna.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört:

»De av revisorerna gjorda iakttagelserna hava givit vid handen, att förhållandena på förevarande område icke äro tillfredsställande. Sålunda framgår det av den av revisorerna gjorda undersökningen, att inkomsterna i kommis-

*Ang.
kommissionärsväsendet
hos länsstyrelserna.*

Ang. kommissionärsväsendet hos länsstyrelserna. (Forts.)
sionärsverksamheten få anses väl höga, allra helst som flertalet av inkomna ärenden äro av synnerligen enkel beskaffenhet. Vidare synes viss ojämnhet råda med avseende å de för kommissionärerna fastställda taxorna. Revisorernas förslag att all inbetalning till länsstyrelserna bör ske genom anlåtande av postgiro synes utskottet vara värt att närmare övervägas. Utskottet finner sig med anledning av vad revisorerna under förevarande paragraf anfört böra föreslå, att frågan om en omarbetning av kommissionärskungörelsen blir föremål för utredning, vilken bör omfatta även sådana verk och myndigheter där motsvarande förhållanden som de nu påtalade råda, varvid de av revisorerna anförda synpunkterna böra beaktas.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta föranstalta en omarbetning av kungörelsen den 30 juni 1933 (nr 477) angående kommissionärer hos statens förvaltningsmyndigheter.»

Herr Linnér: Herr talman! Det förefaller, som om statsutskottet tämligen oreserverat anslutit sig till den uppfattning som gjorts gällande av statsrevisorerna. I anledning därav skulle jag vilja säga några ord för att belysa de förhållanden det här är fråga om.

Statsrevisorerna ha i första rummet fäst sig vid den stora penningförmedling på närmare en och en halv miljon kronor, som går genom kommissionärernas händer. Om man nu undersöker vad denna i själva verket utgöres av, finner man att det så gott som helt och hållet är stämpelmedel. Det är genom dessa stämpelmedel det stora beloppet uppkommer, och det sker genom ett utomordentligt stort antal småposter. Det förhåller sig nu dess värre så, att allmänheten ofta missförstår stämpelförfattningarna och därför skickar in felaktiga stämpelbelopp.

Hur skall man då enligt författningen förfara? Man skall belägga en ansökningsresolution med stämpelmedel i enlighet med stämpelförfattningen. Resolutionen får sedan ligga i fjorton dagar i avvaktan på att sökanden skall utlösa den. Efter denna tid skall den skickas till utmättningsman för indrivning. Det är väl ingen i denna kammare som anser att detta kan vara ett förnuftigt förfaringssätt. I stället går man tillväga på det sättet, att ansökningarna lämnas in genom kommissionären. När kommissionären då finner, att ett felaktigt belopp är insatt, inbetalar han själv det rätta beloppet. Han tager sedan ut mellanskillnaden genom att mot postförskott översända resolutionen till vederbörande sökande. Denna försändelse går således helt och hållet på hans egen risk, och ibland händer det att han blir lidande på det, men i de flesta fall utlöses resolutionen. Detta förfaringssätt blir helt och hållet en privatsak mellan kommissionären och sökanden. Men på det sättet går det hela snabbt och utan olägenhet för sökanden och utan olägenhet för statsverket. Det är särskilt i dessa fall ofta så att snabbheten vid expeditionen har en stor betydelse för de sökande. Ofta komma de i sista stunden in med sina ansökningar, och de äro ytterst angelägna om att få dem omedelbart besvarade. Det kan bli möjligt därigenom att kommissionären uppträder såsom en mellanhand.

Statsrevisorerna ha nu tänkt sig att hela denna inbetalning skulle kunna utan någon svårighet ske genom postgiro. Ja, det är ju alldeles självklart, att man kan sätta in beloppet på postgiro. Men hur skall man då göra när beloppet är felaktigt? Då skall det bokföras en gång på postgirokontoret och sedan en gång på landskontoret såsom inbetalt. Sedan skall man då underrätta sökanden om att beloppet inte var riktigt, utan att han skall inbe-

Ang. kommissionärsväsendet hos länsstyrelserna. (Forts.)

tala ytterligare låt mig säga 50, 60 eller 70 öre. Han betalar beloppet, och det blir en ny bokföringsåtgärd på postgirokontoret och en ny bokföringsåtgärd på länsstyrelsen. Det är ju föga praktiskt att förfara på det sättet.

Dessa inbetalningar genom kommissionär äro underkastade en mycket noggrann kontroll, vilket är en ytterst viktig omständighet. Riksräkenskapsverket har utfärdat föreskrifter som i detalj efterlevas. Jag kan helt summariskt säga, att de gå ut på dagskontroll över de inflytande medlen. Man har försökt gå så långt det är möjligt utan att inkräkta på allmänhetens berättigade intressen.

Nu skulle man naturligtvis kunna förfara på ytterligare ett annat sätt. Man kunde helt enkelt stryka alla dessa stämpelbelopp och därigenom avstå från statsinkomsten på stämpelmedel. Det skulle betyda inte så litet. Jag tar emellertid för givet att väl ingen reflekterar på den utvägen i nuvarande läge. Nu söker man ju skattekällor med ljus och lykta, dess värre ofta utan att finna några. Man skulle då kunna tänka sig ett annat förfaringssätt, nämligen att man först skickar en underrättelse i tjänstebrev till sökanden och sedan mot postförskott på det resterande beloppet den resolution som av honom begäres. Formellt låter detta naturligtvis sig göra, men det är nog alldeles säkert, att detta förfaringssätt icke skulle innebära en lika bekväm expedition för allmänheten som den nuvarande.

Hela kommissionärsväsendet från 1933 bygger således på denna synpunkt, att det är allmänhetens intresse det här framför allt gäller att tillvarataga på ett enkelt, snabbt och billigt sätt. Den synpunkten får man inte tappa bort, när man bedömer kommissionärsväsendet.

Sedan är det ju också en fråga om kostnaderna. Om man nu skulle ersätta hela detta förfarande med ett överlämnande av arbetet till tjänstemännen, skulle detta otvivelaktigt inkräkta på tjänstemännens övriga arbete. Därtill kommer att detta arbete är mycket ojämnt. Allt vad som rör t. ex. biltrafiken är till stor del säsongmässigt liksom allt vad som rör, vi kunna säga, nöjesindustrien. Därför få kommissionärerna själva anskaffa och avlöna biträden, och när sedan arbetet för kommissionärerna krymper ihop, behöva de inte längre dessa. En sådan där elasticitet kan man inte ha när det gäller ett statens ämbetsverk. Hur mycket den ökade kostnaden för nya tjänstemän skulle gå till, därom vet jag ingenting. Det tror jag inte heller någon annan vet. Det skulle naturligtvis bli föremål för en undersökning, om man skulle reflektera på en sådan metod.

Allt vad jag nu har talat om rör de ärenden som statsrevisorerna anse vara av enkel beskaffenhet, d. v. s. i fjärde paragrafens fem första moment av kommissionärskungörelsen behandlade ärenden.

Sedan återstår en annan grupp, som är av en helt annan karaktär nämligen de kvalificerade ärendena. Beträffande dessa säga statsrevisorerna, att de förstå, att man här får lov att hjälpa allmänheten. Ja, det behövs ganska väl. Därvid kan man tänka sig den möjligheten, att man med anlitande av advokat anordnar ett slags rättshjälpsanstalt, men, mina herrar, det skulle bli mångdubbelt dyrare. De nuvarande taxorna äro visserligen rätt ojämna men i genomsnitt mycket låga. Jag kan som exempel taga en så enkel sak som en ansökan om linjetrafik. En sådan ansökan skall vara försedd med en turlista, som skall bedömas efter vissa grunder. Ofta är den av sökanden ingivna felaktigt anlagd, och då får man göra om den så att den går ihop med föreskrifterna i motorfordonsförordningen. Skulle detta arbete utföras av en advokat, skulle det betinga ett icke obetydligt arvode. För en kommissionär som gör detta arbete, är den högsta taxa som förekommer fyra kronor. Man kan inte tänka sig att få arbetet så billigt utfört genom någon

Ang. kommissionärsväsendet hos länsstyrelserna. (Forts.)
rättshjälpsanstalt. Därtill kommer en annan omständighet som tycks vara alldeles förbisedd av statsrevisorerna, nämligen att det i dessa fall ofta är klart stridiga intressen mellan olika trafikutövare. Jag har tagit det här exemplet med linjetrafik, därför att det är det mest praktiska. Intressena stå som sagt ofta mycket skarpt emot varandra, och det skulle vara direkt olämpligt att å tjänstens vägnar anordna en rådgivning till tjänst för den ena parten emot den andra partens intresse, som kanske är lika berättigat. Man kan därför inte, utan att det strider mot tjänstemännens opartiskhet, göra detta till en tjänstefråga.

Man kommer således fram till det resultatet, att hela denna fråga är mycket, mycket mera komplicerad än vad statsrevisorerna observerat. Frågan huruvida taxorna äro ojämnade de olika ämbetsverken emellan bör otvivelaktigt föranleda en undersökning. Skulle det vara så, bör detta utan tvivel rättas till.

För min del har jag således icke något att erinra emot att en undersökning i den frågan göres. Jag har emellertid ansett det vara angeläget att här komplettera statsrevisorernas alltför begränsade undersökning med dessa synpunkter, för den händelse en undersökning av större omfattning kommer att föranledas av statsutskottets utlåtande.

Herr Andrén: Herr talman! Den föregående ärade talaren har naturligtvis i fråga om kommissionärsväsendet vid länsstyrelserna en erfarenhet och en sakkunskap, som ingen här i kammaren kan mobilisera. Jag skall därför inte heller ingå på någon diskussion i sak av de frågor som det här gäller.

Jag vill emellertid fästa kammarens uppmärksamhet på att herr Linnérs kritik nästan helt och hållet riktade sig mot statsrevisorerna och vad de haft att anföra i ärendet.

Statsutskottet har icke helt anslutit sig till deras synpunkter utan endast begärt en utredning. En sådan utredning torde vara påkallad av ett förhållande, som redan den föregående ärade talaren berörde, nämligen den ojämnhet som gäller i fråga om taxorna, vilket i sin tur har lett till att kommissionärerna vid de olika länsstyrelserna ha kommit upp till mycket olika inkomster.

Vad utskottet föreslår i anslutning till statsrevisorernas berättelse är alltså att frågan om en omarbetning av kommissionärskungörelsen skall bli föremål för en utredning, och att man i det sammanhanget skall beakta de av revisorerna anförda synpunkterna. Det är här icke fråga om någon oreserverad anslutning till vad statsrevisorerna ha anfört i ärendet.

Jag kan tillägga, att på en punkt har verkligen statsutskottet gått något utanför ramen av statsrevisorernas yrkande, så till vida nämligen att utredningen skall omfatta inte bara kommissionärsväsendet vid länsstyrelserna utan också vid de övriga verk där kommissionärer finnas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Herlitz: Herr talman! Jag hade inte tänkt deltaga i denna debatt, och jag har tyvärr inte laddat mig med sådana fakta som skulle erfordras för det. Jag vill emellertid uttrycka min tillfredsställelse över det uttalande som gjorts av en ledamot från statsutskottet, att det inte är statsutskottets mening att oreserverat ansluta sig till statsrevisorernas uttalande i detta ärende.

Jag har läst statsrevisorernas uttalande med uppmärksamhet, och det må tillåtas mig att säga, att framställningen frapperat mig genom, om jag så får säga, en hög grad av bristande förståelse för vad kommissionärsväsendet är

Ang. kommissionärsväsendet hos länsstyrelserna. (Forts.)

och vad det betyder. Jag har sedan läst länsstyrelsernas yttranden och naturligtvis därvid fått mina intryck mycket starkt bekräftade. Länsstyrelserna ha ju åstadkommit en samlad kritik av statsrevisorernas framställning av betydande styrka. Jag vill bara peka på en sak som statsrevisorerna i sitt uttalande i utlåtandet berört nederst på sidan 11. De säga någonting om att det är onödigt och olämpligt, att, om en person ingiver en enkel ansökan till länsstyrelsen, en dylik ansökan överlämnas till kommissionär för handläggning. Statsrevisorerna tyckas sålunda ha föreställt sig, att det i länsstyrelserna skulle vara praxis, att då en person begagnar sin lagliga rätt att skicka in en ansökning med posten länsstyrelserna lämna över den till kommissionären för att han skall få sin slant. Det har nu klargjorts av alla länsstyrelser, att detta är en fullkomlig missuppfattning av förhållandena. Revisorernas uttalande på denna punkt har emellertid så frapperat mig, att jag inte velat underlåta att begagna tillfället att göra en erinran om den missuppfattning de gjort sig skyldiga till.

Herr Engberg: Herr talman! Jag skall be att för min del få ansluta mig till de synpunkter, som utvecklats av herr Linnér.

Jag måste också säga, att när jag läste statsrevisorernas utlåtande på denna punkt, så föreföll det mig en smula världsfrämmande. Jag gjorde för mig själv det tankeexperimentet, att om jag hade läst utlåtandet på den tiden jag själv inte hade någon erfarenhet av hur en länsstyrelse arbetar, skulle jag förstrött ha gått punkten förbi. Jag skulle inte på något som helst sätt ha ägnat saken uppmärksamhet, utan den skulle ha fallit utom ramen för mina iakttagelser. Emellertid ställer sig saken helt annorlunda om man har någon erfarenhet, även om den, som min, är ganska kort. Jag har dock i anledning av statsrevisorernas uttalande haft ingående överläggningar inom min egen länsstyrelse om saken, och i andra delen av statsrevisorernas berättelse finnas från Västernorrlands länsstyrelse, liksom från övriga länsstyrelser, de synpunkter anförda, som här ha varit skäl att anlägga.

Jag har fäst mig vid, vad också herr Herlitz med all rätt berörde, att statsrevisorerna tyckas leva i den föreställningen, att varje skrivelse med en ansökan av det ena eller andra slaget, som kommer in till en länsstyrelse, överlämnas till kommissionären, så att han, genom att i sin ordning överlämna den, skall få något slags arvode eller några slags sportler. Det föreställningssättet är fullkomligt galet. Det går inte så till, utan varje ansökan handlägges av vederbörande tjänsteman, men om det befinnes att vissa kompletteringar måste göras, händer det att man antingen överlåter åt kommissionären att verkställa dem eller också bereder sökanden själv möjlighet till komplettering. Den sista utvägen har i synnerhet kommit till användning, när det gällt avregistrering av bilar.

Jag tror i likhet med herr Linnér, att det kan vara nyttigt att en undersökning kommer till stånd, och jag tror liksom han, att man vid undersökningen bör beakta också andra synpunkter än de av statsrevisorerna anförda. Statsrevisorerna, herr talman, ha företagit en luftsegling i nästan lufttomt rum, men vid utredningen torde det vara bäst att släppa in verklighetens luft.

Herr Bengtsson: Herr talman! Det är naturligtvis en rätt vansklighet att värja sig mot herrar landshövdingar i denna fråga, eftersom de hava ett direkt intresse i ärendet. Statsrevisionen har emellertid främst tänkt på angelägenheten av att minska kostnaderna i detta avseende.

Jag kan inte inse, att det skulle vara omöjligt att ha en tjänsteman inom länsstyrelserna för att handlägga dessa ärenden, vilken vore befriad från

Ang. kommissionärsväsendet hos länsstyrelserna. (Forts.)
andra göromål men ändå avlönades av länsstyrelsen. Jag kan inte heller förstå att tanken att anlita postgiro, vilket redan har fått en väldig och med varje år allt mer stegrad användning, skulle kunna ge anledning till kritik eller obehag i detta fall.

Sedan är det också en ytterst ojämn fördelning beträffande denna kommissionärsverksamhet. Det finns kommissionärer med 15, 20 tusen kronor i årsinkomst för ett rätt enkelt arbete. Kan det härvidlag bli en annan och bättre fördelning, som det torde vara anledning anta är möjligt, skulle redan det betyda en inte oväsentlig rättelse.

Detta är i korthet de synpunkter, som ha kommit fram vid statsrevisorernas behandling av frågan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 8—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 11—14.

Lades till handlingarna.

Punkten 15.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 16.

Lades till handlingarna.

Punkten 17.

I denna punkt hade utskottet anfört:

»Vad i övrigt blivit av revisorerna anmält och erinrat, har utskottet funnit hava medfört åsyftad eller i utsikt ställd rättelse eller vara av vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklarad eller ej vara av den vikt, att, oaktat förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon riksdagens åtgärd bort av förhållandena föränledas, eller slutligen icke hava varit av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande, vilket utskottet skolat för riksdagen anmäla.»

Herr Boman: Herr talman! Jag har begärt ordet för att inlägga en gensaga mot den anmärkning som finnes i statsrevisorernas berättelse § 29, vilken icke varit av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande. Anmärkningen gäller en statstjänstemans utredning om äganderätten till vissa skogsområden i norra Dalarna. Jag skall tillåta mig att i korthet rekapitulera sakfrågan.

Det gäller en utredning, som Älvdalens jordägande socknemän låtit verkställa, om äganderätten till Älvdalens kronopark nr 1. Denna skog hade Mora sockens befolkning brukat från urminnes tider. Sedan slutet på 1500-talet, då Älvdalen fränskildes Mora socken, ha älvdalingarna i sin tur utnyttjat denna skog i den fasta övertygelsen att de voro ägare av densamma. I över tre hundra år brukades skogen utan att några anspråk restes från kronans sida.

Då storskiftet genomfördes på 1880-talet, tilldelade de administrativa myndigheterna mot socknemännens protester kronan cirka sju kvadratmil skog. Socknemännen gävo emellertid inte upp, utan höllo frågan öppen. De funno snart, att enda utvägen att återvinna skogen var en objektiv utredning om rättsförhållandena.

*Ang. viss av
statsrevisorer-
na gjord
anmärkning.*

Ang. viss av statsrevisorerna gjord anmärkning. (Forts.)

År 1924 beslöt kommunalstämman i Älvdalens socken att låta ombesörja utredning. Man sökte då den bäste expert som stod att uppdriva, en professor i Uppsala. Socknens ombud betonade därvid, att utredningen skulle vara förutsättningslös och objektiv, och den anmodade professorn förklarade att det endast var under dessa förutsättningar han ville och kunde åtaga sig uppdraget. Utredningen tog sju år i anspråk, varunder utredningsmannen måste anlita andra personer för specialutredningar. Det var med stöd av denna utredning som Älvdalens socknemän väckte process mot kronan i syfte att återvinna sin skog. År 1938 föll utslag i målet vid Ovansiljans domsaga, varvid kronan förpliktigades att avträda den omtvistade skogen.

Det är mot denna utredning statsrevisorerna rikta sin anmärkning. De anse det betänkligt att en statstjänsteman åtager sig uppdrag av detta slag »i syfte att direkt eller indirekt verka mot statens intressen», som det heter, och ifrågasätta förbud för statstjänstemän att åtaga sig dylika uppdrag.

Man kan givetvis diskutera i vilken utsträckning statens tjänstemän skola ha rätt att åtaga sig privata uppdrag. Vissa föreskrifter härutinnan finnas redan nu, dock inte beträffande akademiska lärare. Rent principiellt sett kan ingen invändning göras mot den uppfattning som innebär, att statens tjänstemän skola helt ägna sig åt sin tjänst. Deras fritid är dock lika fri som andra människors. I det åberopade fallet finnas särskilda skäl till försiktighet vid bedömandet, ty här gäller det en rättsfråga. Kronan hade tillgång till landets yppersta expertis på ifrågavarande område. Varför skulle då enkla bönder vara förmenade att anlita den expertis, som låg inom deras räckhåll? Det bör också bemärkas, att det 1924 icke var fråga om någon rättegång, och att det icke heller var såsom rättegångsbiträde Älvdalens socknemän anlitate denne professor. Det var endast och allenast fråga om en på vetenskaplig grund utförd undersökning, utan förutfattad ståndpunkt till frågan, där fakta och endast fakta fingo tala. Gå dessa fakta staten emot, bör detta inte få hindra rätt och rättvisa.

En rättssökande i vårt land, det må vara en enskild eller en samfällighet, måste ovillkorligen förbehållas rätt att anlita vilken sakkunnig han vill. Han måste kunna få uppträda som jämbördig med motparten, även om denne råkar vara staten. I sin vällovliga nitälskan om statens ekonomiska intressen synas revisorerna ha glömt statens rättsvårdande verksamhet. Vår rättsordning är grundad på den enskildes likvärdighet med samfundet. För landets domstolar är rättens främjande den allt överskuggande uppgiften, och för staten måste förlusten av några kvadratmil skog väga fjäderlätt jämfört med förlusten av allmänhetens förtroende för rättsordningen. Jag vill därför uttala den förhoppningen, att den fria forskningen åtminstone på rättens område alltjämt skall förbli fri och dess utövare inte snärjas i några trånga tjänstgöringsparagrafer.

I herr Bomans yttrande instämde herrar *Herlitz, Ohlin, Sandström, Wagnerson, von Stockenström, Dahlström, Härdin, Lindblom, Elon Andersson, Engberg, Nisser, Karl August Johanson, Caap* och *Näslund*.

Herr André: Herr talman! På denna punkt delar jag fullständigt de synpunkter, som anförts av den föregående ärade talaren. När vi behandlade detta ärende i statsutskottets första avdelning, konstaterades en ganska allmän benägenhet att, om möjlighet därtill hade funnits, med ogillande lägga denna statsrevisorernas anmärkning till handlingarna. Emellertid tycks enligt gammal praxis in sådan möjlighet inte föreligga, och därför ha vi tagit vår tillflykt till den gamla utvägen, som eljest användes beträffande mindre väsentliga frågor, att »sumpa» anmärkningen. Jag beklagar, att statsutskottet inte har

Ang. viss av statsrevisorerna gjord anmärkning. (Forts.)
haft möjlighet att uttrycka sitt kraftiga ogillande av den anmärkning statsrevisorerna på denna punkt ha framställt.

Häri instämde herr *Johansson, Johan Bernhard*.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för uppförande av vissa verkstäder vid Karlskrona örlogsvärk m. m.;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för uppförande av en verkstadsbyggnad vid Västernorrlands regemente;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående egnahemsbebyggelse för personal vid centrala torpedverkstaden; samt

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 m. m., i vad avser tredje huvudtiteln.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad avser fjärde huvudtiteln.

Anslag till ytterligare kostnader för vissa befästningsanläggningar.

Punkten 1.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 292 gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till Ytterligare kostnader för vissa befästningsanläggningar å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 28,875,000 kronor.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Utskottet anser det vara i hög grad anmärkningsvärt, att överskridandena av de för ifrågavarande befästningsarbeten anvisade medlen erhållit en så avsevärd omfattning, som här varit fallet. Uppenbart är att de för arbetenas utförande ursprungligen uppgjorda ekonomiska kalkylerna varit felaktiga, att direktiven för befästningsanläggningarnas utförande varit oklara och ofullständiga och att kontrollen över arbetenas utförande organiserats på ett ineffektivt sätt. Utskottet vill uttala sin bestämda förväntan, att de kostnadsberäkningar, som läggas till grund för anslagsäskanden, göras så tillförlitliga och hållbara som möjligt, så att en upprepning av vad som nu förevarit icke behöves ske. I detta sammanhang vill utskottet framhålla, att utskottet icke förbisett de svårigheter, som med hänsyn till arbetenas brådskande natur föreläggat.»

Herr **Ekströmer**: Herr talman! Jag skall icke fördjupa mig närmare i de beklagliga förhållanden, som utgöra grundvalen för det här ifrågavarande anslagsäskandet. Eftersom utskottet i denna punkt redan, som det synes mig, tillräckligt tydligt har uttalat sin mening, skall jag inskränka mig till att framföra ett par reflexioner som jag gjort vid behandlingen av detta ärende.

I den kungl. propositionen finner man på sid. 12, att försvarsministern till täckande av vissa merkostnader för de nu ifrågavarande befästningsanlägg-

Anslag till ytterligare kostnader för vissa befästningsanläggningar. (Forts.)
ningarna överfört ett belopp av ej mindre än 6,380,000 kronor av medel, som ursprungligen anvisats för anläggningar i ett helt annat försvarsområde. Jag undrar nu om det är försvarsministerns mening att återföra detta belopp till dess ursprungliga ändamål, så att icke detta andra försvarsområde blir lidande på vad som hänt i det nu ifrågavarande området?

Vidare har det upplysts att de nu ifrågavarande befästningarna, trots det beklagliga överskridandet av det för dessa befästningsarbeten beviljade anslaget, i alla fall inte på långt när blivit fullbordade. Man undrar då, huruvida regeringen har för avsikt att begära ytterligare anslag till detta ändamål?

Hur betänkliga dessa överskridanden, som sagt, än äro, står dock för mig som det viktigaste, att våra försvarsanordningar bliva fullt tillfredsställande. Jag förmodar att de militära myndigheterna i sina ursprungliga förslag utgått från minimikrav, och att sådana här befästningsanläggningar utgöra ett sammanhängande system. Det synes mig då vara ägnat att inge oro, om man å ena sidan tar medel från ett försvarsområde för att lägga till det andra och om å andra sidan inte ens detta arbete blir fullständigt färdigt. För mig synes det högst angeläget att några luckor i våra försvarsanordningar icke under nuvarande farofyllda läge böra finnas.

Jag vill, herr talman, endast framställa dessa erinringar och i övrigt har jag intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls. _____

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsgaranti för exportkredit;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till befämjande av ökad tillverkning av brännstovv m. m.;

nr 190, i anledning av väckt motion angående anslag till bidrag till verksamheten vid s. k. hemgårdar;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad avser åttonde huvudtiteln, m. m.; samt

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till allmänna utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls. _____

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 251, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för lån för ombyggnad av bostadshus i städer och stadsliknande samhällen;

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för låneverksamheten för främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer;

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder beträffande räntefoten å förbättringslån, nybyggnadslån och lantarbetarbostadslån;

dels medgiva, att den behållning, som kunde komma att förefinnas vid utgången av budgetåret 1940/41 å Lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen, på sätt departementschefen angivit, överfördes till Fonden för låneunderstöd;

dels ock för budgetåret 1941/42 anvisa

a) under femte huvudtiteln

1) till Främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett förslagsanslag av 3,250,000 kronor;

2) till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 20,000,000 kronor;

3) till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor;

b) under Kapitalinvesteringar, Statens utlåningsfonder

1) till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett reservationsanslag av 20,000,000 kronor;

2) till Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 11,000,000 kronor;

c) under Kapitalinvesteringar, Fonden för låneunderstöd

1) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett reservationsanslag av 60,000,000 kronor;

2) till Lån för uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor;

3) till Lån för bostadsförbättringsverksamhet ett reservationsanslag av 11,000,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 80, av herr S. Linderot;

nr 229, av herr B. von Stockenström m. fl.;

nr 232, av herr E. von Heland m. fl.;

nr 233, av herr S. Linderot;

nr 234, av herr S. Linderot;

nr 235, av herr S. Linderot; samt

nr 236, av herr S. Linderot; ävensom

inom andra kammaren:

nr 79, av herr S. Persson i Stockholm m. fl.;

nr 314, av herr O. Carlström m. fl.;

nr 317, av herr E. Lindberg i Umeå;

nr 318, av herr E. Thorell m. fl.;

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

- nr 321, av fru *Disa Västberg*;
nr 322, av herr *S. B. Norup* m. fl.;
nr 323, av herrar *M. Skoglund* i Doverstorp och *M. Ljungberg*;
nr 324, av herrar *H. Hagberg* i Luleå och *S. Persson* i Stockholm;
nr 325, av herrar *H. Hagberg* i Luleå och *S. Persson* i Stockholm;
nr 326, av herrar *H. Hagberg* i Luleå och *S. Persson* i Stockholm; samt
nr 327, av herrar *H. Hagberg* i Luleå och *S. Persson* i Stockholm.

I de likalydande motionerna I: 229 och II: 314 hade hemställts, att riksdagen vid behandling av förevarande proposition måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om fortsatt utredning rörande jordbrukets byggnadskostnader med anknytning till de av 1940 års byggnadskostnadsskissade skisserade linjerna, så att dessa måtte kunna leda till positiva åtgärder, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna förnyade utredning kan leda.

I de likalydande motionerna I: 233 och II: 324 hade hemställts, att riksdagen i anledning av förevarande proposition, yrkandet under c) punkten 1), måtte med avslag på Kungl. Maj:ts förslag om 60 miljoner kronor som reservationsanslag anvisa ett reservationsanslag av 300 miljoner kronor till lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet samt att motsvarande förändringar i fråga om grunderna för tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet måtte vidtagas.

I de likalydande motionerna I: 234 och II: 325 hade hemställts, att riksdagen i anledning av förevarande proposition måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag för nedskärning av de oskäliga företagarvinsterna inom byggnadsverksamheten, varigenom en väsentlig minskning av byggnadskostnaderna kunde åstadkommas.

I de likalydande motionerna I: 235 och II: 327 hade hemställts, att riksdagen i anledning av förevarande proposition i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte påpeka, att riksdagen *icke* vid godkännandet av förslagen om statliga stödåtgärder för bostadsbyggnadsverksamheten ansåge, att statsmakterna uppställde några sänkningar av arbetslönerna såsom förutsättning för stödåtgärderna.

I de likalydande motionerna I: 236 och II: 326 hade hemställts, att riksdagen i anledning av förevarande proposition i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte understryka nödvändigheten av att frågan om byggnadsmaterialkostnaderna snabbt utreddes samt att förslag på grundval därav förelades riksdagen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 232 och II: 322, i vad de avsåge anslag till tertiärlån till bostadsbyggande i städerna, ävensom å motionerna I: 233 och II: 324 måtte

a) godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

b) godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för lån för ombyggnad av bostadshus i städer och stadlikt samhälle;

c) godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för låneverksamheten för främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer;

d) godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder beträffande räntefoten å förbättringslån, nybyggnadslån och lantarbetarbostadslån;

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

e) medgiva, att den behållning, som kunde komma att förefinnas vid utgången av budgetåret 1940/41 å Lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen, på sätt departementschefen angivit, överfördes till Fonden för låneunderstöd;

f) för budgetåret 1941/42 anvisa

dels under femte huvudtiteln

1) till Främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett förslagsanslag av 3,250,000 kronor;

2) till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 20,000,000 kronor;

3) till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor;

dels såsom kapitalinvestering i Statens utlåningsfonder

1) till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett reservationsanslag av 20,000,000 kronor;

2) till Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 11,000,000 kronor;

dels ock såsom kapitalinvestering i Fonden för låneunderstöd

1) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett reservationsanslag av 60,000,000 kronor;

2) till Lån för uppförande och förbättring av lantarbetarostäder ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor;

3) till Lån för bostadsförbättringsverksamhet ett reservationsanslag av 11,000,000 kronor;

II. att riksdagen med bifall till motionen II: 321 måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära utredning med förslag till främjande av en tillfredsställande lösning av de ensamma mödrarnas bostadsproblem;

III. att motionerna I: 234—236 samt II: 325—327 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

IV. att motionerna I: 80, 229 samt II: 79, 314, 317, 318 och 323 ävensom motionerna I: 232 och II: 322 i vad desamma icke behandlats under I, måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av, utom andra, herrar *Bäckström* och *Danielsson*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 229 och II: 314.

Herr von Heland: Herr talman! Det är givetvis ingen mening med att yrka bifall till den av mig m. fl. väckta motionen, då statsutskottet praktiskt taget är enigt. Jag vill emellertid påpeka att den uppfattning, som kommer till uttryck i motionen, allmänt delas av landsbygdsbefolkningen. Härutöver vill jag anföra några ytterligare synpunkter, som hävdas bland oss jordbrukare.

Ett gammalt önskemål är att levnadskostnadernas fördelning kunde ändras så att mindre del av konsumenternas inkomster åtgår till hyran. Förutsättningen därför är givetvis: låga räntor, låga materialkostnader, billiga tomtpriser och låga byggnadslöner, allt saker, som utskottet framhåller i sitt utlåtande. Nu talas allmänt om samarbete och samförstånd, men villkor här-

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

för är väl att bördorna bäras lika, och att de olika befolkningsgrupperna få något så när likvärdiga existensmöjligheter. Lojaliteten mot andra befolkningsgrupper kräver alltså, att byggnadsindustriens arbetare och byggnadsarbetarna nöja sig med samma inkomster som andra arbetargrupper. Man har rätt att utgå ifrån att regeringen har denna uppfattning samt att regeringen som det sagts sätter samhällets intressen före någon samhällsgrupp.

Det vore givetvis i högsta grad önskvärt att kunna höja levnadsstandarden för samtliga befolkningsgrupper i landet. Går emellertid inte detta, borde det ur lojalitetssynpunkt vara självklart att de olika arbetande befolkningsgruppernas levnadsstandard rättvist anpassades efter möjligheterna.

Det kan icke vara värdigt samhället, att exportnäringarnas arbetare, vilkas produkter skapat landets välstånd, eller jordbrukets folk, vars produkter särskilt nu äro för samhället livsviktiga, skola tillerkännas betydligt sämre existensmöjligheter än de arbetare, som tillskansat sig privilegierad ställning på hemmamarknaden och i kommunal eller statlig tjänst.

Departementschefen redovisar i propositionen hur en ganska stor grupp av remissvar från olika delar av landet utmynnar i den slutsatsen, »att en varaktig lösning av landsbygdens byggnadsfråga förutsätter en utjämning av skillnaden mellan stadsnäringarnas och jordbrukets lönsamhet. Detta uttryckes antingen så att lantbefolkningens inkomststandard måste höjas eller att stadsbefolkningens måste sänkas.» Dessa synpunkter anser jag riktiga och viktiga. En folkförsörjningspolitik som skänkte rättvisa arbetsförhållanden åt de olika samhällsgrupperna och framför allt tillerkände landsbygdens folk med andra samhällsgrupper jämförbara existensmöjligheter skulle otvivelaktigt möjliggöra en effektiv närings- och arbetslöshetspolitik.

Dels måste det sålunda enligt mitt förmenande skapas förutsättningar för landsbygdens folk att ur ekonomisk synpunkt kunna klara de önskvärda arbetena, dels fordras att den rikliga tillgången på byggnadsarbetare i städerna till överkomliga priser, om inte annat så i likhet med betodlarna, tvingas att arbeta där arbete behövs.

Vad ytterligare första villkoret beträffar, böra alltså byggnadsarbetarna beredas arbete, där verkligt behov föreligger, i detta fall i landsorten, där på grund av jordbrukets ringa lönsamhet även det nödvändigaste underhåll av såväl bostadsbyggnader som ekonomibyggnader måst eftersättas. Man kan utan överdrift påstå, att det stora flertalet av jordbrukets byggnader icke fyller ens små anspråk på bostadshygien.

Även beträffande ekonomibyggnaderna råda dåliga förhållanden, ty dessa ha, av samma anledning som nyss berörts, på grund av penningbrist icke kunnat moderniseras i arbetsbesparande syfte. Bästa vägen för att kunna avhjälpa detta vore givetvis att jordbruket liksom andra näringar lämnades möjlighet till sådan förräntning av nedlagt kapital och arbete, att sådana reallöner kunna betalas, som motsvara grovarbetarnas löner i städerna, och dessutom lämna så mycket överskott att byggnaderna kunna underhållas.

Därest sålunda statsmakterna gå in för en positivare näringspolitik och i önskan att stimulera livsmedelsproduktionen och igångsättandet av byggen-skap på landsbygden tillerkänna jordbruksnäringen sådana produktpriser att näringen blir lönsam, har givetvis ett steg tagits i rätt riktning.

Det andra av mig angivna villkoret för omfattande byggnadsverksamhet på landsbygden, nämligen att till skäligen löner erhålla tillräckligt antal kompetenta byggnadsarbetare på landsbygden, är säkerligen svårt att få förverkligat.

Som framhålles i propositionen och även av utskottet, är det ett önskemål att jordbrukets eget folk skall kunna användas, i den utsträckning det låter sig göra, för litet av varje och därvidlag även kunna hjälpa till vid byggnads-

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)
arbeten. Det är även av vikt att övertaliga byggnadsarbetare återgå till landsorten, där de så väl behövas.

Departementschefen framhåller i propositionen bl. a.: »Enligt de sakkunnigas uppgifter ligga byggnadsträarbetarnas, byggnadsgrovarbetarnas och målarnas årsinkomster på den egentliga landsbygden vid omkring 2,000 kronor per år eller snarast lägre än de genomsnittliga årsinkomsterna för industriarbetarna i lägsta dyrortsgrupp. Dessa låga årsinkomster sammanhånga uppenbarligen med de mycket korta arbetssäsongerna på landsbygden, varför byggnadsarbetarna där måste, liksom vissa andra säsongarbetargrupper på landsbygden, komplettera sina inkomster genom sysselsättning utanför yrket.» Så långt citatet.

Härigenom och på grund av stadssamhällellenas alla fördelar skapas överflödet av byggnadsarbetare i städerna, ett överflöd som även inverkar fördyrande på städernas byggenskap därigenom att man fordrar fullgod årsinkomst för arbetarna även vid korta arbetstillfällen.

Önskemål överhuvud taget beträffande den överflödiga arbetskraften i städerna borde vara en återflyttning till landsbygden, där det, inte minst under nuvarande kristid, finns gott om arbete vid en positiv landsbygdspolitik. Detta gäller även byggnadsarbetarna, och för dem finns det för närvarande praktiskt taget obegränsat byggnadsarbete på landsbygden. Svårigheten är endast, som jag har framhållit, att skapa förutsättningar för igångsättandet av dessa arbeten på landsbygden och att bereda drägligt arbete hela året om för dessa byggnadsarbetare på landsbygden.

Givetvis är det nödvändigt att de övertaliga byggnadsarbetarna från städerna acceptera de möjligheter, som kunna erbjudas på landsbygden samt de löner som jordbruket — med statsmakternas relativt snäva jordbrukspolitik — förmår erlagga.

Vissa uttalanden i propositionen och i utskottsutlåtandet samt icke minst statsministerns i denna kammare avgivna deklaration ge vid handen, att avsikten är att åstadkomma rättvis reglering av dessa av mig berörda arbetsförhållanden, varför man borde kunna förvänta lämpliga åtgärders vidtagande.

Jag vill, herr talman, försäkra, att jordbrukets folk med stort intresse kommer att följa denna frågas vidare handläggning.

Häri instämde herrar *Löfvander, Aronsson, Albert Andersson, Holstenson, Frigeråker, John Gustavson, Egnell* och *Sköldén*.

Herr Bäckström: Den nu föreliggande kungl. propositionen, varöver statsutskottet har avgivit utlåtande, avser det stora problemet att åstadkomma, att byggnadsverksamheten kommer i gång ute i landet.

Jag måste säga, att jag nästan fullständigt delar utskottets mening i detta avseende. Det är endast en punkt i utskottsutlåtandet, som jag ej kunnat vara med om, nämligen den, som angår landsbygdens byggnadsfrågor. Det har nämligen av mig och herr Danielsson i andra kammaren avgivits en reservation med yrkande om bifall till motionerna nr 229 i första kammaren och nr 314 i andra kammaren.

1940 års byggnadssakkunniga ha i sin utredning framhållit orsakerna till byggnadskostnadernas stegring. Den har skett på tre olika vägar. För det första ha dag- och timlönerna stigit med mellan 50 och 100 % — vanligast torde vara 75 %, säges det. Vidare ha hantverkarna i byggnadsfacket från daglön vid arbete direkt i byggherrens regi och ofta i hans kost övergått till timlön och anställning hos en byggmästare, som arbetar på entreprenad, varvid på vissa

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

orter byggnadsarbetarna betalats efter städernas ackordsprislister. Slutligen ha naturligtvis materialpriserna spelat en stor roll vid kostnadshöjningen.

De sakkunniga ha i sin utredning tillika pekat på de vägar, som böra beträddas för att kunna nedbringa byggnadskostnaderna för de byggnader, som skola betjäna lantbruket. Och de ha då tagit upp frågan om rådgivning i byggnadsfrågor och kurser för teoretisk utbildning rörande landsbygdens speciella förhållanden samt landsbygdens materialförsörjning och arbetskostnadernas lönestegring.

Vad som är viktigast att framhålla i detta avseende är ju dels hur man skall kunna erhålla förmånliga inköpspriser för byggnadsmaterial och dels hur man skall kunna nedbringa kostnaderna för detta arbete.

Vi känna alla i denna kammare till hur det har tillgått tidigare ute på landsbygden. Det är kanske olika i olika delar av landet, men i allmänhet är det ju så, att en del av dem, som äro anställda vid jordbruket, under vissa tider av året så att säga inte deltaga i arbetet, utan mellan de olika säsongerna av jordbruket kunna utnyttjas för diverse arbeten, då det gäller byggnaderna. Det har ju också tillgått på olika sätt ute på landsbygden, då det gäller att utföra byggnadsarbete. Man har gjort arbetsbyten samt använt eget folk, allt i avsikt att kunna få det så billigt som möjligt.

Jag vill inte bortse ifrån att byggnadskostnadernas ökning i viss mån också kan ha sin orsak i att byggnadsstandarden för jordbruket och i allmänhet för landsbygdens byggnader väsentligt har stegrats. Det kan ju också vara en bidragande orsak, men den främsta anledningen torde vara att söka i just de här punkterna, som jag vidrörde, nämligen materialanskaffning och byggnadsarbete.

Om nu en jordbrukare skall utföra en större byggnad för sitt jordbruk, så är det ju givet, att om han dels får använda sitt eget folk och dels får göra upp fria ackord, så kan därigenom arbetet i rätt väsentlig grad förbilligas.

Utskottet har i sitt utlåtande sagt:

»Det är, enligt vad i propositionen framhållits, chefens för jordbruksdepartementet avsikt att låta verkställa utredning rörande organisationen av rådgivningsverksamhet rörande landsbygdens byggnadsfrågor. Denna rådgivning skulle avse såväl planläggningen och det tekniska utförandet av byggandet som gemensam upphandling av byggnadsmaterial.» Detta är ju gott och väl, men jag för min del tror inte, att denna utredning kan få fram en lösning, som helt och hållet ompänner och bemästrar detta problem, nämligen att nedbringa byggnadskostnaderna. Jag tror, att det, enligt vad som är framhållet i den av mig avgivna och återopade motionen, måste verkställas en speciell men omfattande utredning av allt, som berör detta problem, att få byggnadskostnaderna förbilligade. Det är enligt mitt förmenande inte en angelägenhet enbart för jordbruket att hålla dessa kostnader nere, utan det är likaväl för den stora allmänheten nödvändigt, att det blir ett betydligt bättre resultat än under nuvarande förhållanden.

Ja, herr talman, de byggnads-sakkunniga tala om att det skulle vara brist på byggnadsfolk ute på landsbygden. Jag känner inte till hur det kan vara i olika delar av landet. Ätminstone i våra trakter råder ju ej det förhållandet, men även om så skulle vara, att det saknas kunnigt folk, så ha vi nu genom anordnandet av yrkesskolor för arbetslös ungdom fått den möjligheten, att landsbygdens ungdom där kan utbildas till byggnadsarbetare, till rörmokare och till elektriker för att kunna betjäna landsbygden. Därför tror jag, att med tiden dessa farhågor nog komma att bortfalla, och landsbygden kommer nog att få sitt kunniga byggnadsfolk.

Herr talman, med det anförande jag har hållit hemställer jag om bifall till motionerna nr 229 i första kammaren och nr 314 i andra kammaren.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Herr **Linderot**: Herr talman! Det är intet tvivel om att den här frågan hör till de viktigare och större problemen, som årets riksdag haft att behandla, och det har ju också varit en mycket livlig diskussion om olika delproblem inom det här komplexet, vilken har föregått dels propositionen och dels det resultat, som föreligger från utskottet. Jag erinrar vidare om att denna fråga varit föremål för en s. k. sakkunnigutredning, där en kommission av byggnadskostnadsakkunniga på Kungl. Maj:ts uppdrag har utfört ett mycket omfattande utredningsarbete. Det är alltså utan vidare klart, att det är stora ekonomiska, sociala, arbetsmarknadspolitiska o. s. v. problem, som faktiskt sammanlöpa i den fråga, som nu föreligger till behandling, rörande statligt understöd för igångsättandet av byggnadsproduktion.

Jag har självfallet inte tänkt att i mitt inlägg beröra alla dessa viktiga delproblem, som frågan omfattar, och jag har heller inte tänkt att gå till grunden med frågan i dess allmänna omslutning, sådan den här föreligger, men jag vill göra några enligt min mening mycket väsentliga erinringar till det sätt, på vilket statsmakterna ha behandlat frågan, och till det resultat, vartill nu allra senast utskottet har kommit.

Därvid vill jag dela frågan i två huvudspörsmål. Det ena är frågan om produktion av bostäder, frågan om byggnadsproduktionen i allmänhet i de stora samhällena, industrisamhällena eller i samhällen, där överhuvud taget en betydlig produktion av bostäder för uthyrning äger rum. Alltså produktionen av hyreshus. Detta är en sida av saken, som egentligen ligger till på ett helt annat sätt än det, som har varit föremål för de tvenne senaste talarernas bekymmer.

Den andra frågan rör landsbygdens bostadsbyggande eller rättare sagt landsbygdens byggnadsproduktion överhuvud, ty det är ju kanske ofta i lika hög grad fråga om byggande av ladugårdar och ekonomibyggnader, som det är fråga om själva bostadsbyggandet på landsbygden. Det är denna del av vad man kallar byggnadsfrågorna på landsbygden, som kan sägas omsluta jordbrukets behovsproduktion, som icke avser att bli föremål för hyresspekulation, som icke avser att i och för sig betyda något vinstgivande företag från jordbrukarnas sida, utan som faktiskt är begränsat till nödvändiga bostäder och ekonomibyggnader för jordbrukaren och hans familj och möjligen någon enda anställd, sålunda det stora flertalet av Sveriges bondehushåll. Denna del av problemet om byggnadsproduktionen står i en särklass, och det är inte riktigt lyckligt, att man kopplar ihop det så här utan vidare i en enda generell behandling under rubriken byggnadsproblemet. Denna behovsproduktion på landsbygden hör inte till den kapitalistiska spekulationsproduktion, som ligger i begreppet bebyggelse för uthyrning, vare sig det nu är fråga om uthyrning av bostäder eller magasin eller fabriker eller det gäller stora industriens eller mindre industriens behov av byggnader. Det är två socialt så väsentligen skilda ting, att jag helst sett, att jag kunnat behandla dem skilda. Jordbrukarna ha nämligen faktiskt rätt att få åtskilligt utfört billigare, bekvämare och med mindre besvär, i fråga om de nödvändiga byggnationer, som jordbrukarna ha behov av, än vad som hittills varit fallet.

Och vad har det resulterat i? Jo, i att med basis i vissa för frågan i dess helhet ganska betydelselösa men för jordbrukarna rätt väsentliga förhållanden på landsbygden det har uppammats en opinion mot hela byggnadsarbetarekåren, men icke nog med det utan mot hela den svenska fackföreningsrörelsen, mot fackförbunden i byggnadsindustrien och mot landsorganisationen. Man har uppammat ett missnöje och sagt, att det är fackföreningsrörelsens fel, att en jordbrukare eller småbrukare skall få lov att betala en målare eller murare från staden sådana väldiga belopp, som han får betala för det lilla arbete den-

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

ne har utfört. Det är fackföreningsrörelsens fel, säger man. Och så gör man detta till något utmärkande för hela fackföreningspolitiken.

Det skulle föra för långt att gå närmare in på dessa frågor, vilka, som jag redan har sagt, för var och en av jordbrukarna själva äro mycket viktiga, men jag vill inte lämna saken utan att fälla ett allmänt omdöme. Och det blir det, att man i mycket hög grad har överdrivit vanskligheten för jordbrukarna. Det är inte så, att om en jordbrukare vill slå en spik i en vägg så kommer träarbetarefackföreningens styrelse och försöker bojkotta hans jordbruk eller, som det vid något tillfälle raljant framförts i någon tidningsartikel: då kommer man och bojkottar hans tjur och gör honom alla möjliga svårigheter. Det är alltså mycket våldsamma överdrifter i propagandan, som jag härmed vill tillbakavisa, men jag erinrar också om vad jag tidigare sade, att jag med detta på intet sätt vill avfärda jordbrukarnas bekymmer över kostnaderna för byggnationer, som äro nödvändiga för deras behov. Jag vill inte avvisa det berättigade i dessa bekymmer, och man bör stödja vissa ansatser, som här verkligen ha gjorts för att avhjälpa dem, och som jag tycker äro rätt tacknämliga ur synpunkten av jordbrukarnas trängande behov av hjälp i byggnadsfrågorna.

Jag övergår därmed till den andra, den större och faktiskt väsentliga delen av denna fråga. Det är den kapitalistiska produktionen, den kapitalistiska byggnadsmarknaden, till vilken icke dessa bondeproblem höra. Denna kapitalistiska byggnadsmarknad hör till de stora vildsnåren i den kapitalistiska hushållningen här i Sverige. Den är föremål för så oerhört mycken spekulation, så oerhört mycket osunda arbetsmetoder o. s. v. — jag menar nu ur det borgerliga samhällets synpunkt osunda — att en uppröjning av denna snårskog, som den kapitalistiska byggnadsproduktionen utgör, hade varit mycket tacknämlig. Det är ju alldeles klart, att det vore ett bra meningslöst spegelfäkteri att av statsmakterna här begära en hel omläggning på en basis, där man eliminerat den rent kapitalistiska grundvalen för denna arbetsmarknad. Det vore spegelfäkteri att föra fram detta här i dag, ty det är ju givet, att statsmakterna, departementschefen och utskottet, som i sista hand lägger sitt förslag på riksdagens bord, utgå från och i nuvarande situation måste utgå från en bibehållen kapitalistisk produktionsmetod. Man har inte ens övervägt — det förstår jag också, och jag klandrar det inte i och för sig — att föra över till statsföretag allt, som hör under begreppet byggnadsproduktion här i landet. Det är ju alldeles givet, att situationen icke varit sådan, att vare sig departementschefen eller någon annan av dem, som ha behandlat frågan, ansett sig böra gå ut ifrån den utgångspunkten. Men utgående från samma förutsättningar som departementschefen och utskottet anser jag, att man hade kunnat komma till väsentligt bättre resultat utan att på något vis ställa under diskussion frågan om en socialisering av denna produktionsgren. På den basis och med de utgångspunkter, som vederbörande statsmakter och riksdagens organ här haft, vill jag göra ett par kommentarer.

Innan jag går in på mer konkreta ting, vill jag tillbakavisa eller söka bidraga till att likvidera den allmänna föreställningen om att byggnadsarbetarna åtnjuta sådana fantasilöner, att det egentligen är något av skandal, att någonting sådant får förekomma. Jag kommer ihåg, att t. o. m. tidningen Social-Demokraten en gång använde ordet skandal i fråga om en bruksbärande, som hade förtjänat 21,000 kronor på ett år. Nu tycker jag, att det är ett ovanligt hederligt sätt att förtjäna 21,000 kronor på, att man går och bär bruk. Jag tycker, att många, som redovisa 21,000 kronors inkomst, fått denna på ett betydligt bekvämare och ur samhällets synpunkt betydligt

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)
onyttigare sätt, så inte inte behöver man väl använda ordet skandal precis i fråga om en karl, som går och bär bruk till ett bygge och därigenom tjänar 21,000 kronor. Men det må vara hänt, det är en bagatell, vilken benämning man här använder. Det är typiskt för tänkandet, att om jag sitter och luren-drejar och skojar åt mig några hundra tusen och på så sätt blir en välsitue-rad människa, som det heter, så åtnjuter jag allmän aktning, såvida jag inte kommer i klammeri med lagen — nåja, man kan också komma i klammeri med lag och rätt, men tjänar man mycket pengar, får man gott anseende. Bara om man tjänar dem på grovt, hederligt arbete, får man dåligt anseende.

Jag skall inte upptaga tiden med längre utläggningar om detta tema, men jag tycker, att det kunde ta slut med det där pratet om att byggnadsarbetarna skulle vara något slags hyenor på arbetsmarknaden, som gå omkring och bara söka efter rov. Naturligtvis kan man plocka fram exempel i hundratal och kanske i tusental, om man vill, på att en eller annan byggnadsarbetare på relativt lätt sätt tjänar relativt mycket pengar, men var och en, som allvarligt intresserar sig för detta, och särskilt fackföreningsfolket här i riksdagen är väl utan vidare på det klara med att det har skapats fantastiska myter om byggnadsarbetarnas orätmätiga inkomster. Det är alldeles givet, att byggnadsarbetarorganisationerna i nuvarande tid äro så pass — jag vet inte, vad jag skall säga — samhällsbevarande skulle jag kanske kunna säga, att de inte driva en oresonlig, för samhället i övrigt ytterst riskabel politik, men man bör ju förstå, att de, som syssla med det mycket tunga arbete, som det är att bygga hus — det är ett mycket tungt och mycket hårt arbete — under den tid, då de ha arbete, vilket ofta är en mycket oviss tid, vilja för-tjäna så pass, att de åtminstone få en hygglig ekonomi under den tid de arbeta. Det bör man verkligen tillåta också från jordbrukarhåll. Jordbrukarna tjäna inte ett dugg på att ideligen tjata på byggnadsarbetarna för deras höga löner. Jag erinrar om att jag icke har gått in på de riktiga och sunda synpunkter, som herr Bäckström och andra göra sig till tolk för, när de tala om nödvändigheten av att få bättre förhållanden, där missförhållanden råda på landsbygden.

Jag övergår nu till frågan om de statliga krediterna. Det är förutsatt, att 60 miljoner skulle användas till tertiärlån för byggnadsproduktionens igångsättande, och man förutsätter, att man skall stödja dem, som investera kapital i byggnadsproduktionen, genom att staten garanterar en viss utjämning av räntan mellan två olika nivåer, den gängse marknadsräntan och en viss maximiränta för de lån, som ha tagits.

För att börja med några synpunkter på denna speciella garantiform, vill jag säga, som jag också har tillåtit mig anföra i den motion, som väckts av vårt parti i första och i andra kammaren, att detta är en väldigt riskabel form för statlig garanti. Man kan inte komma ifrån att den inspirerar till att hålla eller försöka hålla ett marknadsläge för räntor på kapital, som investeras i byggnadsindustrien, som ligger högre än den maximiränta, som statsmakterna sedan räkna med såsom grundval vid subventioner för mellan-skillnaden. Naturligtvis kunna statsmakterna vidta en rad reglerande åtgärder för att hindra osund spekulation i hög marknadsränta för denna byggnadsindustri, men det finns absolut fara för att staten får betala ut pengar, som icke stimulera det nödvändiga igångsättandet av byggnadsindustrien men som hamna i räntespekulanternas fickor. Vi ha föreslagit, att man inte skulle gå den vägen, utan den byggnadsproduktion, som i propositionen har förutsatts såsom oundgängligen nödvändig och som skulle behöva ett kapital på cirka 300 miljoner, skulle kunna igångsättas, utan att man lade det egentliga avgörandet i de privata företagarnas händer. Det behöver inte rubba själva grundvalen

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

för byggnadsindustriens privatkapitalistiska karaktär, om staten i detta fall tillhandahåller cirka 300 miljoner kronor för dessa nödvändiga arbeten — socialt nödvändiga, inte bara för byggnadsproduktionens resultat, utan samhällsnödvändiga för att man inte skall åstadkomma ekonomisk skada på andra områden av samhällets ekonomiska liv, som äro förbundna med byggnadsindustrien. Vi ha ansett, att ett sådant tillhandahållande av medel till en viss ränta — vi ha förutsatt $4\frac{1}{2}$ % — med en gång avskär den privata räntespekulationen i dessa cirka 300 miljoner kronor, som skulle investeras. Vi förutsätta, att staten kan låna pengar till 4 %. Försvarslånen t. ex. löpa med 4 %, och teckningen där har ju varit strålande, jag vet inte om det är 1,300 eller 1,400 miljoner kronor man fått in för 4 % ränta. Staten skulle nu kunnat göra inte ett lån för arbete och försvar, som det hette vid det sista försvarslånet, utan ett lån för arbete. Jag är övertygad om att man mycket lätt kunde uppbringa cirka 300 miljoner kronor till 4 % ränta. Denna utlåning skulle alltså inte egentligen kosta någonting för staten, ty staten skulle ta $4\frac{1}{2}$ % vid utlåningen. Man skulle då få en sund reglering av byggnadsproduktionen. Det förvånar mig, att inte departementschefen eller utskottet kunnat göra någonting av den delen av vårt förslag i den här frågan. Det är klart, att jag har sett de invändningar, som ha gjorts, och jag förstår, att ytterligare invändningar kunna göras, men jag undrar om man inte genom att lägga bort sin rädsla skulle kunna komma till det resultat, som vi ha tänkt oss, med litet god vilja och utan att vara rädd för socialiseringsfaran — som ju faktiskt inte alls föreligger, det är inte fråga om någon socialisering av byggnadsproduktionen. Det är alldeles givet, att vi, som ha mycket litet sakkunskap att föra fram i sådana här frågor, inte kunna prestera sådana utredningar och detaljerade förslag, att man utan vidare kan acceptera dem. Vi förutsätta givetvis, när vi lägga fram våra förslag, att statsmakterna, om de finna tankegången sund, skola sätta i gång det otal krafter, de förfoga över, för att utreda saken och framlägga detaljerade och antagbara förslag.

Innan jag går vidare, vill jag säga, att vi efter de utredningar, som vi ha gjort, ha ansett, att byggnadskostnaderna skulle kunna nedbringas högst väsentligt, om man beskär företagarvinsterna med den del, som kan anses oskäligt. Vi ha i vår utredning kommit fram till det resultatet, att frågan om arbetslönerna över huvud taget kan elimineras som alldeles oväsentlig. Man behöver då inte gå den osympatiska vägen att sänka byggnadsarbetarnas löner, en väg, som departementschefen inte har gjort sig till förkämpe för — det vill jag absolut inte säga; det hör till de agitatoriska överorden, att departementschefen skulle vara förkämpe för det, men han har så att säga kapitulerat inför förkämparna för en principiell lönesänkning, när det gäller byggnadsarbetarna. Vi tro, att de andra kostnadsökande faktorer inom byggnadsindustrien, som vi givit anvisning på, äro betydligt väsentligare än arbetslönerna. Vi ha bland annat pekat på materialkostnaderna. Det är åtskilliga, som sysslat med frågan om materialkostnaderna. Kooperativa förbundet har särskilt intresserat sig därför, statsmakterna ha också gjort det, och socialministern har i sitt mycket omfattande arbete i denna svåra fråga visst inte förbisett dem. Men man har inte just kommit till något resultat. Här föreligger kanske en monopolisering i högre grad än i de flesta andra fall. Byggnadsindustrien är ytterligt splittrad på en mängd av småföretagare. De dominerande storföretag, som syssla med byggnation, äro inte så många, men det finns ofantligt många små, ofta enskilda, privata företagare. Trots denna splittring av producentgruppen på byggnadsmarknaden, föreligger det en synnerligen centraliserad, monopolistisk företelse beträffande materialet till byggnationen. Där finnas monopol av olika slag. Jag skall inte trötta med att

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

anföra dessa allmänt kända fakta, hurusom cementtillverkningen o. s. v. är praktiskt taget samlad under en enda hatt. Materialkostnaderna ha stigit så fantastiskt, att där enligt våra beräkningar finns möjlighet att sänka totalkostnaden för byggnationen med 15—20 %, utan att man inkräktar på skälig kapitalistisk företagarevinst för materialleverantörerna. — Jag har inte med den formuleringen velat säga, att jag anser att kapitalistisk företagarevinst i och för sig är skälig. Jag anser ju, att det överhuvud taget inte behövs någon kapitalistisk företagarevinst, men detta vill jag bara säga inom parentes, för att inte någon efter mina ord till dagens protokoll skall komma och fränkänna mig min tidigare principiella inställning.

Vi ha alltså visat, att man inte behöver beskära vad som kan betraktas som skälig kapitalistisk företagarevinst, men ändå kan spara in kanske 15, 20 % av byggnationens totalkostnader. Därför borde man ha behandlat vår framställning litet allvarligare från utskottets sida. Detta är dock den enda punkt, där vår motion vunnit välvilligt beaktande av utskottet. Utskottet säger nämligen om denna del av problemet, att en övervakning av prissättningen å byggnadsmaterial är av största betydelse i det nuvarande läget. Efter att sedan ha talat om priskontrollnämnden och om att departementschefen tänker sig, att byggnadslånebyrån skall titta på leverantörerna ordentligt och granska deras prissättningar säger utskottet: »De syftemål, som avses med ovanberörda motioner, torde därigenom bliva i allt väsentligt tillgodosedda.» Det är tacknämligt, att utskottet i detta fall har instämt med min motion, men det är ju inte så värst mycket vunnit, vare sig statsfinansiellt eller på annat sätt, med att man är välvillig. Man kunde nog ha utformat en mera konkret ståndpunkt. Vi ha tillåtit oss att rycka ut detta ur hela komplexet och föreslagit, att frågan om byggnadsmaterialkostnaderna snabbt skulle utredas av Kungl. Maj:t och föreläggas riksdagen. Vi ha som synes varit ytterst blygsamma, och vi ha verkligen hoppats att med det arbete, vi lagt ned på detta, få något mera positivt resultat i riksdagen. Vi föreslå ingenting omvälvande. Vi hade varit tillfredsställda, om utskottet hade tillmötesgått vår uppfattning om byggnadsmaterialkostnaderna och varit med om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag så snart som möjligt. Jag tror, att det skulle vara mycket nyttigt, om riksdagen vid behandlingen av hela detta komplex in-toge denna mera positiva ståndpunkt.

Vi ha dessutom i fråga om företagarevinsterna, som naturligtvis äro en mycket svårgripbar sak — det är inte så lätt att gå och kontrollera precis vad de olika företagen faktiskt förtjäna inom byggnadsindustrin — haft den blygsamma tanken, att man skulle rycka ut allt detta och göra det till föremål för en alldeles särskild utredning. Då denna inte berör hela komplexet, kan den göras mycket snabbt, och man skulle kunna återkomma till riksdagen med ett förslag, vartill utredningen eventuellt kan föranleda. I detta fall har utskottet överhuvud taget saknat förståelse för vad vi ha föreslagit.

Vi ha vidare tänkt oss, att riksdagen skulle befria socialministern ur den prekära situation, i vilken han befinner sig. Ett faktum är ju, att socialministern har befunnit sig i en prekär situation. Så långt jag har kunnat följa, vad han har yttrat, är han säkerligen å ena sidan på det klara med att byggnadsarbetarkåren här i landet inte har någon så stor brödkaka att skära av, att man skulle kunna sänka arbetslönerna, och å andra sidan har han det svåra förhållandet att räkna med, att igångsättandet av byggnadsproduktionen är avhängigt av kapitalägarnas villighet att sätta in kapital däri. När storföretagarna i branschen och, vad som är ännu viktigare, de som ha hand om det kapital, som skulle investeras i byggnadsproduktionen, vägra att tillhandahålla erforderligt kapital, såvida icke byggnadsarbetarnas löner sänkas, då

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

kommer socialministern i en prekär situation. Hans huvudsynpunkt såsom minister är naturligtvis den allmänt samhällliga nytta han vill åstadkomma, men då han bland annat väl också vill gagna byggnadsarbetarna genom att skapa bättre arbetstillfällen för dem, kommer han i den situationen, att han måste skada deras intressen genom att så att säga kurtisera de kapitalägarna och låta dem sänka byggnadsarbetarnas löner, så att kapitalägarna skola bli villiga att investera kapital i byggnadsproduktionen. Vi vilja befria socialministern från denna för honom säkerligen inte alls behagliga situation; genom att låta riksdagen ta ansvaret från hans axlar och principiellt uttala, att för att detta skall genomföras, som vi anse böra göras från statsmakternas sida för att få i gång byggnadsproduktionen, anser riksdagen inte, att det är nödvändigt, att man sänker byggnadsarbetarnas löner. Även detta krav är mycket blygsamt. Det är ju oerhört reformistiskt betonat liksom allt, som vi föreslagit i denna fråga, och verkligen så modererat, att det borde kunnat vinna en något bättre behandling inom utskottet.

Hade riksdagen sagt, att den icke gör sina anslag avhängiga av något slags ovillkorlig sänkning av byggnadsarbetarlönerna, så hade socialministern kommit ur hela denna dilemma, där han står mellan arbetarnas och kapitalägarnas intressen. Riksdagen hade då övertagit detta ansvar. Riksdagen hade inte sagt, att man skulle göra så och så med lönerna inom byggnadsindustrin, utan det hade överlåtits åt parterna på arbetsmarknaden. Hade dessa på det ena eller andra sättet kommit till ett resultat i sina uppgörelser, som betydde sänkta byggnadsarbetarlöner, så hade riksdagen på intet sätt lagt sig vinn om att hindra detta. Riksdagen hade heller inte sökt att hindra en eventuell höjning av byggnadsarbetarnas löner, utan riksdagen hade helt enkelt låtit denna fråga om lönerna regleras på samma sätt som tidigare och icke använt den press på arbetarna, som ligger i att byggnationen stannat av i praktiskt taget ett och ett halvt år, vilket kanske kan medföra, att arbetarna gå med på mycket oskäligen lönesänkningar för att komma ut ur arbetslöshetsperioden och återigen få sysselsättning inom produktionen. Jag tycker det vore mycket rimligt, om riksdagen icke mot dessa till den stora massan för närvarande mycket fattiga byggnadsarbetare använde en utpressningstaktik. Om detta också inte har formulerats i någon av de punkter, som utskottet här framlagt, så har det överhuvud taget gjorts till en så att säga oskriven förutsättning för att statsmakterna skola vara med om att sätta i gång byggnadsproduktionen, att arbetslönerna skola sänkas. Nu när allting stiger så oerhört i pris och andra arbetare dock försöka få åtminstone någon kompensation för dyrtiden, är det orimligt att begära, att byggnadsarbetarnas löner skola sänkas.

Jag anser alltså, att denna vår uppfattning hade bort vinna beaktande, och jag kan inte säga annat än att både ur riksdagens och inte minst socialministerns egen synpunkt hade det varit förmånligt med ett sådant uttalande. Emellertid har det nu icke gjorts.

Jag har sökt att något motivera de olika yrkanden, som vi i denna fråga av rent tekniska skäl splittrat sönder i fyra olika motioner, men som höra till precis samma komplex. Jag har begagnat tillfället att säga vad jag ville ha sagt om samtliga dessa motioner, och jag yrkar, herr talman, med vad jag sålunda har anfört bifall till de förslag, som jag har väckt i detta ärende.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Jag skall inte alls resonera om de olika motioner, som äro väckta, utan ber därom endast att få hänvisa till utskottets utlåtande. Jag tror, att man där har besvarat motionerna, i den mån de behöva besvaras, och man har gått så långt man kunnat i det avscendet.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Jag har således, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

När det gäller denna stora och viktiga fråga, är det emellertid uppenbart, att det är av stor betydelse, hur dessa ärenden komma att handläggas. Det nu föreliggande förslaget till byggnadsprogram för städer och stadsluknande samhällen, som riksdagen säkerligen kommer att bifalla, är ju mycket vittomfattande, och det är i detalj genomtänkt, hur det skall handläggas och verka för byggnadsproduktionen. Det är emellertid av utomordentlig vikt, att de myndigheter, som skola handlägga dessa ärenden, när det gäller städer och stadsluknande samhällen, göra det på ett sådant sätt, att det blir möjligt att få byggnadsverksamhet i gång. Det är klart, att ifall man alltför restriktivt handlar, när det gäller exempelvis hyressättning, kan det verka så, att man inte kan få byggnadsverksamheten i gång. Den, som skall offra pengar på ett bygge, måste också ha möjlighet att få förräntning på kapitalet, så att byggnaderna kunna underhållas och amorteras.

Jag skall inte närmare ingå härpå utan vill i stället med några ord beröra frågan om byggnadsverksamheten på landsbygden. Jag har i den befattning, jag har haft nöjet att sköta under åtskilliga år, fått en ganska riklig erfarenhet av hur det förhåller sig, när det gäller att bygga för jordbrukets behov. Med de priser, som nu tillämpas, är det ju inte möjligt att bygga för jordbrukets behov, om man ej räknar med att det kapital, som lägges ned i dessa byggnader, icke skall bli förräntat. Jag har själv byggt ett bostadshus för en arrendator, och hela arrendet för gården är inte större än skälig ränta på byggnadskostnaden. Det är uppenbart, att under sådana förhållanden är det omöjligt att bygga. Man kan inte tänka sig, att man på landsbygden skall kunna betala så höga löner eller materialpriser, som gälla i den allmänna marknaden. Jag tänker särskilt på arbetskostnaderna för de material, som jordbrukarna själva kunna producera i färdigt skick på byggnadsplatsen.

Dessutom är det naturligtvis av utomordentlig vikt, att det material, som hålles tillgängligt i marknaden, är verkligt förstklassigt. Det har under rätt många år förekommit, att byggnadsmaterial släppes ut i marknaden, som det gjorts stor reklam för men som visat sig vara ganska underhålligt. Jag kan som exempel härpå nämna cementteglet till tegeltak. Det har visat sig, att detta cementtegel, som det ju lagts ned kolossalt mycket pengar på, är av sådan beskaffenhet, att man numera undviker det. Det fyller inte ändamålet, det är bortkastade pengar att använda cementtegel till tak. Detta är ett faktum. Det har också visat sig, att vissa material till väggar äro av den beskaffenheten — jag tänker särskilt på byggnadsmaterial av cement — att de inte fylla ändamålet. Man kan, om sådant material använts, inte hålla temperaturen uppe i låt oss säga ett kostall, utan den går ned för lågt. Man kan i varje fall inte ventileras under den kalla årstiden, och följderna av denna låga temperatur och bristande ventilation är, att det uppstår fuktighet, och husen bli förstörda snabbare än som skulle varit nödigt, ifall materialet varit det bästa liksom naturligtvis också utförandet av byggnaderna. Det brister ju också, när det gäller själva konstruktionen av landsbygdens ekonomibyggnader. Man har inte kommit till en slutgiltig lösning av frågan om hur landsbygdens ekonomibyggnader böra ordnas. Inom hushållningssällskapen förefinnes ju mycket stor sakkännedom på detta område, och egnahemsnämnderna ha också mycket stor erfarenhet i byggnadsfrågor. Men det är uppenbart, att de resultat, man har kommit till inom olika landsdelar, inte kunna tillämpas i hela riket, utan man måste i olika delar av landet tillämpa de principer, som kunna vara de bästa möjliga just där.

De s. k. ladugårdsbyggnadssakkunnigas arbete ligger ju för närvarande nere,

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

men de hade säkerligen en mycket stor uppgift att fylla, och det hade varit bra, om de hade kunnat fullfölja sin utredning och komma till resultat, som man verkligen kunnat ta fasta på, när det gäller att uppföra byggnader för landsbygdens behov. Jag menar därför, att den utredning härom, som skall igångsättas och som departementschefen talade om, bör läggas så praktiskt som möjligt med hänsyn till de erfarenheter, man har beträffande jordbrukets byggnader. Det går ej att anlita sådana arkitekter, som under sin utbildning eller praktik icke sysslat med de praktiska förhållandena på landsbygden. De kunna naturligtvis rita ett hus mycket ändamålsenligt från olika synpunkter, men deras ritningar fylla kanske inte de krav, som man måste ställa på en jordbruksbyggnad.

Jag kan som exempel på svårigheten att ordna sådana byggnader nämna, att i hela Småland finnas såvitt jag vet på kronoegendomarna inte mer än två svinhus, som verkligen äro praktiska och fylla sitt ändamål. Bara en sådan sak som att bygga ett svinhus är inte så enkel, om det skall motsvara sitt ändamål och kunna användas under alla årstider. Redan denna, som man kan tycka, enkla sak kräver stor sakkunskap.

Beträffande arbetets utförande vill jag särskilt understryka, att det är absolut nödvändigt, att ägaren eller arrendatorn, vem det nu kan vara, som sköter jordbruket, får och kan utföra det mesta möjliga arbete själv och med sitt eget folk. Ett bygge på landsbygden skall planeras i mycket god tid, om det skall bli billigt. Virke skall anskaffas och hinna torka. Denna anskaffning kan i skogsbygder ske med gårdens eget folk och utan stora kostnader. Vidare kunna alla körslor, all schaktning och dylikt, en mängd hantlangning vid själva arbetet, transporter av byggnadsmaterial och allt detta utföras av ägaren respektive arrendatorn och hans arbetsfolk. Därigenom kan mycket pengar sparas, och det är ju ett faktum, att en jordbrukare kan prestera arbete i mycket stor utsträckning vid vissa tider utan stora svårigheter, men att prestera kapital är betydligt värre, och det är uppenbart, att allt det arbete, han kan utföra själv med eget folk, är sparat kapital. Därigenom minskas svårigheterna att finansiera ett byggnadsföretag.

Jag menar därför, att när det gäller att komma till ett verkligt effektivt program för byggnadsverksamheten på landsbygden, måste det grundläggande vara, att ägaren och hans eget folk kan och får göra det mesta möjliga arbete och att de kunna och få tillhandahålla största möjliga del av det material, som åtgår för bygget.

Jag kan, som exempel på hur orimligt det nu ställer sig att bygga, nämna att på en kronoegendom i närheten av Jönköping skulle byggas ett hönshus för 50 höns. Det är alltså inte något hönseri i vanlig mening utan bara ett litet hönshus för gårdens behov. Det skulle gå på mellan 4,000 och 5,000 kronor plus virke, som arrendatorn skulle få avverka på bostället. Det är uppenbart, att det inte blev något hönshus byggt, och det finns ju ingen möjlighet att uppföra byggnader, när kostnaderna ställa sig på det sättet. Därför menar jag, att våra byggnadsarbetare och alla, som ha intresse av detta, böra inrikta sig på att möjliggöra en byggnadsverksamhet. Därigenom skapas arbetstillfällen, och om man inte möjliggör den byggnadsverksamheten, stannar det av. Det går annars inte att bygga på landsbygden, försåvitt inte priserna på jordbrukets produkter skola pressas upp till sådan höjd, att man på det sättet kan finansiera kostnaderna för underhåll av landsbygdens byggnadsbestånd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det har ingenting förekommit i denna debatt, som i och för sig behöfde uppkalla mig till något yttrande. Möjligen

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

skulle det då vara en anmärkning av herr Linderot, som sade, att detta förslag närmast skulle leda till onödigt höga marknadsräntor. Det är en rätt besynnerlig slutsats, då man vet, att efter propositionens framläggande och med ganska säker kännedom om att propositionen i denna del skulle förordas av statsutskottet, en räntesänkning från instundande 1 juli beslutats. Jag bara anmärker detta för att understryka, att de verkningar, som han för sin del väntade sig av detta, icke ha infunnit sig, utan motsatsen har inträffat.

I övrigt skall jag inte gå in på alla de detaljfrågor, som i och för sig kunde inbjuda till ventilation, då detta stora program nu ligger inför riksdagen, men det bör kanske ändå framhållas i denna diskussion, att den proposition beträffande bostadsbygge, som nu föreligger till behandling, utgör den största insats, som mig veterligt någonsin de svenska statsmakterna varit villiga till, då det gäller frågan om våra bostäder. Det är för mig ytterst glädjande, att statsutskottet inte har hesiterat, då det gäller summor, som innebära, att staten själv skulle se till, att man åtminstone ur ekonomisk synpunkt nådde fram till en bostadsproduktion av ungefär samma omfattning som år 1930. Detta år gavs ju över huvud intet stöd i egentlig mening från statsmakternas sida åt bostadsbyggandet i landet. Att programmet är motiverat av hela läget på bostadsmarknaden och delvis eller kanske i ganska hög grad även av läget på arbetsmarknaden, ligger i öppen dag, men det är ju mycket glädjande, att man kan praktiskt taget samla regering och riksdag kring krafttag av den storleksordning, som det här faktiskt är fråga om. Jag skall inte dröja vid alla anslagen till olika ändamål, såsom till bostadsförsörjning för barnrika familjer och till bostadsförbättringar på landsbygden. Jag endast konstaterar, att det är det största program, som någonsin har förelagts den svenska riksdagen.

Vad man emellertid har all anledning att fråga sig är, huruvida det också skall lyckas att förverkliga detta omfattande program, sedan riksdagen — vilket ju inte behöver ifrågasättas — bifallit utskottets förslag. Jag skall ingalunda dölja, att man på den punkten har anledning att sätta vissa frågetecken. Utskottets ärade talesman påpekade, att om man vill ha programmet genomfört, får man inte vara alltför sträng, då det gäller bedömandet av de hyror, som man vill tillåta vid nybyggda fastigheter. Det är klart att de föreskrifter, som nu skola meddelas och som byggnadslånebyrån i sinom tid skall komma att följa, måste handhavas med förstånd, men å andra sidan måste jag för min del erkänna, att jag betraktar det som en av de allvarligare olyckor, som skulle kunna inträffa i vårt land, om igångsättandet av en större bostadsproduktion faktiskt skulle medföra en höjning av hyrorna, i varje fall om höjningen blev av någon nämnvärd storleksordning. Man kan naturligtvis säga, att hyresgästerna böra få betala de hyror, som betingas av bostädernas framställningskostnader, om det inte ställes orimliga anspråk från företagarens eller hyresvärdens sida, utan det helt enkelt gäller att skaffa honom en normal förräntning på det kapital, som nedlagts i fastigheten. Det är givet, att man kan säga det, och man skulle kanske inte heller känna sig så orolig över en mindre höjning av hyrorna vid nybyggda fastigheter, om inte all erfarenhet visade, att höjningen av hyrorna i nybyggda fastigheter så småningom drar med sig en allmän höjning av hyresnivån och därmed också beträffande äldre fastigheter en onödig höjning av fastighetsvärdena på dessa. Om det inte lyckas att åtminstone i stort sett — det kan inte lyckas på varenda punkt — hålla hyresnivån stabil, komma enligt min bestämda övertygelse de ökade hyrorna, lagda till prisstegringar i övrigt, som man inte har kunnat förhindra, att medföra en radikalt förändrad politik från fackorganisationernas sida på arbetsmarknaden. Man kommer inte längre att under sådana omständigheter vara villig att nöja sig med det ramavtal, som för närvarande gäller. Hela samhällets ekonomiska utveckling åt-

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

minstone för en viss tid är således så beroende av vad man kan lyckas göra på denna punkt, att man icke bör underlåta att i varje fall påminna om dess betydelse. Skulle man i vårt land övergå till en ny lönepolitik, som innebär, att det ställes krav på en helt annan och mycket högre kompensation för dyrtiden, eventuellt framdriven av hyreshöjningar, förmodar jag, att vi ha öppnat slusarna för inflationen. Då komma prisstegringar och löneökningar att gå i karusell, till dess man egentligen inte har en aning om var man hamnar.

Om jag nu alltså här vill uttala mycket starka varningar mot att låta även ett önskvärt bostadsbyggande eventuellt locka oss ut på vägar, som skulle få ödesdigra ekonomiska verkningar för hela vårt samhälle, innebär det naturligtvis inte, att jag inte kan tolerera en enda kronas höjning av hyresnivån, utan de föreskrifter, som skola utfärdas i detta avseende, måste som sagt självfallet tolkas med förstånd.

Jag medger, att problemet är utomordentligt svårt. I den diskussion, som har förts offentligt, har från många håll skjutits i förgrunden frågan om de löneavtal, som komma att träffas. Om man inte åtminstone i en viss grad kan sänka arbetskostnaderna — det borde ju helst ske uteslutande på säsongutjämningsväg — förefaller det med den föreslagna räntegarantien — staten åtar sig ju egentligen inte att garantera lägre ränta än $3\frac{1}{2}$ procent för primärlånen — som om det knappast skulle vara möjligt att bygga de nya husen för sådana kostnader, att hyresnivån kan bibehållas. Hur därmed i praktiken kommer att förhålla sig, tror jag inte man kan med bestämdhet spå om. Men man får observera, att oavsett om de så att säga grundläggande lönerna sänkas eller ej, måste ju byggnadsarbetarna liksom andra arbetare ha kompensation i en viss utsträckning för de prisstegringar, som vi i varje fall hittills icke effektivt kunnat hejda. Och denna kompensation medför ju i och för sig en ökning av arbetskostnaderna. Det är ett element, som inte utan vidare kan behärras med det maskineri, som vi nu sätta i gång. Men självfallet kunna sådana omständigheter icke få ha den inverkan, att de i och för sig förhindra bostadsproduktionen. Denna är önskvärd ur arbetsmarknadens synpunkt och absolut nödvändig med hänsyn till den faktiska brist på små bostadslägenheter, som för närvarande råder i ett antal samhällen i vårt land och som inom en jämförelsevis kort tid kommer att uppstå i nästan vartenda stadssamhälle, om bostadsproduktionen under låt mig säga ytterligare ett år skulle i det närmaste förlamas och avstanna.

Den andra punkt, där man inte, i varje fall inte fullständigt, kan behärra kostnadsutvecklingen gäller materialpriserna. Man kan därvidlag inte göra mer än kontrollera prisstegringarna och trycka tillbaka varje sådan stegring, som icke kan motiveras på ett rimligt sätt inför de offentliga myndigheterna, närmast priskontrollnämnden. Men eftersom vi ha byggnadsmaterial, som är helt och hållet beroende av bl. a. importerat bränsle, så till vida som det åtminstone tills vidare icke kan framställas med inhemskt bränsle, och priset på detta utländska bränsle bestämmes av andra än av oss själva, bl. a. av frakterna, är det klart att detta också är en oviss punkt. Det är ingen idé att försöka skyla, att när det gäller förverkligandet av detta stora förslag, kan man stöta på svårigheter. Vi veta visserligen i princip, vilka svårigheter som komma att möta, men vi kunna faktiskt inte säga något alldeles bestämt om hur vi skola kunna bemästra dem.

Därtill kommer slutligen ett problem, som kanske inte har en omedelbar aktualitet men som ju snabbt nog kan komma att aktualiseras, nämligen huruvida våra råvarutillgångar äro tillräckliga för att tillåta ett så stort byggnadsprogram. Vi veta, att det t. ex. för många byggnader inte kan avses s. k. A-cement, utan man måste nöja sig med det ur kvalitetssynpunkt inte riktigt

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)
lika förnämliga E-cementet. Från sakkunnigt håll förklaras dock, att E-cementet har en för byggnadsändamål fullt godtagbar kvalitet och att man alltså inte behöver hesitera att vid byggande av hus använda E-cement i stället för A-cement. Därför skulle möjligen det problemet vara bragt ur världen. En annan metod är naturligtvis att försöka sörja för att cement får den minsta möjliga användning vid det bostadsbyggande, som nu skulle komma i gång. Man får försöka att hjälpa sig fram med annat material. Men det kan hända, ehuru jag hoppas att det inte skall bli fallet, att vi även i fråga om järnvaror få svårt att tillgodose det behov, som bostadsproduktionen skulle framkalla.

Men allt detta betyder inte, att man inte bör besluta om programmet. Ett sådant beslut kommer emellertid att medföra, att man i hög grad måste förstärka den nuvarande byggnadslånebyrån. Det är inte bara det, att allt vad denna byrå skall göra, måste utföras med största noggrannhet, utan det måste också ske med mycket stor snabbhet. Därför måste byggnadslånebyrån förses med en mycket väsentligt utökad personal, om man skall skapa de enklaste förutsättningarna för att programmet skall kunna genomföras.

Jag har sagt, att jag inte tänker ingå på några detaljer, och jag skall inte heller göra det, herr talman. Jag har ingenting särskilt att tillägga beträffande landsbygdens speciella frågor. Herr von Helands inledningsanförande här i dag kunde visserligen måhända föranleda några frågetecken, men jag skall inte taga upp dem till diskussion. Den motion, som herr von Heland talade om, är ju prövad av statsutskottet, och det har inte funnits någon inom utskottet, som vågat sig på att yrka bifall till den. Det gör att motionen väl måste anses vara så dunkel i sina yrkanden, att man kanske inte riktigt vet vad det skulle komma att innebära, om den bifölles.

Herr talman! Jag förordar självfallet utskottets förslag, och det skulle naturligtvis glädja mig, om bakom detta ställde sig en praktiskt taget enhällig riksdag.

Herr Strand: Herr talman! Omständigheterna ha velat, att framläggandet av förslaget till stöd åt byggnadsproduktionen har kommit att sammanfalla med avtalsförhandlingarna inom byggnadsindustrien, ett förhållande som föranlett Kungl. Maj:t att i sin proposition såsom förutsättning för statsstödet föreskriva, att reglerade förhållanden inträda på arbetsmarknaden. Detta uttalande tolkar jag så, att man räknar med att sådana förhållanden skola vara rådande på byggnadsmarknaden, att förutsättningar finnas för att ett igångsatt byggnadsarbete skall kunna fullföljas och fullföljas till beräknat pris. Förhållandena ha vidare inspirerat motionärer att komma med förslag icke blott avseende frågan om stödet av bostadsproduktionen, som ju är propositionens egentliga innehåll, utan även rörande frågan, hur arbetsförhållandena inom byggnadsindustrien, speciellt då på landsbygden, lämpligen borde ordnas. Detta har också föranlett statsutskottet att göra ganska kategoriska uttalanden om vilken lösning, som skulle vara lämplig beträffande arbetsförhållandena på landsbygden, och om vilken arbetskraft som borde utan hinder från organisationernas sida få användas. Uttalanden därom i utskottets motivering och i viss mån även uttalanden, som gjorts i väckta motioner, ha föranlett mig begära ordet.

Jag skulle först vilja vända mig mot det yrkande, som framställts i motionen nr 232 i första kammaren och nr 322 i andra kammaren, där man säger, att de tillämpade ackordsprislistorna inte äro lämpliga för landsbygdens förhållanden utan borde avskaffas och arbetet utföras efter timlön och enligt s. k. fria ackordsavtal.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Jag vill påpeka, att byggnadskonflikten 1934 pågick i 8 å 10 månader och att en av de väsentliga stridsfrågorna då var just de s. k. fria ackordsavtalen, vilka byggmästarna ville ha bort, därför att de i mycket stor utsträckning föranledde orimliga ackordsförtjänster, såsom man sade. Detta gällde icke så mycket sådana byggmästare, som själva besutto tillräcklig sakkunskap eller drevo rörelse i sådan omfattning, att de kunde hålla sakkunnig arbetsledning, utan sådana byggmästare, som börjat sin verksamhet under högkonjunkturen och inte hade förutsättningar att bedöma arbetskostnaderna utan hade medgivit sådana ackordspriser, som kunde föranleda arbetsförtjänster, såsom här tidigare i debatten har påtalats, av exempelvis 21,000 kronor på ett år för en bruksbärare. Jag tvivlar för min del på att våra jordbrukare ha bättre förutsättningar än dessa byggmästare att bedöma vilka ackordspriser som vore skäligen vid ett planerat byggnadsföretag, om de skola utföra det i egen regi. Det borde föreligga betydligt större säkerhet för att de få betala ett rimligt pris, om lönerna utginge enligt ett mellan arbetsgivare och arbetare uppgjort avtal. Därmed har jag inte yttrat mig om huruvida de ackordsprislister, som hittills tillämpats, för landsbygdsförhållandena äro väl avvägda med hänsyn till de arbeten, som där förekomma, eller ej, men jag har velat påpeka, att de fria ackordsavtalen varit en stridsfråga inom byggnadsindustrien, som upptagits av byggmästarna, och att dessa avtal efter en långvarig konflikt avskaffades.

De svårigheter, som landsbygdsbefolkningen, kanske speciellt jordbrukarna, ha att dragas med, då det gäller nybyggnader eller underhåll av byggnader, ha icke uppstått exempelvis i samband med krigsutbrottet år 1939 och de där-å följande prisstegringarna, utan de ha varit rådande ända sedan förra kriget. Byggnadskostnaderna ha varit så höga, att de färdiga byggnaderna kommit att utgöra en oproportionerligt stor del av jordegendomens värde. Jordvärdet har med andra ord blivit den mindre delen och byggnadsvärdet den större delen av en jordegendoms hela värde. Detta har gjort, att man eftersatt såväl nybyggnader som underhåll sedan den tiden. I varje fall under de första tio-tal åren efter 1920 fanns ingen facklig organisation, som på landsbygden reglerade arbetskostnaderna, utan det rådde där sådana förhållanden som man nu önskar införa, nämligen möjlighet att direkt göra upp med den, som skall utföra arbetet. Men ändå konstaterar man, att byggnadskostnaderna voro så höga, att man hade svårigheter icke endast att bygga nytt utan även att verkställa erforderliga reparationer. Utvecklingen på ett sådant område som detta dirigeras icke genom några uttalanden av riksdagsutskott eller några uttalade önskemål i motioner till riksdagen. Utvecklingen har gått i den riktningen, att den kår, som tidigare på landsbygden stod till förfogande för att utföra reparationsarbeten, har dött ut eller tvingats att söka sig till de större samhällena. Landsbygden själv kunde nämligen icke ge dessa företagare tillräcklig sysselsättning och erbjuda dem försörjning. Det har gjort, att alla dessa småhantverkare — målare, träarbetare och murare, många gånger för- enade i en och samma s. k. byggmästare — försvunnit från landsbygden, och lantbrukarna ha tvingats att skaffa arbetskraft från de större samhällena, antingen genom byggmästarna där eller, om de anställa arbetarna direkt, från de stora samhällenas arbetarstam.

Det är alltså utvecklingen själv som fört med sig de svårigheter, som lantbrukarna nu klaga över och som jag är övertygad om att man icke kan avhjälpa endast genom ett beslut i riksdagen om en återgång till de gamla förhållandena. Det är gott och väl, att man önskar få använda bygdens folk, men det hjälper ju föga, om bygdens folk icke i sig innesluter erforderlig yrkeskunnig arbetskraft. Då måste man ändå söka denna arbetskraft, där

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

den står att finna, och man måste, även om man icke vill det, betala den lön, som fordras för att den arbetskraften skall stå till förfogande.

Dessa motionärernas önskemål ha föranlett statsutskottet att göra ett kategoriskt uttalande, där utskottet visserligen i första hand vänder sig mot monopoliseringen av arbetstillfällena, men där utskottet också tar upp en annan fråga. Utskottet säger följande: »I fråga om monopolisering av arbetstillfällena vill utskottet jämväl, när det gäller byggen för jordbrukets behov, ansluta sig till departementschefens uttalande därom att jordbrukarnas önskemål att utan hinder av organisationerna kunna till byggnadsarbeten anlita bygdens folk synes vara fullt legitimt.» Det är naturligtvis också legitimt, men frågan är, om det finns sådan arbetskraft på platsen. Är detta icke fallet, måste, såsom jag tidigare sagt, arbetskraften sökas, där den finns. Utskottet säger emellertid här dessutom, att det skall få ske utan hinder av organisationerna.

Jag vet inte, om lantbrukarna själva på allvar tro, att de skola få bedriva sitt arbete utan »hinder» av fackorganisationer. De ha ju måst finna sig i att det bildats en organisation för lantarbetarna, och såvitt jag förstår har man nu levt sig in i det förhållandet. Även om man icke trivs med det, finner man sig i varje fall däri utan att må illa av det. Om man sätter i gång större byggnadsarbeten på landsbygden och skaffar byggnadsarbetare för att utföra sådant arbete, måste man väl också finna sig i att dessa arbetare ansluta sig till organisationen, om de så vilja, och man måste väl förmodligen också finna sig i att organisationen på närliggande plats agiterar för att de skola ansluta sig. Dessa förhållanden, mellanhavandena mellan arbetare och arbetsgivare och deras organisationer, har man vant sig vid inom industrien, och jag tror inte att det behöver uppstå några större olägenheter därav på landsbygden heller, om det i övrigt ordnas på det sätt, som förhållandena på landsbygden kräva.

När det gäller frågan om monopoliseringen av arbetet, vill jag i detta sammanhang särskilt understryka, att arbetarnas organisationer i allmänhet icke ha någon önskan att monopolisera arbetet på det sättet, att det skall vara förbehållet vissa till organisationen redan anslutna arbetare. Landsorganisationens allmänna inställning är, att organisationerna skola vara öppna för de arbetare, som ha eller kunna få sysselsättning inom verksamhetsområdet. En monopolisering, som skulle innebära, att arbetet skulle förbehållas en viss redan organiserad arbetargrupp i orten eller i närliggande ort har icke stöd hos de fackliga centralorganisationerna eller huvudorganisationerna. Men en fordran att arbetare, som arbeta inom ett visst verksamhetsområde, skola ansluta sig till organisationen, kan ju inte innebära en strävan att monopolisera arbetet.

Nu förmodar jag, att de önskemål, som i det hänseendet uttalats i motionerna, syfta till att byggnadsarbetet på landsbygden icke skulle vara monopoliserat för byggnadsarbetarna, utan skulle få utföras även av folk, som anslutit sig till lantarbetarnas organisationer. Jag antar, att när det gäller underhålls- och reparationsarbeten, förekomma väl i allmänhet inga tvister i detta avseende. Har gården folk anställt, som kan utföra sådant arbete, går det säkerligen utan några som helst friktioner att låta dem göra det. Sådana underhållsarbeten inom industrien och vid de större bruknen utföras i allmänhet av industriens eller brukets eget folk, och samma förhållande kan nog utan stora svårigheter få lov att råda även inom jordbruket. Men om det skall utföras större nybyggnadsarbeten, vid vilka gårdens folk icke kunna anlitas — de ha ju i regel annat att syssla med — är det väl ingen mening med att från jordbrukarnas håll kräva, att dessa byggnadsarbeten skola utföras av byggnadsarbetare, som äro organiserade i lantarbetarförbundet eller någonting dy-

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

likt. Då arbetet har den storleksordningen, att främmande folk, yrkesfolk, måste anställas, fordrar väl en naturlig ordning inom organisationerna själva, att ifrågavarande yrkesarbetare skola tillhöra yrkesarbetarnas organisation och icke lantarbetarna.

Med vad jag nu har anfört, herr talman, har jag velat vända mig mot de uttalanden, som gjorts i utskottets motivering, där man icke bara konstaterar de förhållanden, som ha påtalats i motioner, och de önskemål och förslag, som framföras i dessa motioner, utan också givit sig in på kategoriska uttalanden om på vilket sätt arbetsförhållandena på landsbygden lämpligen böra lösas. Man säger på ett ställe i utlåtandet: »Utskottet önskar i samband härmed understryka, att förutsättningen för en ur alla parter synpunkt önskvärd utveckling av byggnadsverksamheten för jordbrukets behov torde vara, att vederbörande parter kunna enas om tidlön, intill dess överenskommelser om för dessa byggnadsarbeten lämpade ackordsprislistor träffas.» Jag är icke riktigt säker på att utskottet är fullt på det klara med vad det har givit sig in på, när det gör ett sådant uttalande. Det är väl ändå icke på det sättet, att det är timförtjänsten i och för sig, som är avgörande för huruvida priset för arbetet är skäligt eller ej. Det är ju i alla fall priset för den färdiga produkten, som är det avgörande. Man har inom byggnadsindustrin såväl från företagarnas som från arbetarnas sida enats om att prisättning efter ackord är det för yrket mest lämpade. Nu kommer emellertid utskottet, som sagt, med ett uttalande om att man önskar att tidlön skall gälla. Det är möjligt, att jordbrukaren själv skulle vara nöjd, om han finge ett arbete utfört efter timlön, emedan han då hade att betala ut en bestämd lön till arbetaren för den tid han arbetat, men i regel kan han icke själv bedöma, huruvida han finge ett skäligt arbete för den lön, som han utbetalade. Det är ett förhållande, som man tydligt konstaterat på byggnadsmarknaden, att tidlönsarbete egentligen icke är så särskilt att rekommendera. Arbetet blir nämligen på så sätt dyrare, än om det utföres på ackord. Jag anser därför för min del, att utskottets uttalande på denna punkt icke kan få stå oemotsagt, ty parterna på arbetsmarknaden borde ju ha i varje fall lika goda förutsättningar som statsutskottet att kunna bedöma, vilken form som är lämpligast, när det gäller att fastställa priserna på ett visst arbetsområde. Jag tror för min del icke, att jordbrukarna ha någon större glädje av ett allmänt uttalande eller en uppgörelse, som skulle innebära, att deras arbeten skulle utföras mot timlön. Jag är övertygad om att när detta praktiserats någon tid, skulle man kunna konstatera, att arbetskostnaderna icke ha blivit lägre, och det är väl ändå det, som är syftemålet med jordbrukarnas strävanden.

Statsutskottet har vidare gjort ett annat uttalande i sin motivering, föränlett, helt naturligt för övrigt, av att förhandlingar pågå om upprättande av ett nytt byggnadsavtal. Utgången av dessa förhandlingar är fortfarande oviss, och i varje fall var utgången oviss, då statsutskottet skrev sitt utlåtande. Utskottet framhåller: »Därest emellertid avtalsuppgörelse icke kan komma till stånd, förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t för riksdagen framlägger de förslag, vartill förhållandena må föranleda.» Man gör intet uttalande om vad man syftar till, men förmodligen syftar man väl till sådana åtgärder, att överenskommelse skulle kunna träffas. Jag vet icke, om det är nödvändigt att ett sådant uttalande kommer in i utskottets motivering i samband med den föreliggande propositionen, ty i propositionen finns det ju ändå ett uttalande av departementschefen, som går ut på att statens stöd enligt detta förslag kan komma att tagas i anspråk endast under förutsättning, att reglerade förhållanden på arbetsmarknaden äro rådande, och detta tycker jag för min del borde räcka.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än bifall till propositionen, men jag har velat vända mig mot dessa uttalanden av statsutskottet, som jag finner icke motiverade vare sig med hänsyn till förhållandena på byggnadsmarknaden eller läget i de nuvarande förhandlingarna om ett nytt byggavtal.

I detta anförande instämde herrar *Robert Berg, Leander, Hagman* och *Karl Johan Olsson*.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Herr Lindblom: Herr talman! Ehuru det väl icke är möjligt att få någon ändring i vad utskottet nu här har föreslagit, är det säkerligen ändå av betydelse, att vissa synpunkter på denna fråga bli belysta i någon mån.

Den proposition, över vilken statsutskottet nu avgivit sitt utlåtande, är enligt min mening ganska vag. Det är i stort sett allmänna talesätt på de mest brännande punkterna. Detta gäller då förnämligast i fråga om byggnadsförhållandena på landsbygden samt arbetskostnaderna och gällande prislister. Det är i övervägande grad, kan man säga, ett önskeprogram, vars förverkligande man kan ställa sig något tveksam inför. Utskottet har icke heller lyckats komma fram till några mera positiva anvisningar. Det är naturligtvis ett mycket komplicerat problem, som det här gäller, men man får därför icke sticka huvudet i busken och blunda för svårigheterna. Statsmakterna måste alltfört övervaka här ifrågasvarande förhållanden.

Vad först gäller jordbrukets byggnadsförhållanden, hade det säkerligen varit lyckligt, om utskottet velat biträda motionen om ytterligare utredning av detta spörsmål efter mera konkreta linjer. Men frågan kommer igen, för så vitt man överhuvud taget vill hålla jordbrukets produktpriser på rimlig nivå. En höjning av byggnadskostnaderna för jordbrukets behov med 60 à 70 procent på tio år måste tas igen någonstans, om jordbrukaren skall få sitt jordbruk räntabelt. Monopolsträvandena, som herr Strand var inne på, ha faktiskt vållat en hel del svårigheter på just här berörda område. Från arbetarhåll har man varit angelägen att öka den räjong, inom vilken gällande kollektivavtal skulle tillämpas. Tidigare var det ju så, att man företrädesvis hade dessa kollektivavtal för stadssamhällena, men sedan har man sökt att i möjligaste mån få dem utvidgade, så att i vissa delar av landet kan man praktiskt taget säga, att de nu gälla för hela området. Jag vill i detta sammanhang varmt understryka, vad statsutskottet säger på sid. 47 om att jordbrukarnas önskemål att utan hinder av organisationerna kunna till byggnadsarbeten anlita bygdens folk skall anses vara fullt legitimt. Jag tycker, att jag i det sammanhanget har anledning att beklaga herr Strands senaste uttalande, då det förefaller som om det skulle vara uttryck för en allmän tendens på det område, som han företräder. Finns det icke god vilja i det nu rådande läget, lägger man stenar i vägen för detta förslags genomförande, varigenom hela det arbete, som ligger till grund för detta byggnadsprogram, blir skäligen värdelöst.

Det är också, synes det mig, på de mest brännande punkterna, som herr Strand har reserverat sig i viss mån. Detta gäller det uttalande av utskottet, som jag nyss anförde, och likaså uttalandet om att man skulle få använda byggnadsarbetare på landsbygden utan att tillämpa gällande ackordsprislister. De olika facken hålla också mycket hårt vart och ett på sitt speciella gebit, vare sig det är fråga om grundläggare, murare eller snickare. Detta gör, att en liten obetydlig reparation kan fördyras i mycket väsentlig grad, på grund av att man alltid måste se till att man anlitar just de personer, som höra till

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

det område, som det gäller. På grund av prislistornas bestämmelser härvidlag möter det mycket stora svårigheter att kunna hålla byggnadskostnaderna på en något så när rimlig nivå. Det finns ett exempel i de byggnadskostnadssakkunnigas utredning, som jag anser vara ganska belysande. Man anför där ett fall, då det gällde att sätta upp ett räcke på en uppkörsbrygga, vilket innebar, att man skulle slå några ribbor på förut uppsatta stolpar. Detta arbete betingade enligt prislistan en kostnad av 5 kronor 75 öre, och det hela var utfört på femton minuter. Den enda framkomliga vägen på här ifrågavarande område synes mig vara övergång till timlön och fria ackordsavtal, till dess att man kan få för landsbygden lämpade prislistor. Jag skall emellertid icke nu gå närmare in på dessa för landsbygden speciella förhållanden, utan jag övergår till att säga några ord om byggnadsverksamheten i allmänhet.

Avsikten är ju att på den väg, som genom den föreliggande propositionen anvisats, få till stånd ökad byggnadsverksamhet. Jag tillåter mig emellertid hysa viss tveksamhet om huruvida detta verkligen kommer att bli möjligt, och det föreföll av socialministerns anförande, som om han själv också kände en viss tvehägsenhet. Han ville sätta vissa frågetecken, och det tror jag är fullt berättigat. Visserligen är den angivna räntesänkningen mycket värdefull, men det är en hel del andra faktorer, som här spela in och som ytterligare försvåra möjligheterna att få till stånd ökad byggnadsverksamhet. Det är också för oss alla klart, att detta med nuvarande priser icke går att åstadkomma. Jag kan konstatera, att det icke går att bygga en hyresbostad och tillämpa 1939 års hyresnivå. Även med den räntesubvention, som är föreslagen i propositionen och nu godkänts av utskottet, är detta icke möjligt, därför att övriga faktorer, som skulle inverka på denna sak, icke ha kunnat genomföras.

Sedan är det angivet något om hyreskontroll och hyrespriser. Jag skulle på den punkten vilja rikta en fråga till herr socialministern, huruvida med detta skulle avses, att denna hyreskontroll skulle betyda, att byggherren skall garantera ett hyrespris vid 1939 års nivå tio år framåt. Här talas det om hyreskontroll, och det må ju vara förstäeligt, att man vill tillämpa hyreskontroll i dessa statssubventionerade byggen, men jag kan icke förstå, hur någon byggmästare eller byggherre skulle vilja påtaga sig risken att igångsätta ett bygge med vetskap om att han finge lov att hålla hyrorna vid 1939 års nivå i tio år framåt.

Utvecklingen på avtalsområdet har sedan propositionen avlämnades skapat ytterligare tvehägsenhet. Man förstår ju mycket väl, att det föreligger en hel del svårigheter. Man kan ju icke gärna begära, att man skall pressa arbetarnas löner, när levnadskostnaderna oavslåtligen stiga. Man får taga detta faktum sådant det är. Det är ingenting att säga därom. Den enda ändring, synes det mig, som man på denna punkt borde kunna få till stånd, är en korrigerings av gällande prislistor. Förhandlingar härom ha ju också pågått, men man vet icke med vilket resultat. I dag skulle svar på medlingskommissionens förslag avges, men tidpunkten har visst framflyttats, så att svaret kanske icke kommer förrän litet längre fram. Denna fråga spelar i alla fall en mycket betydande roll.

Ett par ord vill jag också säga angående den i förslaget omnämnda förlängningen av sysselsättningsperioden. Det är möjligt, att man på den vägen skulle kunna erhålla någon sänkning av byggnadskostnaderna, men jag tror, att man överskattar betydelsen av en dylik förlängning. Man måste nog ändå räkna med att den tid av året, då det är onormal kyla, lägger så pass stora svårigheter i vägen för byggnadsarbetet och ökar kostnaderna vid arbetenas utförande under sådan tid, så att något synnerligt stort förbilligande kan man på den vägen icke åstadkomma. Sedan kan det också bli fråga om hur en sådan be-

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)
 räkning av sänkningen av arbetarlönen skall genomföras efter en arbetstid av exempelvis minst tvåtusen timmar. Det är ju ändå så, att arbetarna ofta gå ifrån den ene arbetsgivaren till den andre.

Sedan har det även anförts åtskilligt om fardagsfrågan. Utskottet har icke närmare tagit upp denna fråga till övervägande. Även om en förändring härvidlag i viss mån skulle kunna medverka till att skapa arbetstillfällen i fråga om reparationer, tror jag för min del, att man på den punkten gör sig för stora illusioner om att man härvidlag skulle kunna få till stånd så stor förbättring. En ändring i fråga om fardagarna kan också vålla vissa svårigheter på hyresmarknaden, som man säkerligen bör taga i övervägande, innan man går in på den frågan närmare.

Räntefrågan har givetvis den allra största betydelsen, ty det är en fastighets förvaltningskostnader, som i det långa loppet är det mest avgörande för byggnadsverksamheten. Förslaget i den delen tillmåter jag personligen den största betydelse, och den redan nu genomförda räntesänkningen anser jag i det avseendet vara av ännu större betydelse. Det är nämligen uppenbart, att om en ökad byggnadsverksamhet i allmänhet kommer i gång, och icke allenast den som är statsunderstödd, har ju detta den allra största betydelse. Jag vill också säga, att enligt min uppfattning är det normalt med en räntesats av 3.5 procent på primärlån i byggnadsverksamheten. Jag tror icke, att det är till någon nytta ens för fastighetsägarna, att en räntenivå under 3.5 procent tillämpas. 3 procent anser jag vara det allra lägsta. Går man lägre, inbjuder detta till spekulationsbyggen, som kanske i det långa loppet icke kunna vara önskvärda.

Jag skall, herr talman, stanna vid dessa erinringar. Jag har tyvärr icke heller jag någon patenterad lösning på problemet. Jag tror, att vi måste alltför räkna med vissa svårigheter på detta område trots det krafttag, som det nu föreliggande förslaget anses innebära. Då det emellertid skulle vara av den allra största betydelse, att byggnadsverksamheten på landsbygden komme i gång — det skulle ju betyda mycket för att dit absorbera ledig arbetskraft — och det föreliggande utskottsförslaget enligt mitt förmenande icke är någon verklig lösning av problemen på detta stora område, vill jag, herr talman, till slut yrka bifall till motionen nr 229 i denna kammare.

Herr Linder: Herr talman! Det kanske kan anses rätt så förbryllande, att jag tar till orda i en sådan fråga som denna, men detta beror huvudsakligen på, att jag under åtskilliga år haft att syssla med stadsplanerna i min hemstad. Jag kommer att beröra en fråga, som hållits mycket i skymundan här i debatten, nämligen spørsmålet om tomtmarken.

Allting lägges nu till rätta för att det skall bli så låga byggnadskostnader som möjligt. Beträffande tomtmarken har man då ansett, att städerna hitintills fört en politik, som gjort det rätt svårt att åtkomma mark utan tämligen höga priser. Nu förväntar man enligt utskottets utlåtande, att man såsom regel skall bringa ned priset till 1935 års nivå. Man faller därvidlag från utskottets sida tillbaka på bl. a. departementschefens uttalande, som i sin ordning faller tillbaka på de byggnadssakkunnigas uttalande, då de sakkunniga framhållit, att en sänkning till 1935 års prisnivå säkerligen kunde ske utan någon nämnvärd subvention ifrån kommunernas sida. Departementschefen har visserligen sagt, att man icke skall ifrågasätta ett avyttrande av tomtmark med ren förlust, men det bör i alla fall då vara klart, att man får redovisa för vad marken verkligen kostat, innan man kan få något stöd ifrån statens sida.

Vad jag nu här går in på, när det gäller tomtmarken, är några synpunkter, som enligt min mening äro av mycket real betydelse och som också delas av

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

de fastighetsförvaltande myndigheterna i min hemstad. Det gäller frågan om det inflytande, som luftskyddsinsynpunkterna ha på prövningen och fastställelsen av stadsplanerna.

Hitintills har det varit så enligt byggnadsstadgan, att när man skolat skilja bostadskvarter ifrån industrikvarter, har det bort ligga vissa obebyggda områden emellan. Detta har gått väl för sig, när det varit fråga om industrianläggningar, som tillkommit på ny mark så att säga, genom att lägga ut parkbälten, breda gator och förgårdar av bostadskvartersmark, men det har helt naturligt varit mycket svårare, när det gällt områden med en äldre och tätare bebyggelse. Då har man naturligtvis med hänsyn till belägenheten av området fått nöja sig med skillnadsgränser, som varierat. Man har i regel hållit sig till 18 meter, men man har också gått fram till — och det har ansetts fullt tillräckligt — 25 meter. Vederbörande myndigheter här i Stockholm, bl. a. byggnadsstyrelsen, ha i så fall varit nöjda, och man har kunnat få fastställelse på stadsplanen, vilket bereder möjlighet för avyttrande av tomtmark.

Sedan luftskyddslagstiftningen tillkommit har det emellertid blivit en betydande förändring, och villkoren ha blivit mycket strängare. Luftskyddsinspektionen har t. ex. lämnat vissa anvisningar för hur sådana stadsplaner skola upprättas. Man har därvid framhållit, att industrianläggningar i allmänhet böra förläggas till samhällenas ytterområden. Så snart det är fråga om t. ex. någon större ombyggnad eller utvidgning av en industrianläggning inom tätare bebyggda delar av ett samhälle, förmenar man, att industrien i fråga bör flyttas till ytterområdena. Industrianläggningarna böra decentraliseras, heter det. Därvid anges det som särskilda mått, att större industrier i allmänhet skola ligga på 700 meters avstånd från varandra och på 200 meters avstånd från närmaste bostadskvarter. Nu betyder detta önskemål från luftskyddsinspektionens sida icke så mycket i och för sig, men genom en kungl. kungörelse av den 1 mars 1940 har det gjorts ett tillägg till 15 § i byggnadsstadgan, där det säges, att luftskyddsinspektionens önskemål skola beaktas av byggnadsstyrelsen vid dess bedömande av ett stadsplaneförslag. Det har således genom denna kungörelse förlänats ett visst lagligt stöd åt luftskyddsinspektionens önskemål, vilket i sin ordning föranlett byggnadsstyrelsen att kräva betydligt större avstånd mellan bostadskvarter och industrikvarter, än vad man tidigare fordrat.

Det är emellertid icke bara detta, utan byggnadsstyrelsen har också gått in för att kräva sådana avstånd även i fall, då det icke är fråga om industrianläggningar, utan t. ex. om en bangård. Vi ha ett dylikt fall i Malmö, som är rätt betydande och som har en mycket stor betydelse för oss. Det gäller ett område, för vilket stadsplan är fastställd, i östra delen av Malmö och som gränsar intill statens järnvägar och Östervärns station. Bangården omfattar här endast en kortare sträcka av hela bangårdsfronten, och det är således icke fråga om hela bangårdsområdet i staden. Luftskyddsinspektionen yrkade emellertid nu, att, eftersom bangården och statens järnvägars verkstadsområde samt även en del av Bulltofta flygfält ligga i närheten av detta område, borde det avsättas en rätt betydande areal, som skulle lämnas utan byggnader. Man föreslog också, hur stort området skulle vara. Byggnadsstyrelsen gick med på, att området avsattes, och regeringen har fastställt planen i övrigt. Hur stort är då det område, som undantagits av staten? Jo, det är inte mindre än 8 hektar, och det representerar för Malmö ett värde av två miljoner kronor. Enligt byggnadsstadgans bestämmelser om inlösen ser sig staden tvungen att inlösa dessa 8 hektar. Det markvärde, som här har åsatts, har beräknats efter

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)
taxeringvärde och exploateringsmöjligheter. Vi ha räknat med 25 kronor per kvadratmeter, och det är ett blygsamt pris. Så ställer det sig i detta fall.

Det finns ett liknande fall från Kirsebergsstaden, som också ligger i östra delen av Malmö. Det området ligger nära intill statens järnvägars verkstadsområde. Här undantages på liknande skäl ett område, som uppmätts till 7 hektar. Där krävdes tillika att området skulle vara minst 100 meter brett. Man kan uppskatta värdet av detta område, som också Malmö stad kan se sig tvungen att inlösa, till ungefär 800,000 kronor.

Det är vad jag har att säga om anläggningar av *statlig* beskaffenhet, men vi ha naturligtvis också i Malmö industri i betydande utsträckning, som äges och förvaltas av *enskilda* personer. Även där krävas numera betydande områden runt omkring. Fordringarna äro naturligtvis något olika i de olika fallen. Det varierar rätt mycket. Vi ha just nu en stadsplan för Malmö, där vi såsom skydd för en enskild industrianläggning föreslagit dels ett parkområde på 37 meters bredd, dels också två kvarter, som endast skulle bebyggas med låga byggnader för småindustri. Då krävde byggnadsstyrelsen, att det skulle bli ett parkområde fritt på minst 100 meter. Man krävde, att även de låga kvarteren för småindustrien skulle anslås för detta ändamål. Det betyder en areal av 13,000 kvadratmeter till ett pris av 130,000 kronor.

Det är klart, att när man framställer krav på, att ett bostadskvarter i en tätbebyggd del inte får ligga på mindre avstånd än t. ex. 200 meter från en industrianläggning, så är det i många fall alldeles ogenomförbart. Byggnadsstyrelsen har emellertid i åtskilliga uttalanden låtit förstå, att man får gå ned men aldrig under 50 meters bredd. Vad betyder detta? Ja, vi ha i Malmö ett ärende under utredning där det för en större industrianläggning, som måste förses med ett skyddsområde, måste förväras 8,500 kvadratmeter mark, och det går inte i det läget för mindre summa än 250,000 kronor. Det är ju våldsam utgifter, som här påläggas samhället.

Man skall inte tro, att vad jag nu berättar om Malmö endast gäller denna stad. Vi ha noga undersökt denna sak, och vi ha funnit, att det är en allmän praxis och kutym. Under enbart ett år ha från byggnadsstyrelsen återförvisats inte mindre än ett 50-tal stadsplaneärenden, som varit föremål för anmärkningar i de avseenden, som jag här har framlagt. Hälften av dessa ärenden har återförvisats med femårigt byggnadsförbud. Det betyder ju ofantligt mycket, att under fem år får inte det område, som byggnadsstyrelsen har fäst sig vid, bebyggas. Vad blir följderna av detta? Jo, naturligtvis den att man nöjer sig med en gammal dålig stadsplan, som behövde revideras. Man behåller hellre den gamla för att få ha fria händer, än man gör någonting nytt, vilket skulle vara i hög grad behövt.

Hur skall det gå för byggnadsnämndernas tjänstemän att upprätta stadsplaner, där man skall ha industrier på 700 meters avstånd från varandra och industrier på 200 meters avstånd från bostadskvarter? Hur skall den stadsplanen komma att se ut? Dessutom finnas ju andra synpunkter att taga hänsyn till. För att man skall kunna ha en smula trivsel i industrierna och för att de skola kunna gå framåt, kräves också, att det t. ex. finns något så när hyggliga kommunikationer, att det finns järnvägsförbindelser, läge vid kaj och dylikt, möjlighet till vatten och avlopp o. s. v. Detta är inte så alldeles likgiltigt, utan tvärtom har det sin stora betydelse. Nu menar jag, att här skjuta luftskyddsinspektionen och även byggnadsstyrelsen de kommunala organen åt sidan. Detta är högst olyckligt, ty de kommunala organen förstå denna sak ofantligt mycket bättre — det säger jag rent ut — än dessa myndigheter, som vid skrivbordet i Stockholm bedöma dessa frågor utan den praktiska erfarenhet, som städernas tjänstemän ha. I städerna gäller det att se till, att det blir

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

en balans mellan samhällets rätt och de enskilda företagens. Detta ha kommunerna aldrig eftersatt utan tvärtom hållit mycket hårt på att försöka åstadkomma. Men att gå så långt, som nu kräves av samhällena från luftskyddsinspektionen och byggnadsstyrelsen och i sin ordning Kungl. Maj:t, det är, efter vad vi kunna förstå i Malmö, absolut stridande mot en sund ekonomi.

Om staten kräver dylika offer från de enskilda samhällenas sida, får staten också hjälpa oss med bidrag till dessa väldiga kapital, som erfordras för att genomföra luftskyddsplanerna. Genom att utsträcka skyddsåtgärderna på det sätt, som nu sker, berövar man samhällena en del av deras tillgångar, en del av deras näringskällor. Vi ha på detta sätt snart ingen mark att avyttra vidare. Var skola vi ta den ifrån, när man skär så stora bitar från områdena? Och vad blir följden? Jo, att den livskraftiga industrien flyttar ifrån oss. Det är en sak, som vi måste vara noga med att försöka förhindra.

Jag har naturligtvis ingen anledning att rulla stenar i vägen, när statsrådet säger, att detta projekt skall snabbt genomföras, men jag vill uppmana statssekreterare Erlander, som jag ser här närvarande, att frambära dessa bekymmer inför statsrådet och den departementschef, på vilken det ankommer att fastställa stadsplanerna. Här äro herrarna ute på en mark, som är ganska farlig.

I herr Linders yttrande instämde herr *Ekman*.

Friherre De Geer: Herr andre vice talman! Då man ser dessa ganska glest besatta bänkar, kan man kanske få den uppfattningen, att den fråga, som behandlas, inte är så stor eller omfattas med sådant intresse, som den i verkligheten gör, åtminstone ute i landet.

Då jag nu tillåter mig att säga några ord i denna sak, är det ju helt naturligt, att jag såsom jordbrukare närmast vill göra några små anmärkningar beträffande byggnadsmöjligheterna på landsbygden. Alla veta ju, så det behöver man inte ånyo närmare omtala, att det råder ett oerhört behov av nya byggnader, både ekonomibyggnader och bostäder, på landsbygden. Men problemet hur man skall kunna åstadkomma dessa ny- och ombyggnader inom en möjlig kostnadsram kan jag inte se, att man löser i det föreliggande betänkandet. Jag tror, att landsbygdens befolkning, då den hinner sätta sig in i det beslut, som riksdagen fattar i dag, fortfarande skall känna sig ganska orolig för hur det i verkligheten skall vara möjligt att med de resurser, som jordbruket har, åstadkomma den erforderliga nybebyggelsen. Jag tror också, att om landsbygdens folk hade haft tillfälle att lyssna till det anförande, som herr Strand har hållit, skulle man inte känt sina farhågor minskade beträffande möjligheten att inom den närmaste tiden få byggnader till stånd på rimliga villkor.

Jag fäste mig särskilt vid en sak, som herr Strand omnämnde, nämligen att de förutvarande snickarna, målarna och andra sådana på landsbygden, vilka han slog ihop och sade voro ungefär detsamma som mindre byggmästare, hade försvunnit. Ja, det är ett mycket beklagligt förhållande, att de hålla på att försvinna, men jag tror inte, att detta sker av det skäl, som herr Strand ansåg vara orsaken, nämligen att de inte hade tillräckligt stora inkomster — jag tror det var hans uppfattning — utan det beror nog tvärtom på att alla dessa mindre hantverkare, som ofta kallas för byggmästare och som känt sig ganska tillfredsställda med sina utkomstmöjligheter, inte få tillfälle, eller man kan säga, genom vissa tendenser till monopol på annat håll inte få möjlighet att fortsätta sin verksamhet. Jag tror, att detta är beklagligt från rikssynpunkt. Skall man på landsbygden kunna genomföra sina stora program, som äro så nödvändiga, måste man gripa till någorlunda billig arbetskraft. Det måste väl vara riktigt, att man inom jordbruket får använda sådana personer, som

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

utom jordbruksarbetet ha möjlighet därtill, till att med enkla medel utföra en del byggnadsarbete. Jag tror heller inte, att herr Strand har någon särskild motvilja häremot. Men jag fäste mig också vid att herr Strand ansåg att åtminstone när det gällde nybyggnader, var det enda riktiga, att fackförbunden på byggnadsområdet få utföra huvudparten. För min del är jag inte så övertygad om att detta måste vara den rätta lösningen på problemet. Nog måste det vara önskvärt, att man inom jordbruket — såframt inte detta skall få alltför överdrivna statsunderstöd — får arbeta med litet måttligare anspråk än de, som de stora byggnadsfackförbunden hitintills visat tendenser att vilja komma fram med även på landsbygden.

Herr Strand — om jag fortfarande får tala om hans anförande — ansåg också, att fria ackord inte borde särskilt understödjas. Däri kan jag ge honom i huvudsak rätt. Han ansåg, att åtminstone ombyggnaderna på landsbygden borde organiseras genom avtal mellan arbetsgivarförening och fackarbetare. Jag skulle även där kunna ge honom delvis rätt, om jag visste, hurvida han menade, att exempelvis lantarbetsgivarföreningen skulle få vara den ena parten och delvis lantarbetarna den andra. Jag tror, att om så är fallet, kan man mycket snart skapa regler för byggnadsarbetarna, regler som bli någorlunda måttliga och innehålla sådana lönesatser, som det kan vara möjligt för jordbruket att bära.

Herr Strand ansåg tydligen inte, att utskottsuttalanden, motioner och sådana saker voro av så särskilt stor betydelse för ordnandet av byggnadsmarknaden och då naturligtvis även den på landsbygden. Jag tror också, att han — jag måste säga tyvärr — till stor del har rätt däri. Det förefaller mig nämligen, som om de svenska statsmakterna inte, när det gäller detta område, som vi nu tala om, visat sig ha sådan auktoritet, att man kan begränsa de ytterliga toppunkter, som finnas, inte minst då det gäller de allra högsta ackorden och dylikt, och som verka på ett onaturligt sätt fördyrande. Jag finner liksom så många andra detta synnerligen beklagligt, och jag vill erinra om den tid här i riksdagen, då det talades om att statsmakterna i samband med frågan om sockerbetsodlingen skulle gripa in, om överdrifter visade sig på ett eller annat område. Det förefaller mig, då man läser om förhandlingarna om hur man skulle kunna få byggnadskostnaderna litet lägre, som om man åtminstone ännu inte kunnat spåra något särskilt kraftigt ingrepp här från statsmakternas och speciellt regeringens sida. Vi, som äro bosatta på landsbygden, äro särskilt bedrövade över att då det gäller denna viktiga fråga, man inte kan få se något annat resultat än det herr Strand har kommit till, d. v. s. att motioner och utskottsutlåtanden inte ha så värst mycket att betyda. Vi skulle hoppas att få se ett krafttag särskilt från regeringens sida, så att på olika sätt och med olika medel byggnadsverksamheten på landsbygden verkligen kunde drivas fram i den raska takt, som vore så oerhört behövlig, men på sådana villkor, att jordbruket också kunde bära kostnaderna. För min del har jag inte förlorat hoppet om att detta kanske så småningom kan gå, men tiden lider, och det är beklagligt, att man ännu inte har kunnat få se kraftigare åtgärder på detta område.

Jag ber att få sluta mitt anförande med att säga, att jag inte hör till de ensidiga, som vare sig när det gäller byggnadsarbetarna eller andra på något sätt vilja försöka påyrka oskäligen nedsättningar av deras inkomster. Jag fäste mig vid vad statsrådet och chefen för socialdepartementet sade i sitt anförande här i dag, att givetvis även byggnadsarbetarna skola ha sin skäligen kompensering för dyrtiden. Detta måste väl alla anse vara rättvist. Men samtidigt måste jag säga, att då man vet, att denna grupp av arbetare har den högsta inkomsten bland alla arbetare här i landet, så ha de väl redan fått en hel del av den kom-

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

pensationen genom de höga ackord, som de kunnat förskaffa sig under de gångna åren.

För min del tillåter jag mig uttala den förhoppningen, att man på alla håll här i landet skall förstå nödvändigheten av moderation, så att byggnadsverksamheten verkligen kan komma i gång på rimliga villkor.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Strands yttrande. Han framhöll, att när folk skall anställas vid byggnadsarbete, bör man anlita bygnadsarbetarnas organisationer och inte lantarbetarnas. Jag måste då i någon mån upprepa, vad jag nyss sade. Skall man kunna få i gång byggnadsarbete på landsbygden, måste ägaren eller arrendatorn och hans folk arbeta med i största möjliga utsträckning. Det gäller både då det är fråga om att anskaffa materialet, alltså hugga virke i skogen och framforsla det, och vid schaktning, transport av sten och grus, makadam och allt detta, cement och andra byggnadsmaterial, och det gäller också hantlangning vid själva byggandet. Det måste vara på det sättet, att den, som skall bekosta bygget, sättes i tillfälle att spara en del av de utgifter, som han annars skulle få för detta bygge, eljest kommer det inte alls till stånd. Man kan inte bygga, ifall man skall lägga ut kontanta pengar för allt detta. Följden är, att man måste använda jordbruksarbetare för en del arbete, som annars möjligen skulle kunna hänföras till byggnadsfacket. Det går inte att driva den princip, som herr Strand framhöll.

Jag vill dessutom tillägga en sak. Det förekommer på stora trakter, som jag känner, att en del småbrukare, som ovillkorligen behöva biinkomster, tillika äro byggnadssnickare eller stenarbetare eller dylikt i sin bygd. De sköta sina jordbruk och arbeta kanske i skogarna om vintern, men på sommaren syssla de med byggnadsarbete. Det finns t. o. m. byggmästare bland dessa, som driva byggnadsarbete såsom bisyssla vid sidan av sitt jordbruk. Det är nödvändigt för dem att ha en inkomst vid sidan av jordbruket. De äro sålunda inte speciellt byggnadsarbetare eller stenarbetare, utan de äro helt enkelt jordbrukare. Dem måste man ge tillfälle att arbeta, dels därför att man på det sättet kan få arbete utfört relativt billigt, dels också därför att de skola få tillfälle att förtjäna någonting vid sidan av den egentliga verksamhet, som de bedriva.

Därav följer, att man inte kan hålla på att det skall vara fackmän för detta arbete, utan man måste på landsbygden kunna använda bygdens folk, som det står i utskottsutlåtandet, utan att man blir kränkt eller hindrad av fackorganisationer. Får man inte denna rörelsefrihet, blir det absolut omöjligt — det säger jag än en gång — att få i gång byggnadsarbetet på landsbygden i större utsträckning, försä vitt inte antingen de andra kostnaderna för byggnadsföretagen sänkas väsentligt eller jordbrukarnas inkomster av sina jordbruk betydligt höjas.

Herr Wohlin: Herr talman! Vid upprepade tillfällen under en följd av år har jag här i kammaren understrukit de bekymmersamma konsekvenser, som de höga hyrorna i våra större städer och särskilt i huvudstaden medfört för stora grupper av hyresgäster, i första rummet mindre bemedlade familjer, men även i icke ringa mån familjer tillhörande den s. k. ekonomiska medelklassen. Jag betraktar för min del dessa höga hyror som ett av de största sociala missförhållandena i vårt land och har efter förmåga under årens lopp försökt väcka intresse för åtgärder i syfte att bringa dessa missförhållanden ur världen.

Alla veta, att orsakerna till denna situation äro att söka i en rad olika omständigheter, och tiden tillåter mig icke att närmare ingå på detta välkända ämne. Emellertid är det för alla bekant, att den tomtpolitik, som under rå-

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

dande rättssystem i årtionden förts i vårt land, medfört att en otalig mängd hyreshus kommit att uppföras på tomter, vilka i inköp kostat betydande belopp, vidare att en omfattande spekulation i sådana tomter varit vanlig samt dessvärre att även kommuner och jag vågar tillägga kronan själv icke äro alldeles fria från en sådan ur sociala synpunkter olämplig tomtpolitik. Jag föreställer mig, att denna fråga om tomtpriserna, som herr Linder ett ögonblick vidrörde i början av sitt anförande, är av en central betydelse även i fortsättningen, och att den lösning, som socialministern i den föreliggande propositionen föreslår, icke är den slutgiltiga lösningen av detta viktiga problem. Även tomtpriserna år 1935 lågo i många fall vida utöver vad som ur sociala synpunkter hade varit önskvärt, och frågan är ingalunda slutbehandlad med villkoret om 1935 års nivå med avseende å de byggnader, som enligt propositionen successivt skulle komma till stånd.

Med hyreshus har vidare liksom med tomter under årens och årtiondenas lopp förts en handel enskilda personer emellan, som bidragit till att uppskriva fastigheternas handelsvärden och därmed också inverkat i stegrande riktning på hyrorna. Visserligen kan man häremot invända, att under tider av depression på fastighetsmarknaden även en nedgång av fastighetsvärdena har ägt rum, men jag tror, att om kammarens ärade ledamöter skulle mera historiskt betrakta denna utveckling, de skulle finna, att denna handel med bostadshus liksom handeln med tomter varit till stor skada för de breda folklager, som i huvudstaden som bekant ofta få betala en tredjedel av sin inkomst i hyra. Jag tror, att på detta område måste en alldeles ny ordning genomföras, och en ansats i den riktningen utgör en nyligen igångsatt utredning angående beskattningen av oförtjänt värdestegring på tomtmark. Jag efterlyser resultaten av denna specialutredning, men tror, att den bara utgör ett led i ett större sammanhang, ett detaljproblem i ett större problemkomplex, där det gäller att ur spekulationen med tomter och fastigheter draga större delen av det nu existerande bostadsbeståndet och även det, som härefter kommer till.

Beträffande därefter frågorna om materialpriser och arbetslöner ha dessa spörsmål blivit så ingående behandlade, att jag på den punkten endast vill tillägga, att alla samhällsgrupper och sålunda även byggnadsarbetarna i skäligen grad måste vidkännas de ökade uppoffringar, som den nuvarande situationen kräver av alla, och att sålunda en viss reduktion av deras löner är ofrånkomlig, eventuellt efter övergång till ett nytt avlöningssystem. Jag tror emellertid, att mycket här också hänger på arbetsgivarnas inställning till dessa löneproblem och att de synder i det förgångna, som alla påtala, ingalunda enbart äro att söka hos arbetarorganisationerna, utan att även arbetsgivarna, d. v. s. i detta fall byggmästarna, äro medansvariga för det läge, som här har uppstått i vårt land.

Jag skulle, herr talman, ytterligare vilja framhålla att jag betraktar den förevarande propositionen, i vad den avser åtgärder för byggandet av hus för barnrika familjer, såsom en alldeles för svag och alldeles för otillräcklig åtgärd i ett läge som det nuvarande. Under befolkningsfrågans mångåriga behandling på skilda håll och icke minst under de senaste månaderna har det ju med skärpa understrukits, att de höga hyrorna för barnrika familjer utgöra en betydande hämsko på utvecklingen på det ifrågavarande området, att dessa höga hyror i förening med olämpliga bostadslägenheter för övrigt äro ett av de svåraste hindren för en sund utveckling av vår befolkningsfråga och att bostadspolitiken ingår såsom ett alldeles kardinalt led i en allsidig befolkningspolitik. Dessa tre miljoner eller något mer, som här avses till bostäder för barnrika familjer, jämförda med en ungefärligen lika stor summa

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

för pensionärshem innebär enligt min uppfattning ett alldeles för svagt grepp på denna stora fråga, och summan står icke i rimligt förhållande till de oerhört mycket större krav, som på detta område måste resas, om man icke vill se den svenska befolkningen i storstäderna utsättas för allvarliga svårigheter med avseende å sina bostadsförhållanden. Hur skall en familj, som får betala en tredjedel av sin inkomst i hyra, kunna någorlunda väl bära de prisstegringar å livsmedel, kläder och annat, som nu med nödvändighet inträda? Kan det vara rimligt att en mindre bemedlad familj alltjämt i våra dagars Stockholm skall få avstå en så stor del av sin lilla inkomst för att få bo i en ganska anspråkslös lägenhet om ett rum och kök? Är det icke i längden ohållbart med en sådan proportion mellan utgifterna för hyra och utgifterna för andra nödvändiga ändamål? Tror man, att man skall kunna föra en jordbrukspolitik, där man någorlunda skäligen tillgodoser jordbrukarnas berättigade intressen att få sina omkostnader täckta med därav följande prissättning på livsmedel, när en tredjedel och kanske mer av dessa familjers inkomst måste gå till utgiften att få bo? Jag tror att jag läste i en tidning att statsrådet Pehrsson-Bramstorp vidrörde den frågan i något politiskt anförande ute i landet och kastade fram den tanken, att om alla hyror reducerades med 10 procent, skulle en ökad marginal uppstå för inköp av livsmedel och sålunda ett utrymme beredas för jordbrukarna i det avseendet. Det var ett uttalande, vars tankegång jag finner fullkomligt riktig.

Nu säger man då kanske: detta är bara beklaganden och lamentationer, ty det innefattar ju inga positiva uppslag. Jag skulle då vilja säga att jag trott, att den prisstegringstendens på hyresmarknaden, som otvivelaktigt inträtt efter bränsleklausulens ikraftträdande — och det är ingalunda alla, som ha socialstyrelsens bränsleklausul — och som även i övrigt gör sig märkbar, skulle föranlett statsmakterna till en noggrann omprövning av frågan, huruvida icke ett ökat rättsskydd bör beredas hyresgästerna liksom under förra världskriget gentemot hyresstegringar och föranleda statsmakterna till omprövning, om icke på detta område en mer effektiv kontroll över hyresnivån i en så abnorm situation som den nuvarande måste genomföras. Jag skulle också vilja ifrågasätta, om icke beträffande tomtpolitiken en radikal förändring måste ske med kronan i spetsen, kommunerna därefter och sedermera alla enskilda, en förändring långt mera vittgående än den som i den föreliggande propositionen skisseras och som bara är ett relativt litet steg i rätt riktning. Med avseende å räntefrågan vill jag tillägga, att det väl knappast finns någon samhällsgrupp i vårt land, som icke på ett eller annat sätt för närvarande är subventionerad. Jag skulle vilja med ljus och lykta söka efter den grupp, som icke i någon form har någon slags subvention. Beträffande denna räntesubvention har jag från början varit ganska tveksam om rimligheten att börja subventionera även kapitalisterna — ty det är det i viss mån när det gäller räntesubvention — men jag låter den anmärkningen stå och jag låter frågan falla. Jag tror emellertid icke att det kommer att gå i fortsättningen att lösa vår bostadsfråga på längre sikt genom ett system av komplicerade subventioner, utan man måste gå till botten på ett helt annat sätt och ta ett — som herr De Geer uttryckte det — långt starkare grepp från statsmakternas sida om hela detta problem än som gjorts i den föreliggande propositionen.

Lägger jag därtill slutligen att på landsbygden byggnadskostnaderna ha lett dithän att nybildningen av mindre jordbruk praktiskt taget måst avstanna och vidare att jordbrukarnas arbetsmöjligheter, redan på grund av ekonomibyggnadernas beskaffenhet genom bristande underhåll, äro avsevärt försämrade samt att deras naturliga krav på en rimlig personlig bostadsstandard

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

likaledes i ofantligt stor utsträckning icke är uppnådd, tror jag i avseende å den mycket berörda frågan om landsbygdens byggnadskostnader och dess byggnadsproblem att propositionen icke heller på denna punkt innefattar någon tillfredsställande lösning av problemet. De herrar, som talat till förmån för en utredning på denna punkt, ha kanske haft en utredning i tankarna, vars formulering varit en smula dimmig och oklar, men i realiteten ha dessa herrar, som ville ha ett kraftigare tag om landsbygdens byggnadsproblem, utan tvekan rätt, oaktat ingen i utskottet har gått in för den motionen. Jag tror att ur samhällliga synpunkter av största vikt, ur synpunkten av den svenska befolkningsfrågan, ur synpunkten av den svenska landsbygdens vitala intressen, ur alla dessa synpunkter utgör den föreliggande propositionen visserligen ett respektabelt försök att komma till rätta med en del av de svårigheter, som här föreligger, men den utgör icke den slutgiltiga lösningen och ådagalägger icke de verkliga krafter från statsmakternas sida, som på detta område äro oundgängligen nödvändiga för att icke den sociala röta skall bli bestående i många år framåt, som de höga hyrorna faktiskt utgöra.

Jag har emellertid, herr talman, intet annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets förslag.

Herr Wisstrand: Herr talman! Den siste ärade talaren har alldeles rätt; denna proposition kan icke innebära någon lösning av byggnadsfrågan. Det fordras helt andra grepp därför, och det viktigaste därvidlag tror jag är att låta de naturliga faktorerna få verka mer än som hittills varit fallet. Det var emellertid inte för den saken jag begärde ordet, utan jag uppkallades av ett anförande, för övrigt ett mycket sympatiskt anförande, av herr Strand. Herr Strand ville göra gällande, att den utveckling, vars resultat vi nu skåda här, i grund och botten varit följden av en naturlig ekonomisk process. Jag måste säga, att detta överensstämmer icke med mina egna erfarenheter.

Jag har under en mycket lång period av mitt liv nära sysslat med frågor på arbetsmarknaden, och jag har varit i tillfälle att se hur under denna tid just från byggnadsfackens arbetare har tillämpats en politik, som har varit av helt annan beskaffenhet än den, som övriga arbetargrupper ha ansett vara med sin fördel förenligt att tillämpa. Den svenska arbetarrörelsen har denna politik att tacka för att den kunnat tillvinna sig en så stor aktning och så stort förtroende som den för sin huvuddel åtnjuter inom alla samhällslager. Jag kan icke utan vidare tillämpa detta omdöme på byggnadsarbetarna.

Jag har i livlig erfarenhet hurusom under 1920-talet överallt där det sattes ett bygge igång vid ett industriföretag såsom vid ett järnbruk eller något annat verk, och grunden för detta bygge ungefär hade blivit lagd, byggnadsarbetarnas organisationer, belägna i närmaste stad, förklarat bygget i blockad och förklarat, att det icke fick utföras, ens om arbetsgivarna byggde med sina egna organiserade arbetare. Dessa blockader artade sig till en rent olidlig plåga, och de gävo också anledning till stora tvistigheter och svårigheter även inom landsorganisationen, vilket herr Strand torde kunna vitsorda. Det fanns ett begär, om jag så får säga, hos byggnadsarbetarna att var de komma åt rycka brödet ur munnen på andra arbetare för att antingen utföra bygget själva eller i varje fall förhindra att det utfördes med avlöningar, som vore ekonomiskt möjliga för arbetsgivaren att betala. Detta tillvägagångssätt inskränkte sig icke till de stora industriföretagen; det fortplantade sig också på landsbygden först till de delar av landsbygden, som lågo närmast de städer, där det fanns livskraftiga byggnadsfackföreningar, och sedan allt längre och längre bort. När ett byggnadsföretag hade kommit lagom i gång, kommo byggnadsfackens ombudsmän från städerna ut till företaget och blockerade arbetet. Därigenom

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

lyckades man också så småningom att skaffa tillämpning av byggnadsavtalet inom ett mycket stort område, för vilket det icke på något sätt var anpassat, och nu står man vid den logiska följderna av denna långa, icke naturliga men fullt medvetna process, nämligen att man i stor omfattning icke kan bygga, därför att man lyckats uppdriva löner och arbetsvillkor till en nivå, som utesluter en ekonomiskt möjlig byggnadsverksamhet. Min uppfattning överensstämmer i ett avseende med herr Strands, nämligen att lösningen av landsbygdens byggnadsfråga knappast ligger i att arbetet utföres mot timlön, åtminstone gör den det icke i någon större omfattning. Men det är icke *det*, som är det väsentliga, utan det väsentliga är att landsbygden icke skall vara bunden vid ackordsprislister, som äro uppgjorda för städerna. Det måste komma till stånd en speciell uppgörelse angående för landsbygden avpassade ackordsprislister eller också måste ackordsbildningen bli fri.

Det är nämligen så med ackordsbildningen vid byggnadsindustrien att den icke följt samma linjer som ackordsbildningen inom övrig industri och näringar. Om jag t. ex. tänker mig att man har infört förändrade arbetsmetoder inom ett industriellt verk, vilket medfört att den gamla ackordssatsen inte varit tillämplig, därför att den hade givit avsevärt utöver vad man hade tänkt sig, när avtalet träffades, så ha parterna haft i sitt kollektivavtal inskrivet och även — vilket är än viktigare — tillämpat en praxis att efter förhandling överenskomma om nya ackordssatser, som skulle ge ungefär den inkomst, som den gamla ackordssatsen avsett att lämna. Härigenom hade utvecklingen oförhindrat kunnat gå framåt därför att det lönat sig att införa metoder, som förbilligat arbetet, och denna ökade lönsamhet av rörelsen hade naturligtvis i det långa loppet även kommit arbetarna till godo. Så har i större omfattning icke skett inom byggnadsfacket, där det — enligt vad jag inhämtat från olika håll — även då uppenbart förändrade förhållanden kunnat åberopas, varit fullkomligt omöjligt att få någon ändring i den en gång fastställda ackordssatsen. Detta har haft följder som varit ödesdigra för byggnadsverksamhetens igångsättande. Den ena har varit att man kommit upp till ackordssatser, som genom sin dyrbarhet ha verkat fullkomligt prohibitiva. Arbetet har direkt förhindrats av de gamla oreviderade ackordssatserna. En andra följd har varit ett fördröjande av nödvändig förnyelseverksamhet i fråga om teknik och arbetsmetoder, som ju uppbara all industriell utveckling och av vilken vi ju måste leva. Man har kommit in i en återvändsgränd, ur vilken det tycks vara nästan omöjligt att komma.

Det är klart att vissa ackordsrevisioner vidtagas i samband med nya avtal, men verkan därav blir icke densamma som om den kunnat försiggå under avtalets giltighetstid och i den mån ny teknik kräver det. Revisionen blir sammanträngd på en kort period och har ofta då redan hunnit utföra sitt utvecklingshinderande verk.

Det är just dessa metoder, så avvikande ifrån vad som tillämpats i övrigt på det industriella området, som till mycket stor del ha medverkat till skapandet av den beträngda ställning, i vilken byggnadsindustrien för närvarande befinner sig.

Herr Wohlin sade att visserligen icke bara arbetarorganisationerna äro orsak till detta utan även arbetsgivarnas organisationer, nämligen byggmästarernas. Ja, det är naturligtvis sant, men fördelningen av ansvaret är väl ändå inte fullkomligt rättvis, ty den positivt verkande kraften i detta fall har dock varit byggnadsfackens organisationer, och arbetsgivarnas ansvar får väl läggas på deras svaghet att icke med tillräcklig styrka hava hävdat ett sunt ackordssystem på byggnadsmarknaden.

Jag har känt mig nödsakad att anföra dessa synpunkter, därför att det syntes

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)
mig, trots allt, att herr Strands anförande icke innehöll hela sanningen beträffande den utveckling, som har försiggått på byggnadsmarknadsområdet, och därför att jag tror att det skulle vara mycket lyckligt för alla parter om det system, som i mycket allt fortfarande tillämpas på byggnadsmarknadsområdet och för vilket vår svenska arbetarrörelse i dess helhet ofta oförskyllt kommit att stå i gluggen, ehuru den som samlad part icke kan göras ansvarig för dessamma, kommer bort ju förr dess hellre även på byggnadsområdet.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Det är herr Strands anförande som har uppkallat även mig och detta bland annat av den anledningen att man väl får betrakta hans uttalanden såsom rösten ifrån landsorganisationen och fackförbunden på byggnadsområdet, och som man därför måste tillmäta mycket stor betydelse.

För min del kan jag liksom flera föregående talare här ge herr Strand rätt i bland annat en sak, nämligen att dessa frågor knappast lösas vare sig genom propositioner, utskottsutlåtanden eller riksdagsbeslut, och jag skulle knappast tro, om man vill gå ännu längre, att byggnadsmarknadsförhållandena påverkas i den proportion antalet miljoner, som det här är fråga om att satsa, möjligen skulle kunna ange. Jag tror nämligen inte att dessa komma att användas i så stor utsträckning.

Om det nu är så att frågans reella avgörande sker på ett annat ställe än här i detta hus, skulle jag emellertid vilja påpeka vad jag anser vara felet i herr Strands resonemang, när han säger, att statsutskottet egentligen inte har någon möjlighet att bedöma vad som är riktigt eller icke riktigt för denna branschs räkning. Jag skulle tvärtom tro att statsutskottet, då det gäller landsbygden i varje fall, har bedömt läget riktigare än vad som framgick av herr Strands anförande. Byggnadsverksamheten har ju nu legat nere under så pass lång tid att man faktiskt hunnit noga penetrera orsakerna därtill, och jag skulle mycket kortfattat vilja formulera dessa orsaker på det sättet att i varje fall för landsbygdens del, men jag tror även för samhällenas del, vederbörande organisationer på byggnadsarbetarmarknaden faktiskt gjort sina medlemmar arbetslösa. Det finns enligt min mening inte någon möjlighet att få till stånd någon större byggnadsverksamhet på landsbygden, om icke villkoren där bli sådana att de kunna godkännas av den byggande allmänheten, som skall betala fiolerna. Man må komma med vilka argumenteringar som helst, man måste dock falla tillbaka på detta.

Här har sagts att man på landsbygden inte har råd att satsa så stora belopp på uppförandet av byggnader. Detta är sant i många fall, men det är inte hela sanningen, ty det finns också psykologiska orsaker, och man anser allmänt att man på nuvarande villkor inte vill sätta i gång ett bygge därför att detta skulle innebära en uppskörtning i förhållande till de inkomster, som fastighetsägare av olika kategorier på landsbygden få räkna med.

Herr Strand vände sig närmast emot statsutskottets uttalande om att arbetet på landsbygden bör ske mot tidlön för närvarande, och han ansåg, att detta var ett dåligt lönesystem. Jag vill inte bestrida att man inte skulle kunna komma fram till ackordssatser, som innebure en bättre ordning än att arbeta på tidlön, men här har ju blott uttalats, att intill dess man hinner få fram andra ackordssatser, timlönen bör komma i fråga, och det tror jag är det enda sätt, på vilket man på detta område åtminstone kan få någon nämnvärd byggnadsverksamhet i gång. Det blir nämligen inte möjligt att i sådan tid få fram ackordsprislistor, som äro anpassade för landsbygden, att de under detta år kunna användas för någon nämnvärd byggnadsproduktion.

Det är med ganska stor beklämning som jag för min del hört dessa ord av

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

herr Strand, ty de tyda på en fullständig missförståelse, jag kan nästan säga okunnighet, om vad orsaken är till att byggnadsarbetarna på landsbygden blivit arbetslösa. För närvarande är det så, att många byggnadsarbetare sysselsätts i jordbruket — de hugga ved eller syssla med litet av varje — och i min hemtrakt ha nu under den senaste tiden många av dessa byggnadsarbetare haft sådan sysselsättning hela året. Jag skulle tro att de ha förtjänat mera pengar nu än vad de gjorde under något av de två närmast föregående åren, då de voro enbart byggnadsarbetare och arbetare efter ackordslön men bara finga arbeta kanske under fyra, fem månader av året och under mellantiden inte kunde komma sig för att ta något annat arbete.

Detta leder mig fram till den slutsatsen, att om det kunde bli ett sådant allmänt byggande på landsbygden, vilket jag tror är möjligt, att dessa arbetare kunde få syssla med byggnadsarbete under allra största delen av året, skulle deras årsinkomst på detta sätt bli avsevärt mycket högre än om t. ex. nuvarande ackordsprislistor tillämpades, och det tycker jag faktiskt skulle ligga även i byggnadsarbetarnas intresse. Ja, ja misströstar om möjligheten att komma fram till något byggande på landsbygden, så länge inte denna sak är klart och verklighetsbetonat uppfattad på de håll, som herr Strand väl här får anses representera. Alla svenskar ha i det avseendet samma intressen nämligen att byggnadsverksamheten skall komma i gång, och därför tycker jag att intressena hos byggnadsarbetarfackförbunden och den byggande allmänheten på landsbygden också borde kunna sammanfalla.

Byggnadsarbeten skulle då kunna utföras billigare, och byggnadsarbetarna skulle få större årsinkomst. Det finns inom min bekantskapskrets tjuotals både jordbrukare och andra fastighetsinnehavare på landsbygden, som ha arbeten planerade och beslutade, men som säga: »Även om det skulle dröja i tio år och även om vi skulle nödgas stötta upp våra byggnader för att de inte under tiden skola ramla omkull, så bygger vi inte något, förrän vi kommit ifrån de förhållanden, som tidigare både ha ruinerat och kanske lika mycket förargat oss!» Detta är sanningen, oavsett hur herrarna sedan vilja uppfatta det!

Borgmästare Linder nämnde något om — ehuru hans anförande mest rörde bebyggelsen i städerna — vilka tyngande bestämmelser beträffande byggnadsverksamhet som under de senaste åren kommit till med hänsyn till luftskydds-synpunkten. Den saken har stått klar för mig, redan innan man börjat intressera sig för luftskydd här i landet. Jag har av olika anledningar haft skäl att syssla med bygghskap även i städer och därvid funnit, att det är en hel rad av kamerala och formella hinder, som icke bara fördyra utan även försena och förhindra bygghskap i städerna och i alla sådana samhällen, där det finns byggnadsbestämmelser. Jag föreställer mig att skäliga krav på hygien, brandsäkerhet och skönhet skulle kunna upprätthållas, även om man inte utövade en så rigorös tillämpning av byggnadsbestämmelserna som den, som faktiskt sker och som jag för min del tror förökas på grund av byggnadsstyrelsens sätt att behandla en hel del av de ärenden, som komma under dess behandling. Jag har talat med byggmästare, som äro gamla i branschen, vilka nog liksom jag erkänna det berättigade i att det finns byggnadsbestämmelser på olika områden samt även stadsplanebestämmelser, men som anse att tillämpningen och tolkningen av dem är alldeles onödigt sträng och försvårar bygghskapen. Den är så pass hinderlig många gånger, att folk helt enkelt ledsnar — de orka inte driva kampen till slut utan ge upp. Det hela får vara som det är. Sådana fall finns det inte så få exempel på. Och på grund av allt besvär och trassel och långvariga byggnadsförbud blir det i varje fall en sådan fördyring, att folk blir betänksamt mot att ge sig in på saken och av den anledningen avstår från att bygga. När man nu talar om byggnadskostnaderna i allmänhet, bestå

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)
ju dessa inte bara av byggnadsarbetarnas löner. Där ingå materielkostnader och tomtpriser, men även sådana saker som jag nu har nämnt. Och jag skulle tänka mig att den standard, som vi här i Sverige få lov att finna oss i för framtiden, knappast skall kunna hållas uppe på den höga nivå, som nu under många år har vuxit fram.

Jag har också lagt märke till att när Kungl. Maj:t får överklaganden över byggnadsstyrelsens beslut förvisade till sig, har det för Kungl. Maj:t många gånger varit möjligt att mildra bestämmelserna. Det är nog i själva verket i en stor procent av sådana överklaganden hos Kungl. Maj:t som ganska betydande lättnader ha kommit till stånd. Detta anser jag tyda på att tillämpningen av byggnadsbestämmelser och annat sker alltför rigoröst inom byggnadsstyrelsen och som en konsekvens därav även inom många byggnadsnämnder.

Herr talman! Det var närmast dessa två synpunkter jag velat framhålla. I övrigt kan jag livligt instämma i det allra mesta av vad herr Bernhard Nilsson, herr Wistrand och friherre De Geer yttrat. Jag skall emellertid be att till sist få tillägga en sak. I det första anförandet i detta ärende, vilket hölls av herr von Heland, var det en passus, som jag en smula reagerade emot, icke minst därför att den framförts så många gånger förut. Jag syftar på detta ständiga beskrivande av hur förfärligt dålig bostadsstandarden är på landsbygden. De personer, som sällan äro ute på vår landsbygd, kunde bibringas den uppfattningen, att det verkligen är så genomuselt som det många gånger låter. Men det finns alla grader i fråga om bostädernas standard även på landsbygden. Det finns splittrerna hus, det finns nedruttnade och fallfärdiga kåkar och alla möjliga grader däremellan. Jag skulle tänka mig att en riktigare karakteristik av läget vore, att det gjorts synnerligen mycket å byggnadsverksamhetens område under de sista 30 åren, fastän verksamheten under de sista två åren ganska fullständigt avstannat. Det finns många, som ställt i ordning bostäder både för sig själva och sitt arbetsfolk och andra av mycket god klass, och det finns också en mycket stor mängd byggnader som alljämt äro av fullt tillfredsställande kvalitet. Man får inte i tid och otid gå till överdrift, när man talar om hur dåligt det är ställt på landsbygden. Jag tror att det talet är missvisande. Jag tror att byggnadsstandarden är så där tämligen bra. Men det finns mycket som behöver byggas och förbättras och moderniseras, och det vilja vi göra i den mån vi få sådana förhållanden till stånd, som inte alltför mycket avskräcka oss från att göra det.

Herr Anderson, Gustaf Iwar: Herr talman! Då jag deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende, ber jag att få säga några få ord.

Vi ha inom utskottet haft blicken öppen för att det här gäller ett krafttag av synnerligen stora mått. Vi ha också sökt och kunnat finna sådana formuleringar, att vi kunnat uppnå nästan fullständig enighet om dem. Då det nu under debatten rätt mycket sysslats med statsutskottets uttalande i motiveringen i vad det angår tidlön eller ackordslön, ber jag att få säga, att ehuru jag sysslats med avtalsfrågor under ett par, tre decennier är jag inte kapabel att fälla något domslut rörande vilket som är fördelaktigast för denna bransch. Man måste nog vara fackman för att fälla något omdöme därvidlag. Emellertid måste jag ju också säga, att det nog synes vara en del konstbesynnerligheter i förhållandena inom denna bransch. Men man kan väl å andra sidan inte heller komma ifrån att genom en övergång till tidlönesystemet försvinner, skulle jag tro, en god del av den eggelse, som ligger i ackordslöneprincipen.

Jag ber emellertid att få fästa herrarnas uppmärksamhet på att utskottet i sin motivering icke förklarar, att det *skall* vara tidlön, utan utskottet säger att detta *torde* vara den bästa lösningen — om jag ber herr Strand upp-

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

märksamma ordet »torde» i utskottets motivering, så tycker jag att det kan vara ett tillräckligt bemötande av hans uttalanden i detta stycke.

Beträffande sedan herr Strands anmärkning angående arbetsförhållandena i övrigt inom byggnadsbranschen på landsbygden ber jag att få citera vad landsorganisationen själv sagt i sitt yttrande över de sakkunnigas betänkande i denna del. Landsorganisationen säger, efter att ha berört svårigheterna i övrigt för ett tidlönesystem, enligt referatet i propositionen på följande sätt: »Landsorganisationen finner vidare — med hänsyn till de speciella svårigheterna att åstadkomma en säsongutjämnning på landsbygden — det vara förklarligt om man från byggnadsfackens sida sökt trygga utkomstmöjligheterna för de egentliga, yrkesutbildade byggnadsarbetarna på landsbygden genom en avtalsmässig monopolisering av arbetstillfällena, men lika förklarligt är om man från jordbrukarnas sida motsätter sig en sådan politik. En ur båda parternas synpunkt rimlig lösning av dessa intresse motsättningar är — framhåller landsorganisationen — en trängande social angelägenhet.»

Jag skall be att på det allra livligaste få stryka under L. O:s uttalande därvidlag.

Men om inte parterna nu kunna enas om denna rimliga lösning, vad kommer då att inträffa? Skola alla lägga armarna i kors? Är det inga som skola söka finna en rimlig lösning i denna, vilket alla äro eniga om, trängande sociala angelägenhet?

Det är detta förhållande, som kan komma att inträffa, som utskottet har velat peka på. Nu har det invänts, att detta klarar nog Kungl. Maj:t ändå. Men när man å andra sidan är enig om att detta är en trängande social angelägenhet, som icke enbart berör de båda parterna i byggnadsfacket, bör väl riksdagen kunna göra ett uttalande i denna riktning. Det synes åtminstone mig vara klokt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Strand: Herr talman! Man har under debatten velat lägga ett uttalande i min mun, som jag inte själv är på det klara med att jag fällt. Om jag emellertid har använt sådana ordalag, att de kunna tolkas på detta sätt, vill jag söka rätta till detta missförstånd.

Man har gjort gällande att jag skulle ha sagt, att de önskemål, som finnas uttryckta i motionerna och i utskottets utlåtande, »saknade betydelse». Så kategoriskt har jag emellertid icke velat ha mitt uttalande i denna sak. Jag har sagt, såvitt jag själv kan erinra mig, att önskemålen i motionerna beträffande rätt till s. k. fria ackordsavtal strida mot de erfarenheter, som gjorts beträffande sådana avtal och som visa att de icke äro önskvärda. Byggmästarna framställde år 1934 ett yrkande om avskaffande av dessa fria ackordsavtal, och de äro numera borta. Erfarenheten har alltså visat, att de icke äro önskvärda. Nu önskar man i den föreliggande motionen, att de åter skulle införas. Det är ur denna synpunkt som jag gjort gällande, att yrkandena möjligen sakna betydelse — de strida nämligen mot de resultat, som man tidigare kommit till inom byggnadsindustrien.

Samma är förhållandet med utskottets uttalande, att tidlöner böra tillämpas, intill dess överenskommelse är träffad. När man gör detta uttalande, syftar man också på de fria ackorden, ty eljest förekomma inga fria förhandlingar i samband med avtalsuppgörelser. Avtalsuppgörelserna ha, i varje fall under de senaste åren, förekommit allenast vart tredje år. Finns det fastställda ackordsprislistor, gälla dessa. Någon väntetid för en uppgörelse förekommer alltså inte, och tidlönen är följaktligen överflödigt om fasta ackordsprislistor finnas.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Erfarenheten inom byggnadsindustrien ger sålunda vid handen, att såväl byggmästare som arbetare äro eniga om att tidlönesystemet icke är önskvärt. Det ger inte ett så gott resultat som systemet med ackord. Jag vet inte vad jag skall välja för exempel för att få det förhållandet fullständigt klart för jordbrukets företrädare här i riksdagen, men om jag tar arbetet med betskötsel och betupptagning, så har man, såvitt jag kan förstå, aldrig strävat efter att få detta arbete utfört efter tidlön. Man har alltid tillämpat ackordspriser, och det har man uppenbarligen gjort därför att arbetet på det sättet blir snabbare utfört. De som bli sysselsatta i detta arbete ha ett eget intresse att driva fram arbetet så snabbt som möjligt. Jag förmodar att det är samma synpunkter som gjort att i varje fall byggmästarna äro intresserade av att arbetet skall drivas på ackord — arbetet blir snabbare utfört. Även arbetarna ha vid ackordsarbete intresse av att få arbetet utfört så snabbt som möjligt. Och med nuvarande priser inom byggnadsindustrien förmodar jag att arbetarna kunna tjäna mer, ibland t. o. m. ganska mycket mer än timlönen.

Mitt uttalande om att önskemålen i motionerna och i utskottets utlåtande i denna fråga möjligen komma att sakna betydelse är sålunda beroende på att dessa önskemål gå stick i stäv emot de erfarenheter, som gjorts av parterna själva inom byggnadsindustrien, och följaktligen kunna de inte väntas få så stort inflytande på utvecklingen.

I vad det sedan gäller byggnadsarbetarkåren tror jag nog att det är riktigt, som herr Wistrand här ville göra gällande, att det är hårdare folk inom byggnadsindustrien än inom övriga delar av vårt arbetsliv. Men det är helt naturligt förhållandena själva, som skapat fram denna hårdare natur. Byggnadsarbetarkåren är en ambulerande arbetarstam. Byggnadsarbetarna ha inga fasta arbetsgivare, ingen fast arbetsplats — när bygget, som de äro sysselsatta vid, är färdigt, veta de inte var de hamna nästa gång. Allt detta gör det till en helt naturligt sak att de inte ha samma mentalitet som exempelvis de gamla bruksarbetarna, som veta att de ha sin arbetsplats vid bruket för hela sin livstid, om de önska stanna kvar. Byggnadsarbetarkåren blir alltså av hårdare virke, och det är väl naturligt att detta kommer till synes i anspråken och måhända också i förhandlingar med arbetsgivarna.

Vidare har man sökt göra gällande, att byggnadsarbetarnas allmänna lönepolitik nu har fört det dithän, att de blivit arbetslösa. Ja, det är så lätt att vara efterklok. Det är ingen svårighet alls att i en situation som den nuvarande fälla ett sådant uttalande och möjligen också vilja stå för det. Men har någonting inträffat tidigare, som har givit byggnadsarbetarna anledning till en självrannsakan? Det har funnits högkonjunkturer på byggnadsmarknaden fram till 1929 och 1930, då det kom en kortvarig lågkonjunktur, som sedermera resulterade i en lång arbetskonflikt. Sedan kom emellertid högkonjunkturen på nytt, medan i stort sett oförändrade arbetspriser gällde. Arbetarna förtjänade ganska goda pengar, medan det var högkonjunktur. De hade full sysselsättning, och alla hade intresse av att arbetet drevs så intensivt som möjligt. Men byggmästarna tjänade också pengar — de blevo sannerligen inte ruinerade på sin byggnadsverksamhet. Det var sålunda full sysselsättning överallt, och arbetarna, så många som kunde skrapas ihop, hade arbete från morgon till kväll. De hade då ingen som helst anledning att reflektera över huruvida arbetspriserna voro av en sådan storleksordning, att de så småningom skulle hindra byggnadsverksamheten. Och byggmästarna hade tydligen inte heller några sådana farhågor, eftersom de byggde så mycket de kunde bygga med hänsyn till förefintlig arbetskraft. Och de tjänade också pengar.

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

Helt naturligt är det också att man kan ha, som även herr Wistrand gjorde gällande, olika uppfattningar om utvecklingen inom detta område på landsbygden. Jag har min uppfattning om vad som medverkat till en del av de svårigheter, som jordbrukarna nu ha. Herr Wistrand har en annan. Jag tror emellertid att det ligger mycket i det uttalande, som jag tidigare gjort, nämligen att det är landsbygdens egna förhållanden som gjort att de hantverkare, som där tidigare hade sin försörjning, numera sökt sig till andra marknader, förmodligen beroende på att de där kunnat få en bättre försörjning. Och det är nog inte få yngre hantverkare, som tidigare haft sysselsättning på landsbygden, som sökt sig till städerna som arbetare och funnit att det varit mera givande.

Det är, herr talman, dessa mina synpunkter på yrkandena i motionen och i utskottets utlåtande, som gjort att jag fällt ett sådant omdöme som att jag inte trodde, att de kunde få så stort inflytande på utvecklingen. Vad beträffar utskottets utlåtande i övrigt i denna punkt har jag också vänt mig emot att man under pågående förhandlingar gör ett sådant uttalande som att man förväntar, att statsmakterna skola vidtaga åtgärder i händelse en avtalsuppgörelse icke kommer till stånd. Jag har inte ansett det påkallat att utskottet gör ett sådant uttalande, eftersom departementschefen i sin proposition så starkt betonat, att stödet för byggnadsproduktionen skall tagas i anspråk endast under förutsättning att arbetsförhållandena äro ordnade. Det tycker jag för min del borde ha räckt.

Herr Hagman: Herr talman, mina herrar! Då jag för min del instämde i det även av herr Wistrand såsom sympatiskt betecknade anförande, som här i dag hållits av herr Strand, men herr Wistrand sedermera starkt kritiserade herr Strands uttalanden, har detta uppkallat mig att framföra några synpunkter i denna fråga. Då jag under åren 1895—1906 arbetat inom byggnadsindustrien och sedan verkat såsom funktionär inom ett byggnadsfackförbund under ett tjugotal år, kanske jag kan säga att jag tämligen bra känner till förhållandena inom detta område, när jag nu ber att få yttra några ord om hur jag uppfattar den fråga, som i dag föreligger och som är av oerhörd vikt och betydelse.

Vid sekelskiftet pågick inom byggnadsindustrien här i Stockholm och inom hela vårt land striden angående ackordssystem eller tidlönesystem. Arbetsgivarna ville ha ett valfritt system, varigenom de skulle kunna ha ackord, om de ville, och tidlön, när de föredrogo sådan. Detta ledde till att de strävade efter att få ackord på sommaren, när det var bråttom med arbetet, men tidlön under vintern. Men lika fullt krävde de att arbetarna under vintern skulle arbeta med samma hastighet som då de arbetade på ackord under sommaren, allt ur synpunkten av att tillgodose sina intressen och sin fördel. Detta ledde till att arbetarna alltmer målmedvetet började sträva efter att få ackordslönesystemet genomfört över hela linjen året om, för att få fram ett rättvisare system. Det har i vårt land förts så många förhandlingar och utkämpats så många strider om ackordssystemet, att det skulle vara svårt att räkna dem alla, och till sist har systemet med ackordslöner överallt slagit igenom inom byggnadsindustrien.

Nu hör jag till min förvåning detta system kritiserar. Och man kan naturligtvis erkänna att detta system, sådant det har utvecklats, icke till alla delar passar för landsbygdens förhållanden. Det är uppenbart att om man skall tillämpa ackordsprislistor, som gälla för städer, på de mera enklare arbetsuppgifter, som kunna vara rådande på landsbygden, kunna svårigheter uppstå. Man måste sträva efter att komma fram till ackordspris, som lämpa sig

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

för landsbygdens förhållanden, i den mån de äro mindre komplicerade. Men jag instämmer helt och hållet med herr Strand däri, att sådana uttalanden, som göras i riksdagen och i motioner om hur det borde vara ordnat, inte komma att få den ringaste betydelse för förhållandena inom byggnadsindustrien, ty för att få dessa förhållanden reglerade krävs att båda parterna äro eniga härom. Nu är det inte så. Det enda, som vi kunna göra, är att fastställa de bidrag, som vi vilja lämna till byggnadsverksamhetens främjande, och fastställa de grunder, genom vilka denna verksamhet skall kunna drivas fram. Det är klart, att om arbetet inte kan utföras, så kan inte heller det allmänna lämna understöd eller bidrag till verksamheten. Och då komma till sist de naturliga krafterna att göra sig gällande, och då får man väl så småningom ta skeden, som det heter, i vacker hand.

Jag har funnit att förhållandena under de många årens lopp förändrats synnerligen litet. Det är nu precis som vid sekelskiftet. Jag har många gånger haft tillfälle såsom ledamot av socialstyrelsen att deltaga i yttranden över ärenden, som röra denna industris förhållanden. Jag har därvid företrätt en alldeles speciell uppfattning, när det gäller dessa problem. I den Sigfrid Hanssonska kommittén uttalade man på sin tid, att det var önskvärt under vissa förhållanden att komma fram till ett system med tidlön i stället för ackordslön. Jag har alltid tyckt att detta var ett egendomligt resonemang, och jag har inte heller ansett detta önskemål möjligt att genomföra, så länge parterna ha rätt att fritt överenskomma i fråga om arbetsförhållandena.

Jag för min del har drivit en alldeles speciell synpunkt när det gällt strävandena att skapa ordning och reda på detta stora arbetsområde, men denna min synpunkt har inte kommit till uttryck under dagens debatt. Jag har nämligen gjort gällande, att byggnadsföretagen böra vara koncessionerade. Det skulle således inte vara möjligt för vem som helst att bygga. Särskilt under tider av högkonjunktur har det visat sig, att byggnadsföretag igångsättas av alla möjliga bulvaner för bankerna, och de börja bygget utan att ha eget kapital, och de lova runt och hålla tunt. Detta har då lett till konflikter, och man kan väl nästan säga att blockadinstitutionen har upphöjts till ett slags särskilt rättsinstitut. Få vi större och kapitalstarka arbetsgivare, som ha tillräckliga resurser och som hålla ingångna avtal, så finns det förutsättningar för den bättre ordning på detta område, som alla önska.

Framförallt är det naturligtvis av vikt, att man kan få byggnadsarbeten i gång på landsbygden. Där döljer sig ett stort problem. Finns det möjligheter att skapa en god arbetstillgång inom denna industri på landsbygden, så kan man avskaffa arbetslösheten i en kolossal omfattning. Men det är klart — och om det tvistar ingen — att byggnadsföretagen måste komma till stånd under sådana förhållanden, att de bli ekonomiskt bärkraftiga. Och det kunna de naturligtvis inte alltid bli, om man skall tillämpa stadens dyrare och för andra förhållanden avsedda ackordsprislister på landsbygden. Emellertid räcker det härvidlag icke med uttalanden och allmänna talesätt i motioner och utlåtanden, utan man måste förhandla med parterna om saken. Om det uppställes orimliga villkor, så att verksamheten inte lönar sig, kan staten icke, eftersom riksdagen endast kan bestämma villkoren för statsbidragen, låta utbetala några bidrag. Då kommer det hela att justeras på ett eller annat sätt. Det värsta som kan inträffa, vore att man med tillhjälp av statssubventioner skulle komma att bygga hus så dyra, att ingen kan bo i dem på grund av de höga hyrorna. Statsrådet har också i propositionen antytt, liksom utskottet i sitt utlåtande, att något sådant icke får ske.

När man talar om byggnadsarbetarnas stora årsinkomster, vill jag tillägga, att jag tror att detta tal är mycket överdrivet. En byggnadsarbetare har ingen

Ang. främjande av bostadsproduktionen m. m. (Forts.)

bestämd arbetsgivare, utan han får passa på, när ett arbete erbjuder sig, och han kan därför ha ett tiotal olika arbetsgivare om året. Det är dessa osäkra arbetsförhållanden tillsammans med långa perioder av arbetslöshet, som ha skapat det särskilda tillstånd som råder inom byggnadsindustrien. Skulle man kunna lösa det även i föreliggande aktstycke berörda problemet, skulle det utöva ett mycket fördelaktigt inflytande inom denna industri.

I detta sammanhang vill jag uttala en förhoppning, att byggnadsbyrån, som skall sköta bidragsverksamheten, kommer att noggrant se till, att de ekonomiska villkor, som ställas för statsbidrag, verkligen iakttagas och att man på nytt kan få i gång arbetet i denna stora och betydelsefulla industri.

Till sist ber jag att helt och fullt få instämma i de synpunkter som herr Strand, särskilt i sitt första anförande, framhöll. Jag har själv av personlig erfarenhet uppfattat förhållandena inom byggnadsindustrien på samma sätt som han.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Sedermera gjordes enligt de i fråga om punkten I förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i berörda punkt hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranledes av bifall till motionerna I: 233 och II: 324; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten II hemställt.

Angående punkten III, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock bifall till motionerna I: 234—236 och II: 325—327.

Därpå gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen gjordes i enlighet med de rörande punkten IV framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare därpå att kammaren skulle med bifall till motionerna I: 229 och II: 314 i övrigt bifalla vad utskottet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 194, i anledning av väckta motioner om anslag till hjälp till byggande och restaurering av samlingslokaler m. m.;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av en hovrättsbyggnad i Göteborg;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till kontrollstyrelsen m. m.;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställning om anslag till ungdomsfängelsenämnden för budgetåret 1941/42;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning om anslag till länsnykterhetsnämnderna för budgetåret 1941/42;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under kapitalbudgeten gjorda framställning om anslag till förlagskapital åt centraldepån för blindas arbeten; samt

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad angår femte huvudtiteln.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om vissa anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41, i vad angår finansdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 202, i anledning av väckt motion angående rätt till viss löneturs- och tjänsteårsberäkning för statsanställda, vilka fullgjort eller fullgöra värnplikt, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till det civila luftskyddet. Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av vissa anslag till det civila luftskyddet jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt,

A. att riksdagen måtte

I. i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 272 framlagda förslag samt motionen II: 330 godkänna av departementschefen förordade grunder för bidrag av statsmedel till anordnande av skyddsrum i undervisningsanstalter med tagen hänsyn dock till vad utskottet förut i utlåtandet anfört;

II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 240 godkänna följande personalförteckning för luftskyddsinspektionen:

Personalförteckning.

Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än den 20:e.

Befattning.	Lönegrad.
1 överingenjör	Eo 28
2 luftskyddsinspektörer	Eo 27
1 sekreterare	Eo 26;

Anslag till det civila luftskyddet. (Forts.)

III. godkänna följande avlöningsstat för luftskyddsinspektionen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1941/42:

Avlöningsstat.

1. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, förslagsvis	kronor	126,000
2. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	»	195,000
3. Rörligt tillägg, förslagsvis	»	10,000
Summa förslagsanslag		kronor 331,000;

IV. å riksstaten för budgetåret 1941/42 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Luftskyddsinspektionen: Avlöningar ett förslagsanslag av 331,000 kronor;

b) till Luftskyddsinspektionen: Omkostnader ett förslagsanslag av 161,000 kronor;

c) till Civilt luftskydd: Alarmeringsanordningar ett reservationsanslag av 261,000 kronor;

d) till Civilt luftskydd: Gasskyddsutrustning ett reservationsanslag av 525,000 kronor;

e) till Civilt luftskydd: Anskaffande av viss gasskyddsmateriel för förbrukningsändamål m. m. ett förslagsanslag av 495,000 kronor;

f) till Civilt luftskydd: Luftskyddsövningar ett förslagsanslag av 50,000 kronor;

g) till Civilt luftskydd: Försöksverksamhet ett förslagsanslag av 65,000 kronor;

h) till Civilt luftskydd: Statens luftskyddsskola ett förslagsanslag av 40,000 kronor;

i) till Civilt luftskydd: Bidrag till enskilda sammanslutningar för utbildning av luftskyddspersonal m. m. ett anslag av 477,600 kronor;

j) till Civilt luftskydd: Bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor;

k) till Civilt luftskydd: Arvoden till vissa luftskyddschefer m. m. ett förslagsanslag av 100,000 kronor;

B. att motionen II:331 måtte anses besvarad genom vad utskottet förut i utlåtandet anfört.

Reservationer hade anförts

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Heiding, Andersson* i Prästbol och *Andersson* i Malmö, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte

I. i anledning — — — utskottet förut i utlåtandet anfört;

II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I:240 godkänna följande personalförteckning för luftskyddsinspektionen:

Personalförteckning.**Tjänstemän & ordinarie stat.**

Befattning.	Lönegrad.
1 överdirektör	C 8
2 luftskyddsinspektörer	A 26;

Anslag till det civila luftskyddet. (Forts.)

III. godkänna följande avlöningsstat för luftskyddsinspektionen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1941/42:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	kronor	36,000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, förslagsvis	»	130,000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	»	155,000
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	»	10,000
		Summa förslagsanslag kronor 331,000;

IV. å riksstaten — — — av 100,000 kronor;

B. att motionen — — — utskottet förut i utlåtandet anfört;

2) av herr *Andrén*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Som synes av föreliggande statsutskottsutlåtande är det inte så mycket som skiljer utskottet och reservanterna, men den punkt, där meningarna gå isär, betraktar åtminstone jag som en mycket betydelsefull del av det förslag, som Kungl. Maj:t har framlagt.

Det bör intressera kammarens ledamöter att veta, att den betydelsefulla organisation, som heter luftskyddsinspektionen, inte har någon enda befattning på stat, utan endast arvodestjänster, som regleras för en tidsperiod av ett kvartal. Att detta tillstånd icke kan vara tillfredsställande för erhållandet av full effektivitet i inspektionens verksamhet, har departementschefen på ett övertygande sätt utvecklat i propositionen, och jämväl inom den statsutskottsavdelning, där detta ärende har handlagts, har flertalet av oss vid föredragningen blivit övertygade därom. Det kan inte vara tillfredsställande, att t. ex. samtliga anställda i ledande ställning uppbära avlöning i form av arvoden. När man då vet, vilket vi ha fått bekräftat vid föredragningar inom utskottet, att denna myndighet har fått sig ålagd en betydande mängd viktiga uppgifter, som kräva att denna myndighet bör kunna uppträda med nödig auktoritet inte bara mot den stora allmänheten utan också gentemot ett flertal statliga myndigheter, länsstyrelser och andra, kan man förstå regeringens önskan att i ledningen för detta organ få fast anställd personal, som kan bindas vid densamma. Även departementschefen kan få besvärigheter genom denna anställningsform, då de anställda när som helst kunna säga: »Nu äro vi inte roade av detta arbete längre; nu vilja vi söka en annan, ordinarie anställning!» Ett par av personalen äro militärer, som ha möjlighet att vinna befordran på den militära banan. Det är klart att departementschefen många gånger också kan få svårt att uppträda med nödig auktoritet mot denna myndighet, när den inte är organiserad på ett sätt som ger densamma nödig samordning.

Nu har inspektionen framlagt ett förslag till omorganisation med inrättande av ett betydande antal tjänster på fast stat, en del såsom ordinarie och en del som extra ordinarie befattningar.

Departementschefen har emellertid varit mycket försiktig, enligt vad man finner i propositionen. Han har betraktat det som uteslutet att kunna tillmötesgå inspektionen genom att föreslå inrättandet av ett så stort antal fasta tjänster inom denna som den själv begärt. Men han har ansett det uppenbart att, alldeles oberoende av hur luftskyddsinspektionens verksamhet i framtiden kan

Anslag till det civila luftskyddet. (Forts.)

komma att gestalta sig, det kommer att förefinnas behov av fast anställda befattningshavare. Det torde bl. a. vara alldeles nödvändigt att ha en särskild chef för inspektionen, och departementschefen finner det högst angeläget att denne uppföres på ordinarie stat. Han har därför föreslagit, att så skall ske och att chefen skall förordnas för en tid av sex år i sänder och benämnas överdirektör.

Det finns också andra befattningshavare, av vilka det fordras alldeles särskilda kvalifikationer och som också föreslås skola uppföras på ordinarie stat. Det är fem befattningar såsom föreståndare för var sin byrå.

Då jag vid föredragningen inom utskottet trängt in i detta ärende, har jag för min del blivit övertygad om att propositionen hade bort oförändrad tillstyrkas. Men vid behandlingen på vederbörande avdelning uppstod det betänkligheter mot att uppföra alla dessa befattningshavare på ordinarie eller extra ordinarie stat, och det ansågs tillräckligt, om chefen och två luftskyddsinspektörer uppfördes på ordinarie stat. Motiveringen var bl. a. den, att de därmed skulle få pensionsrätt. För att i största möjliga mån åstadkomma enighet inom vederbörande avdelning gick jag, ehuru jag ansåg propositionen tillfredsställande, på den linjen att försöka rädda ur propositionen vad jag ansåg vara det allra viktigaste för att få fasthet och styrka i organisationen, nämligen att, såsom nu också föreslås i reservationen, chefen och de två luftskyddsinspektörerna skulle uppföras på ordinarie stat. En reservant från avdelningen lyckades emellertid få utskottet över på en annan linje.

Till alla de skäl, som kunna anföras för skapandet av en fast ledning för luftskyddsorganisationen vill jag tillägga, att denna inspektion har en betydande och dyrbar materiel att förvalta. Den har materiel för cirka 50 miljoner kronor under sin förvaltning. Den skall organisera och leda gasskyddsövningar, övervaka skyddsrumsanläggningar, och den har en hel mängd andra uppgifter, framkallade av det nuvarande läget.

Jag understryker ännu en gång att det inte kan vara tillfredsställande att hela luftskyddsinspektionen skall vara sammansatt av personer, som endast uppbära arvoden, som regleras var tredje månad, och som kunna springa ifrån sina tjänster när de vilja.

Man kan fråga sig — det ha väl de också frågat sig, som dikterat utskottsutlåtandet — om denna myndighet får någon uppgift att fylla i fortsättningen, när det nuvarande tillståndet tar slut. Det är för mig och dem, som med mig stå för reservationen, alldeles uppenbart, att organisationen får betydande förvaltningsuppgifter även under fredliga förhållanden. Hela detta stora arbete och denna organisation, som har åstadkommits på en kort tid, kan inte avskaffas, ty organisationen måste ju, såvitt man kan döma av tillståndet ute i världen, upprätthållas även under fredliga tider. Att då ha en ledning, som vi reseranter föreslå, av en chef och två luftskyddsinspektörer på ordinarie stat såsom den kärna, kring vilken man kan hålla ihop det hela och som departementschefen kan vända sig till, är det minsta man kan begära i fråga om fasthet i denna organisation.

Vi ha således inte ens ansett oss för tillfället böra föreslå att de tre övriga byråcheferna skola uppföras på extra stat, utan vi ha ansett det kunna anstå till ett kommande år för att vinna ytterligare erfarenhet. Vi ha gjort detta i kompromissyfte för att, som jag sade, åtminstone rädda det viktigaste. Det har inte lyckats, men jag skulle vilja vädja till kammaren att i varje fall giva denna organisation det stödet att ledningen göres så fast som möjligt.

Då det inte på övriga punkter i utlåtandet finnes delade meningar om vad utskottet har uttalat, skall jag nöja mig med, herr talman, att yrka bifall till det förslag, som innehålles i den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Anslag till det civila luftskyddet. (Forts.)

Häri instämde herrar *Johan Nilsson* i Malmö, *Sundberg* och *Karl Johan Olsson*.

Herr **Bäcklund**: Herr talman! Inte ens reservanterna ha kunnat gå med på det förslag som regeringen framlagt, utan ha minskat anspråken rätt avsevärt. Men trots detta bör man på grund av en del omständigheter inte bifalla reservationen. Här om har utskottet uttalat:

»Utskottet delar den av såväl statskontoret som allmänna lönenämnden uttalade meningen, att organisationen nu icke bör erhålla en sådan utformning, att en anpassning efter ändrade framtida förhållanden skulle kunna försvåras. Det synes utskottet, att de uppgifter, som nu med rätta fyllas av luftskyddsinspektionen, under normala förhållanden kunna med fördel övertagas av försvarsväsendets personal, som under senare år avsevärt utökats, och att en särskild fristående organisation på grund härav kan bli obehövlig. — Utskottet ansluter sig följaktligen till den av statskontoret och allmänna lönenämnden uttalade meningen, att några ordinarie befattningar icke nu böra inrättas inom luftskyddsinspektionen. För att underlätta bibehållande vid inspektionen av befattningshavare med vissa kvalifikationer vill utskottet dock förorda, att några befattningshavare beredas extra ordinarie anställning, varigenom de tillförsäkras rätten till tjänste- och familjepension. Utskottet föreslår att följande extra ordinarie befattningar inrättas inom luftskyddsinspektionen, nämligen 1 överingenjör, 2 luftskyddsinspektörer och 1 sekreterare. — Vad chefen för luftskyddsinspektionen beträffar har Kungl. Maj:t föreslagit, att denne bör uppföras å ordinarie stat som överdirektör och chef. Utskottet delar emellertid statskontorets och allmänna lönenämndens åsikt, att befattningen bör bibehållas som arvodesbefattning. Allmänna lönenämnden har ansett, att ett arvode som högst motsvarar avlöning till befattningshavare i lönegrad C 8 bör utgå. Utskottet föreslår, att arvodet bestämmes till samma grundbelopp, som upptages i Kungl. Maj:ts förslag eller 16,000 kronor.»

Det finns goda skäl för att inte göra befattningshavarna ordinarie inom luftskyddsinspektionen, även om man i likhet med den föregående talaren kan anse, att inspektionen kommer att finnas kvar även då tidsförhållandena förändrats till det bättre. Därför är det inte nödvändigt att nu göra några i luftskyddsinspektionen tjänstgörande till ordinarie. Man får ändå förutsätta, att detta är en kristidsorganisation, och befattningshavarna i en sådan böra inte gärna uppföras på ordinarie stat. Jag tror inte att utskottets ärade ordförande, som hade ordet före mig, och hans medreservanter ha riktigt rätt i denna sak, även om de ha inskränkt sig till att förorda att endast en överdirektör och två luftskyddsinspektörer skola uppföras på ordinarie stat. Då hade man lika gärna kunnat anse det vara riktigt att även föra upp övriga befattningshavare på ordinarie stat, såsom luftskyddsinspektionen föreslagit.

Vad som har lockat Kungl. Maj:t till detta förslag, vet jag inte. I varje fall kan det inte vara av någon större styrka, när både statskontoret och lönenämnden uttalat, att befattningshavarna inte böra göras till ordinarie. Detta har varit tillräckligt skäl för utskottet — utom för de fyra reservanter, som finnas antecknade — att avstyrka förslaget. Jag anser också att det vore riktigtast av riksdagen att bifalla utskottets förslag — skälen därför äro enligt min mening synnerligen starka.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Att jag begär ordet i denna fråga, beror på att jag har mycket svårt att förstå det utskottsutlåtande som här föreligger.

Anslag till det civila luftskyddet. (Forts.)

Under de föregående åren ha vi självfallet följt det resonemanget, att när en organisation, som skapats på grund av tidsförhållandena, sväller långt utöver de bräddar man från början föreställt sig, vill man avvakta en tid för att vinna en viss erfarenhet, innan man bestämmer sig för att giva den en fastare form. Det är i och för sig naturligt och rimligt.

När vi i socialdepartementet hade att pröva detta ärende i form av ett mycket vidlyftigt förslag från luftskyddsinspektionen, funno vi oss förorsakade att nedskära detta i rätt hög grad. Men vi sade oss likväl att den föreställningen, att luftskyddsinspektionen en vacker dag skulle komma att praktiskt taget försvinna, vore orimlig. Luftskyddsinspektionen kommer att under alla omständigheter förbliva en fast institution i vårt land.

Det antydes i utskottsutlåtandet, att de uppgifter, som nu fyllas av luftskyddsinspektionen, skulle under normala förhållanden med fördel kunna övertagas av försvarsväsendets personal. Jag kan nämna, att då man första gången skulle fatta beslut om luftskyddets ordnande här i landet, rådde inom regeringen olika uppfattning därom, huruvida luftskyddsinspektionen skulle förläggas under försvarsdepartementet eller socialdepartementet. Jag anslöt mig närmast till den linjen, att den borde ligga under försvarsdepartementet, men det var huvudsakligen av det skälet, att det föreföll mig, som om socialdepartementet redan var överbelastat med arbetsuppgifter. Regeringen kom emellertid för sin del till det resultatet, att inspektionen borde ligga under socialdepartementet, därför att nästan all den personal, som skulle tjänstgöra på mera betydande poster inom luftskyddet, hade mer eller mindre stark anknytning till socialdepartementet, då den i stor utsträckning tillhör sjukvårdsväsendet och polisväsendet — det är endast brandkåreerna, som äro knutna till annat departement, nämligen kommunikationsdepartementet. Ur saklig synpunkt var det därför nästan omöjligt att göra några allvarliga och vägande invändningar mot att luftskyddsinspektionen förlades till socialdepartementet.

Oavsett vart inspektionen förlagts i departementalt hänseende, har jag emellertid aldrig haft den föreställningen, att dess ledning skulle handhas av våra militärer. Därför att en institution ligger under försvarsdepartementet, är det inte nödvändigt att cheferna äro officerare. Men det är alldeles uppenbart, att den tanke som ligger bakom utskottsutlåtandet härvidlag är, att man en vacker dag skall utbyta den civila ledningen av luftskyddet här i landet mot en militär, antagligen i hopp att det skall bli billigare. Jag vet inte vad man har för erfarenhet av de militära organisationernas kostnader jämfört med de civilas. Men skall jag draga slutsatser av det lilla jag vet därom, bli de nog, att militärerna ha svårast att organisera billigt i det här landet. Det blir nog ofta mycket effektivt, det måste jag erkänna, men det blir sannerligen inte billigt. Det förefaller mig, som om utskottet räcker fram handen åt den tanken, att luftskyddsinspektionen så småningom skall utvecklas till en mer eller mindre militär organisation. Den tanken är rätt besynnerlig och äventyrlig.

Det måste finnas en luftskyddsinspektion, och hur man än må resonera om luftskyddsinspektionens framtid, kommer det alltid att behövas en chef för inspektionen. En av de nuvarande stora tvistefrågorna är, om denna chef skall få förordnande på sex år eller vara en arvodestjänst. Dyliga sexårsförordnanden brukar man nu rätt ofta ge åt chefer för ämbetsverk. Dessa bli ett slags förtroendemän för Kungl. Maj:t och de få därför icke fullmakt, utan förordnande på kortare tid.

Det finns i detta fall dessutom ett skäl, som jag medger icke är något principskäl men som jag icke vill underlåta att beröra i detta sammanhang. Den nuvarande chefen för luftskyddsinspektionen har varit i statens tjänst i över

Anslag till det civila luftskyddet. (Forts.)

25 år utan att inneha någon ordinarie anställning. Han har varit i statens tjänst såsom arbetschef i statens arbetslöshetskommission, med en avlöning ungefär jämförlig med den som nu är föreslagen. Jag betvivlar inte att riksdagen naturligtvis i sinom tid skulle komma att bevilja honom, liksom hans eventuella efterlevande, pension, i den mån en sådan tjänst berättigar därtill. Men är det ändå inte ganska rimligt, att han efter att i 25 år ha suttit i en krisinstitution, som i själva verket har blivit mycket permanent, nu en gång för alla får en ordnad ställning, då man vet, att man i varje fall inte kommer ifrån den cheftjänst det här är fråga om?

Herr Bäcklund yttrade några ord — jag vet inte om jag rätt uppfattade honom — enligt vilka luftskyddsinspektionen också vore att betrakta som en krisinstitution. Jag förmodar att han menade, att den skulle avskaffas någon gång eller i varje fall bytas ut mot en helt annan organisation. Jag tror inte att det är rimligt att gå på en sådan argumentation. Vi ha dock en luftskyddslag, vars efterlevnad skall tillses, vi ha, såsom det förut påpekats, stora materielmängder som förvaltas av luftskyddsinspektionen. Jag kan överhuvud taget inte förstå, att man kan bestrida att det måste finnas en sådan chef, och det finns ingen rimlig anledning att luftskyddsinspektionens chef numer skall stå i en annan ställning än chefer för ämbetsverk i allmänhet. Det är det ena.

Det andra gäller de två luftskyddsinspektörerna. Vi frågade oss också, eftersom vi faktiskt i årtal varit mycket återhållsamma, då det gällt denna organisation: är det tänkbart att vi i framtiden komma att få en luftskyddsinspektion, inom vilken det inte ens skulle behövas chefer för två olika avdelningar inom denna luftskyddsinspektion? Och vi kommo till det resultatet, att hur man än tänker sig framtiden, kommer det att finnas behov av åtminstone dessa tre personer. Det var anledningen till att vi för vår del hemställde, att två luftskyddsinspektörer skulle placeras i lönegraden A 26 såsom ordinarie tjänstemän med vanliga fullmakter, och att luftskyddsinspektionens chef skulle placeras i lönegraden C 8.

Såvitt jag fattade herr Bäcklund rätt, bestod egentligen hans argumentation, utom det att han läste upp litet av vad utskottet skrivit, i huvudsak av att han åberopade att statskontoret och lönenämnden hade yttrat sig på det sättet, att utskottet ansåg sig böra följa dem. Ja, denna respekt för våra gamla skickliga ämbetsverk — i detta fall statskontoret — kan jag dela, men det är väl ändå så, att riksdagen alltid har ansetts ha en fri prövningsrätt även gentemot dem, och att den kunnat komma till annat resultat än de. Dessutom vill jag fästa uppmärksamheten på en omständighet, som är ganska talande i denna sak. I statskontoret finns det en som är speciellt sakkunnig på luftskyddsinspektionens område, därför att han är knuten till inspektionen. Han har fortfarande kvar sin tjänst och har deltagit i statskontorets handläggning av ärendet. Det är statskommissarie Johnsson. Han har fått uppdraget att i luftskyddsinspektionen fungera såsom en sorts kontrollant närmast på grund av de mycket stora affärer och den mycket stora ekonomiska förvaltning som luftskyddsinspektionen har. I statskontoret har han reserverat sig emot dess beslut och förordat, icke precis vad Kungl. Maj:t sedan föreslagit, men ordinarie anställning när det gällde chefen och de två luftskyddsinspektörerna. Normalt skulle väl statskontoret ha följt sin egen i dessa frågor speciellt sakkunnige ledamot. Det har statskontoret inte gjort, men jag måste säga att för mig väger hans ord, även om han inom statskontoret står ensam, lika tungt som alla deras som icke alls haft tillfälle att inifrån sätta sig in i luftskyddsinspektionens arbete.

Herr talman! Även reservanterna ha strukit vissa delar av Kungl. Maj:ts förslag. Jag för min del skall gärna medge, att det som reservanterna för sin del icke tagit upp, tillhör det som är mera tvivelaktigt i denna fråga. Men

Anslag till det civila luftskyddet. (Forts.)

därför menar jag, att så långt som reservanterna vilja gå i fråga om organisationen av luftskyddsinspektionen, borde verkligen riksdagen kunna följa med, och jag vågar för min del hemställa, att kammaren i detta ärende måtte följa reservanterna och icke statsutskottet.

Herr Heiding: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att framställa en fråga till utskottet och särskilt till utskottets talesman, om han kan svara på densamma.

Det är så, att Kungl. Maj:t har föreslagit, att det skulle bli två luftskyddsinspektörer, som skulle placeras i 26:e lönegraden. Reservanterna ha också förordat, att dessa inspektörer skulle placeras i 26:e lönegraden. Vidare har det väckts en motion, däri det har hemställts, att dessa luftskyddsinspektörer skulle sättas i 27:e lönegraden. Utskottet har i den personalförteckning, som är uppgjord, placerat dem i 27:e lönegraden, trots att utskottet har avstyrkt motionen. Jag undrar egentligen vad utskottet avser med detta. Det har icke sagts ett ord därom i utskottets motivering, utan man har bara i klämman hemställt, att riksdagen måtte »i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 240 godkänna följande personalförteckning för luftskyddsinspektionen», och sedan i personalförteckningen tagit upp två luftskyddsinspektörer i 27:e lönegraden. Det vore intressant att höra vad som åsyftats med detta, när man avslår motionen, men likväl sätter upp luftskyddsinspektörerna i 27:e lönegraden.

Jag vill tillägga det, att när vi inom avdelningen ansågo oss böra företaga en prutning, skedde det också med tanke på att få enighet i avdelningen. Jag anser att först och främst bör chefen komma på ordinarie stat och att man icke bör börja med att placera på ordinarie stat befattningshavare halvvägs nedåt. Chefen bör väl i första hand vara den, som skall komma på ordinarie stat, såsom också Kungl. Maj:t föreslagit. Även de båda föreslagna luftskyddsinspektörerna böra placeras på ordinarie stat. Övriga befattningar böra tills vidare behållas som arvdestjänster.

Nu är det så, att utskottet har placerat en överingenjör, två luftskyddsinspektörer och en sekreterare på extra ordinarie stat. Vi ansågo inom avdelningen att man i stället borde placera överdirektören och två luftskyddsinspektörer på ordinarie stat, och jag anser att det bör vara det riktiga att först tillsätta dessa på ordinarie stat.

Nu har utskottet stött sig på de uttalanden, som gjorts från statskontoret och från allmänna lönenämnden, och utskottet tror, att man inte skall behöva någon särskild luftskyddsinspektion i fortsättningen utan att man skall kunna ordna det på annat sätt och att det hela under normala förhållanden skall kunna övertagas av försvarsväsendets personal. Men även om det blir fråga om en överflyttning av personal, bör det väl i alla fall bli en chef för denna institution, och vederbörande bör väl ha avlöning som sådan. Man kan inte heller ta vilken person som helst till chef här, utan han måste väl ha en viss erfarenhet, som erhålles först under årens lopp. Jag är säker på att när luftskyddsinspektionen först började sitt arbete, var den kanske något villrådig i flera fall, hur verksamheten skulle läggas, men allteftersom tiden går, vinnes erfarenhet, och så är det även på detta område. Jag tror således inte på att det i framtiden skall vara lämpligt att låta personal inom försvarsväsendet, först den ena och sedan den andra, övertaga denna post, utan nog bör man väl från början ha en fast organisation i toppen, och sedan får man tillsätta övrig personal allteftersom man anser att det blir behövt. Vi reservanter ha föreslagit att det skall bli en överdirektör och två luftskyddsinspektörer på ordinarie stat, och då har man i alla fall åtminstone början till en sådan fast organisation.

Anslag till det civila luftskyddet. (Forts.)

Det är ju tydligt, att man även i framtiden eller, som det sägs här i utskottsutlåtandet, under »normala» år behöva en luftskyddsinspektion. Utskottets ärade ordförande påvisade också, att det finns mycket luftskyddsmateriel inköpt som behöver vårdas. Sedan tillkommer ju, att nya årsklasser så att säga för varje år behöva övning och att man behöver planera än för det ena, än för det andra. Det är således tydligt att vi i fortsättningen behöva en luftskyddsinspektion likaväl som vi i framtiden inte kunna undvara försvar, och anser man, att vi behöva ett militärt försvar, bör man väl också samtidigt ordna för den civila befolkningens skydd, och det går inte på annat sätt än om man har en organisation för det ändamålet.

Jag anser således, att utskottets förslag icke bör av riksdagen godkännas, utan att man bör gå den väg, som Kungl. Maj:t här har föreslagit, och sätta chefen för luftskyddsinspektionen och dessa två luftskyddsinspektörer på ordinarie stat och placera de andra befattningshavarna i enlighet med vad reservationerna föreslagit.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Andrén: Då jag till förevarande utlåtande avgivit en blank reservation, skall jag be att i korthet få säga några ord angående den fråga, som nu föreligger till kammarens behandling.

Luftskyddet och brandskyddet sortera som bekant under den civila administrationen, närmast under länsstyrelserna. Hemvärnet och landstormen däremot äro grenar av den svenska försvarsmakten och sortera under vederbörande territoriella befälhavare. I händelse av krig kan jag knappast tänka mig annat än att en samordning måste komma till stånd, att hemortsförsvarets skilda grenar måste få enhetlig ledning. Jag har svårt att tänka mig att någon annan ledning kan ifrågakomma än en militär ledning.

Under sådana förhållanden synes det mig föreligga mycket starka skäl för att redan under fred flytta över det civila luftskyddet och brandskyddet under fjärde huvudtiteln, under försvarsdepartementet. Jag tror att man vad dessa grenar beträffar måste tänka på de förhållanden, som råda under krig, och rätta fredsorganisationen därefter.

Med hänsyn därtill har jag avgivit denna blanka reservation till utskottets utlåtande. Vad personalförteckningen beträffar, ansluter jag mig till den uppfattning, som kommit till uttryck i den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna reservationen, och kan återropa vad socialministern och utskottets ordförande anfört på den punkten.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den hemställan, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 203, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Anslag till det civila luftskyddet. (Forts.)

Vinner Nej, bifalles den hemställan, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtan det avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtan den:

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag till statens utrymningskommission; samt

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till anläggningsskapital för nya sulfitspriftfabriker.

Vad utskottet i dessa utlåtan den hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna statsutskottets memorial nr 206, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om statsbidrag till icke-statlig anskaffning av ambulansbilar.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtan de nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för landsfiskaler m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. lönereglering för landsfiskaler m. m.

I detta utlåtan de hade utskottet hemställt,

I:o att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 225 framlagda förslag och motionerna I: 226 och 227 samt II: 305 och 306, fatta de beslut i fråga om lönereglering för landsfiskalerna m. m., som i särskilda, med a)—r) betecknade punkter närmare angivits;

II:o att motionerna II: 308 och 310, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Friherre Lagerfelt: Herr talman! Jag ber att få med tillfredsställelse yrka bifall till utskottets hemställan, men det är dock några ord jag ber att få uttala.

Kammarens ledamöter behagade finna att på sid. 25 i utskottets utlåtan de omtalas att några landsfiskalsdistrikt, som ha mistat sin landsfiskal, ha uttryckt sin bedrövelse däröver. Bland dessa distrikt befinner sig Ydre härad i Östergötland. Utom det att de skrivit till utskottet ha Ydreborna även sänt upp en deputation hit och talat med sina riksdagsmän häruppe i Stockholm. När de vände sig till oss, blevo de icke på något sätt uppmuntrade — åtminstone icke av mig — men jag lovade dem i alla fall att jag skulle försöka att hjälpa dem, när det gällde ett litet önskemål.

Ydre härad är en typisk gränsbygd. Det består av sex socknar söder om Sommen och har lika stor gräns mot Småland som mot Östergötlands län. Halva gränsen mot Östergötlands län utgöres av sjön Sommen. Det ligger alltså tämligen avskilt. Nu äro telefonförhållandena inom Ydre härad sådana, att av de sex Ydresocknarna ha fyra sin telefonförbindelse med Tranås i Jön-

Ang. löne reglering för landsfiskaler m. m. (Forts.)

köpings län och två med Eksjö i Jönköpings län. De sakna däremot direkt telefonförbindelse med Kisa, där deras landsfiskal efter omläggningen skulle bli bosatt.

Jag lovade dessa bygdemän att de skulle få det understödet från mig, att jag skulle anhålla — och det gör jag nu — att få lägga herr statsrådet och chefen för socialdepartementet på hjärtat, att herr statsrådet vill tänka på om icke dessa Ydresocknar skulle kunna få fri telefonering till Kisa telefoncentral, till vilken deras landsfiskals telefon är anknuten.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Ang. Kungl. Maj:ts befogenhet att förordna om uttagande av margarinaccis.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I detta betänkande hade utskottet hemställt, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 280 och med avslag å de likalydande motionerna I: 101 och II: 36, måtte

1) antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att förordna om uttagande av tilläggsaccis å sådana i nämnda förordning den 7 juni 1935 avsedda varor, som levererades intill utgången av juni månad 1942, med ett belopp av högst 1 krona 50 öre för varje kilogram av varans nettovikt; samt

3) besluta att, i den mån förordnande om uttagande av accis eller tilläggsaccis av Kungl. Maj:t meddelades, Kungl. Maj:t skulle äga att för tid, varunder sådan avgift utginge, förordna, att för avgiftsbelagd vara skulle utgå tull, som motsvarade den för varan bestämda avgiften, eller, därest tull å varan redan utginge, en med avgiftens belopp förhöjd tull; dock att från sådan tull eller tullförhöjning skulle undantagas vara, som infördes uteslutande för tillverkning i och för försäljning av annan avgiftsbelagd vara.

Herr Bärq, Johan: Herr talman! På grund av det inbördes sammanhang, som förefinnes mellan bevillningsutskottets nu föredragna betänkande nr 38 och jordbruksutskottets utlåtande nr 74, vilket återfinnes senare på föredragningslistan, tillåter jag mig yrka, att bevillningsutskottets hemställan i betänkandet nr 38 måtte bifallas under förutsättning att vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 74 varder av riksdagen bifallet.

Efter härmed slutad överläggning beslöt kammaren, i enlighet med herr Johan Bärqs därunder gjorda yrkande, bifalla vad utskottet i det nu förevarande betänkandet hemställt, under förutsättning att vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 74 bleve av riksdagen bifallet.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 70, i anledning av väckta motioner om ändring i avlöningsbestämmelserna för personal hos riksdagens kamrar, utskott och kansli m. m.; samt

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om familjebidrag åt värnpliktiga med flera, vilka drabbats av kroppsskada, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 72, i anledning av väckt motion om höjning av det belopp, varmed begravningshjälp må utgå vid dödsfall i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

*Om förhöjd
begravnings-
hjälp vid
dödsfall under
militärtjänst-
göring.*

I en inom första kammaren under nr 1 väckt motion, vilken hänskjutits till bankoutskottets förberedande handläggning, hade herr *Andersson, Alfred*, hemställt, att riksdagen ville besluta sådan ändring, att begravningshjälpen vid alla dödsfall i militär tjänstgöring i fredstid utbetalades med 600 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion I:1 ej måtte till någon riksdagens åtgärd för-
anleda.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Trots den älskvärdhet gentemot motionen, som bankoutskottet här låtit komma till synes, måste jag ändå säga, att jag i någon mån är besviken på det resultat, vartill utskottet kommit vid sin behandling av densamma. Jag hade nämligen i min enfald förväntat ett förslag i positiv riktning, även om det skulle ha varit av provisorisk natur.

Vad jag yrkat på i motionen är förhöjd begravningshjälp vid dödsfall i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring i fredstid. Enligt min mening föreligger här ett trängande behov att efterlevande till sådana, som råkat ut för olyckor av det slag jag omnämnt i motionen, kunna få mera hjälp vid begravningen av sina anhöriga. Anledningen till denna motion är ett olycksfall med dödlig utgång, som inträffade vid ett regemente här i Stockholm någon gång i höstas.

Det var en värnpliktig, som föll offer för ett vådaskott. Han efterlämnade hustru och ett minderårigt barn. Familjens ekonomiska ställning var ytterst svag. De hade gift sig vid unga år och hade bildat ett hem, till vilket de anskaffat den ena lilla saken efter den andra, och de levde i den förhoppningen, att de till slut skulle kunna skapa vad man kallar ett ordentligt hem. Så kommer denna tragiska händelse och avklipper livstråden för den unge mannen, och änkan står där med ett litet barn och två tomma händer. Den begravningshjälp, som hon skall få, kan enligt vad som upplyses från kompaniexpeditionen i detta fall inte bli högre än 150 kronor. I betänkandet ser jag att det högsta beloppet anges vara 176 kronor, och jag har svårt att förstå vilken av dessa siffror som kan vara den rätta, men på kompaniexpeditionen fick jag personligen den upplysningen, att 150 kronor var det högsta som i detta fall kunde beviljas. Den enkla begravningen kostade 240 kronor, och hon hade inga pengar att tillskjuta. Jag råkade bo så att säga i centrum av denna olyckliga händelse, och det var det, som gav mig anledning till motionen och till de åtgärder jag i övrigt vidtagit för att hjälpa henne. Jag vände mig till försvarsministern, som gav mig det rådet att komma in med en ansökan för familjens räkning, och resultatet blev, att den verkliga kostnaden, 240 kronor, blev utbetalad.

Nu är det väl på det sättet, att det inte är själva begravningskostnaden som är det mest tyngande. Det är så många andra saker som komma till även i ett fattigt hem, ty det är självklart, att även de fattiga sörja de sina, lika djupt som de, som ha den förmånen att leva i ekonomiskt goda förhållanden och alltså ha råd att kosta på sig allt vad som behöves vid en begravning. I detta

Om förhöjd begravningshjälp vid dödsfall under militärtjänstgöring. (Forts.) fall saknade hustrun svarta kläder. Hon hade inte heller några pengar att skaffa sådana för. Vart skulle hon vända sig? Ja, fattigvården var naturligtvis det forum som hon kunde gå till, men det bjöd henne emot att gå dit. Varken hon eller den döde maken hade någonsin haft en tanke på att gå till fattigvården. Kan det då vara rimligt, att i sådana fall människor i unga år skola tvingas att gå den vägen och be om hjälp, när det har inträffat en sådan olyckshändelse som denna? För min del finner jag detta alldeles onaturligt. Den rätta vägen är väl ändå, att staten som sådan direkt bör räcka den hjälpande handen och ge ett stöd på sådant sätt, att familjen kan känna en liten smula trygghet.

Jag kan ju nämna i detta sammanhang, att den unga änka, som jag här talat om, slapp smäleken att gå till fattigvården och be om hjälp, icke därför att det är så väl ordnat från statens sida som det enligt mina enkla begrepp borde vara, utan på grund av den kamratanda och offervilja som kom till synes vid det regemente, den förolyckade hade tillhört i livet. Man samlade där ihop en penningssumma, inte så liten för resten, och detta blev hennes räddning, ty utan detta handtag, mina herrar, hade hon måhända dagen efter begravningen ställts i valet mellan att gå till fattigvården här i Stockholm och be om hjälp eller att kasta sig ut i vimlet och löpa gata upp och gata ned efter förvärvsmöjligheter för att kunna försörja sig själv och sitt barn.

Jag var också med på denna begravning. Förlåt herr talman, om jag i all korthet refererar detta. Det var en enkel men på samma gång högtidlig begravning i all sin sorglighet. Det militära hederskompaniet och militärmusiken sätter ju alltid sin speciella prägel vid sådana tillfällen, och det är alltid vackert, i varje fall i mina ögon, att se den svenska flaggan svept över stoftet. Men då man sedan får veta, att denna svenska flagga, som så vackert ligger där, skall betalas av de efterlevande med ett pris av 22 kronor, då blir man en smula fundersam, och när man sedan efter begravningen blir förevisad en räkning på 7 kronor 50 öre för transport av den förolyckade från olycksplatsen till bårhuset, ja, då blir man hart när desperat och är nästan färdig att använda vilka uttryck som helst.

Tillåt mig ställa den frågan: Kan inte staten skänka denna flagga? Då böra dessa fattiga människor förskonas från att den lägges över stoftet, när de icke ha råd att betala den. Jag tillåter mig också fråga: Har inte staten råd att bekosta transport från olycksplatsen till bårhuset, när mannen avlider under militärtjänstgöring, utan låta den fattiga efterlevande familjen betala det? Jag har svart på vitt på att familjen fått bekosta transporten i detta fall, ty kostnaden går in i det belopp, som jag fått uppgivet från vederbörande.

Det är under sådana förhållanden, som jag känt mig manad att väcka denna motion, och det är på grund av dem som jag också känner en besvikelse över att man inte har från utskottets sida kunnat lägga fram ett förslag i positiv riktning. Det kan ju sägas, att ett sådant förslag bör komma från Kungl. Maj:t, men i det föregående ärendet, som vi nyss beslutade i, gällde det åtgärder i positiv riktning av provisorisk natur. Då tycker jag för min del, att man också borde ha kunnat tänka på att höja denna begravningshjälp. Jag har föreslagit 600 kronor, och det anser jag för min del vara ett minimibelopp i sådana fall. Jag skall tillåta mig att framlägga några siffror, som kommo fram vid den rättegång, som fördes efter denna olyckshändelse. Det var fyra stycken, som blevo åtalade, och en av dem blev offret — en värnpliktig som ingenting hade att betala med. Han blev dömd att ersätta vissa belopp, och det kan kanske intressera kammaren att höra, vilka siffror det gäller och vilka behov man i sådana fall har till och med i en fattig familj.

Det är först de belopp, jag förut nämnt, alltså till begravningsbyrån — den

Om förhöjd begravningshjälp vid dödsfall under militärtjänstgöring. (Forts.)
exakta siffran är 241 kronor 20 öre — och för ambulans från olycksplatsen till bårhuset 7 kronor 50 öre. Så ansåg sig änkan böra ha en bil för sig själv och sina syskon till begravningen; den gick till 36 kronor. Hon behövde litet sorgkläder, kappa, hatt o. s. v. Dessa siffror varierar mellan 288, 225 och 69 kronor o. s. v., och det är dessa belopp, som den värnpliktige är dömd att betala.

Vad betyder nu denna dom? Praktiskt taget ingenting för henne; hon får aldrig någonting. Vad finns då att göra för att hon skall kunna få litet ersättning för de kostnader, hon har nedlagt? Såvitt jag förstår, praktiskt taget ingenting. Det skulle finnas en liten, liten möjlighet, ty en av befälet blev, om jag minns rätt, dömd till två dagars vaktarrest för försummelse i samband med olyckshändelsen, och detta skulle då kunna betyda, att hon skulle kunna väcka talan mot Kungl. Maj:t och kronan och därigenom kanhända kunna få litet upprättelse. Det må nu vara hur som helst med det, men jag menar att staten till själva begravningen skulle kunna bevilja ett belopp, som inte endast täckte kostnaderna för själva gravöppningen, jordfästningen, klockringningen, gravfyllningen, kista och svepning o. s. v. utan också gäve ett litet bidrag till inköp av sorgkläder åt dessa människor som sakna sådana. Ty även om det belopp, jag här föreslagit, 600 kronor, icke skulle gå åt till själva begravningen och de närmast därtill hörande kostnaderna, så kan jag inte förstå annat än att det skulle vara en Gudi behaglig gärning, om det skulle bli några slantar över till mat under de närmaste dagarna efter begravningen. Så ser jag på denna fråga.

Nu har visserligen utskottet här angivit anledningen till att utskottet icke har kunnat komma med ett positivt förslag. Jag skall inte trötta med att upprepa vad utskottet säger; det har var och en läst. Nu är det bara att hoppas, att det ändå så småningom skall komma ett förslag, och jag vill i detta sammanhang uttala den förhoppningen, att det förslag, som en gång skall komma, inte blir så snävt tilltaget, att de efterlevande ändå i många fall tvingas att vända sig till fattigvården. Jag vill verkligen hoppas, att vi en gång skola kunna få se här på kamrarnas bord ett förslag, som kan ge ett stöd åt dessa olyckliga människor, som oförskyllt råka in i sådana här omständigheter, som de icke av egen kraft kunna behärska.

Jag förstår att det inte tjänar någonting till att yrka bifall till motionen och har alltså, herr talman, intet yrkande.

Herr Franzon: Herr talman! Jag har begärt ordet i denna fråga för att till kammarens protokoll få antecknat ett annat fall, som står i samband med frågan om sådan begravningshjälp. Jag har i friskt minne en flygolycka, som skedde på Gotland år 1939, när sex stycken reservofficersaspiranter förolyckades. En av de förolyckade hade samma hemort som jag; föräldrarna och syskonen bo i Norrtälje. Jordfästningen skedde i Västerås under vanliga militära hedersbetygelser, och det var ju självklart, att föräldrarna och syskonen foro till Västerås för att övervara jordfästningen. Detta var också chefens för flygvapnet önskan.

Dessa anhöriga voro icke i den ställningen, att de voro beroende av sonens försörjningsplikt. Någon ersättning för framtiden utgår inte, och begravningshjälp utgick med högsta beloppet, 300 kronor. Det märkvärdiga var dock, att begravningshjälpen icke utbetalades till de anhöriga. Den togo de militära myndigheterna hand om, och först och främst togo dessa av penningarna ersättning för egna utlägg, kostnader som i detta fall belöpte sig till sammanlagt 265 kronor. Det återstod sedan 35 kronor, som översändes till de efterlevande. Det är ju klart, att även om det i detta fall gällde personer i sådana omständig-

Om förhöjd begravningshjälp vid dödsfall under militärtjänstgöring. (Forts.) heter, att de kunde fara till Västerås — de voro fem stycken — och sedan själva ombesörja gravsättningen i hemorten, så kunde det ju lika gärna ha varit fråga om en familj, vars ekonomiska omständigheter voro sådana, att de varken kunnat resa till jordfästningen eller utan kommunens bidrag sköta gravsättningen i hemorten.

Jag hoppas, herr talman, att även sådana här berörda omständigheter kunna tagas upp till omprövning, när frågan en gång skall slutligt prövas, så att rättelse sker. Jag tror mig veta, att de anhöriga voro upprörda över förhållandena. Själv blev jag upprörd, när jag läste dessa handlingar, och chefen för flygvapnet i Västerås, som översände skrivelsen, beklagade själv förhållandet men kunde enligt gällande instruktion ingenting annat göra.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! De fall, som här ha omnämnts av de båda senaste talarna, ha ju framlagts, åtminstone delvis, även i utskottet, och utskottet har behjärtat de synpunkter, som ha framförts i motionen och i anslutning till den även av talare inom utskottet. Jag tror jag kan säga, att utskottets samtliga ledamöter beklagade, att det icke var möjligt för utskottet att redan nu framlägga förslag om höjning av begravningshjälpen i sådana fall som det här är fråga om. Å andra sidan äro väl de fall, som man syftar på, dess bättre icke allt för talrika, och man kan ju inte lagstifta i en sådan här fråga med hänsyn till några få, ytterst ömmande och behjärtansvärda fall.

Då nu ett förslag föreligger och en proposition till riksdagen kan väntas, har utskottet ansett, att det inte finns någon formell möjlighet för utskottet att bedöma frågan redan nu och att framlägga något förslag för riksdagen, men utskottet har i alla fall skrivit så, att utlåtandet skulle ge starkast möjliga stöd för det yrkande, som har framkommit i motionen.

För min del vill jag livligt ansluta mig till förhoppningen om att den kommande propositionen skall gå motionens önskemål till mötes så långt sig göra låter.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 73, i anledning av väckta motioner om höjning av livräntan till personer, som i militärtjänst ådragit sig varaktig invaliditet eller sjukdom; samt

nr 74, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket framställning om pension till förre överbibliotekarien vid riksdagsbiblioteket fil. doktorn V. Gödels änka Berta Maria Gödel.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts, att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 356, angående ändrad lydelse av § 10 instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken;

nr 357, i anledning av väckt motion om höjning av ersättningen till ledamöter av allmänt kyrkomöte;

nr 358, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidshjälp åt vissa pensionärer vid av staten övertagna enskilda järnvägar jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 359, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående framflyttning av tiden för återställande av vissa svenska jordbrukskreditkassan tillhandahållna statsobligationer.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 362, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, angående anslag till oljelagringsanläggning på Gotland;

nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till Sveriges geologiska undersökning;

nr 365, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd för bestridande av kostnaderna för värnpliktslån;

nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående långtidstillägg för vissa värnpliktiga;

nr 367, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till Aktiebolaget svenska amerika linien;

nr 388, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till Statens sjuksköterskeskola: Utrustning; samt

nr 389, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Medicinalstyrelsen: Beredskapsorganisation för budgetåret 1941/42.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1941/42;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41; samt

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Beträffande ärendenas ordning på morgondagens föredragningslista tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att andra lagutskottets utlåtande nr 33 skall uppföras näst före statsutskottets utlåtande nr 212 samt andra lagutskottets utlåtande nr 35 näst före statsutskottets utlåtande nr 211. Vidare hemställer jag, att de i dag för första gången bordlagda ärendena uppföras sist på föredragningslistan.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.47 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Fredagen den 20 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 e. m.

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 75, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om dels indragning av vissa riksbankens avdelningskontor, dels ock avskaffande av den revision av avdelningskontoren, som verkställas av särskilda av riksdagen utsedda revisorer, m. m.

I skrivelse till bankoutskottet den 16 januari 1941 hade fullmäktige i riksbanken gjort framställning angående dels indragning av riksbankens avdelningskontor i Mariestad och Nyköping, dels ock avskaffande av den revision av riksbankens avdelningskontor, som verkställdes av särskilda av riksdagen utsedda revisorer.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte besluta

1:o) att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en förutsättningslös utredning rörande dels riksbankens uppgifter och organisation, dels tryggheten av ur samhällssynpunkt tillfredsställande förhållanden på kreditväsendets område, dels ock formerna för uppnående av enhetlighet i den offentliga finanspolitiken samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

2:o) att § 20 bankoreglementet skulle med omedelbar tillämpning hava den ändrade lydelse, som framginge av en vid utlåtandet fogad bilaga; samt

3:o) att den för riksdagens revisorer vid riksbankens avdelningskontor i orterna utfärdade instruktionen skulle upphöra att gälla.

Reservation hade avgivits av herrar *von Horn, Nordborg, Ericsson* i Åtvidaberg och *Wiberg*, vilka av angivna orsaker ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte besluta

1:o) att i enlighet med bankofullmäktiges framställning indraga riksbankens avdelningskontor i Mariestad och Nyköping samt godkänna härav föranledd ändring i § 3 bankoreglementet;

2:o) att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en förutsättningslös utredning rörande dels riksbankens uppgifter och organisation inom ramen av dess nuvarande verksamhetsområde, dels formerna för uppnående av enhetlighet i den offentliga finanspolitiken, dels ock utvidgning av bank- och fondinspektionens kompetensområde och befogenheter samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

3:o) att § 20 bankoreglementet skulle med omedelbar tillämpning hava den ändrade lydelse, som föreslagits av bankofullmäktige; samt

4:o) att den för riksdagens revisorer vid riksbankens avdelningskontor i orterna utfärdade instruktionen skulle upphöra att gälla.

Dessutom fanns vid utlåtandet fogat ett särskilt yttrande av herr *Ohlin*, som anförde:

»Frågan om den indragning av två avdelningskontor, som bankofullmäktige föreslagit, äger enligt min mening ej ett sådant samband med resultatet av den ovan berörda utredningen, att anledning finnes att uppskjuta denna

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

indragning, vilken framstår som en väl motiverad besparingsåtgärd. Det synes mig, att riksdagen icke bör utan synnerligen vägande skäl avslå ett förslag av denna art, varom bankofullmäktige — åt vilka riksdagen anförtrött skötseln av riksbanken — enhälligt framlagt förslag.

Jag anser därför, att utskottet bort föreslå riksdagen att besluta indragning av riksbankens avdelningskontor i Mariestad och Nyköping.»

Herr von Horn: Herr talman! Såsom första uttalande ber jag blott få konstatera, att reservanterna intet ha att erinra mot vad utskottsmajoriteten angivit uti sin hemställan till riksdagen under punkterna 2 och 3. Dessa båda punkter återfinnas i oförändrad lydelse uti reservanternas hemställan såsom punkterna 3 och 4. Vad som alltså skiljer reservanterna från utskottsmajoriteten är att de förstnämnda ej finna fullgoda skäl föreligga att godtaga den hemställan som den sistnämnda anført uti punkten nr 1. Ut i denna punkt har utskottsmajoriteten funnit lämpligt sammanknyta å ena sidan frågan om indragning av tvenne riksbankens avdelningskontor i landsorten med å andra sidan frågan om en förutsättningslös utredning rörande *dels* riksbankens uppgifter och organisation, *dels* tryggheten av ur samhällssynpunkt tillfredsställande förhållanden på kreditväsendets område, *dels ock* formerna för uppnående av enhetlighet i den offentliga finanspolitiken.

Reservanterna kunna icke finna bärande skäl föreligga för en sammanknytning av dessa frågor utan ha i likhet med en instämning mening, uttryckt av bankofullmäktige, velat behandla frågan om indragning av de tvenne bankkontoren såsom en från de andra problemställningarna avskild särfråga. Reservanterna vilja dock icke förneka vikten och betydelsen av en undersökning av även dessa de senare angivna problemställningarna utan hava därför — såsom en logisk slutföljd av sitt resonemang — uppdelat vad som i utskottsmajoritetens hemställan återfinnes under punkt 1 uti tvenne punkter i sin hemställan, punkterna 1 och 2.

Reservanternas hemställan under punkten 1 rör indragning av bankkontoren. Alldeles oavsett den inställning, man kan ha till spørgsmålet om en eventuell framtida omläggning av riksbankens arbetsuppgifter och därav påkallad ändring i dess organisation, synes det reservanterna uppenbart att anledning icke kan föreligga att nu avstå från den av fullmäktige berörda, förhållandevis betydande besparing, som en indragning av dessa avdelningskontor innebär. Riksbanksfullmäktige själva uppgiva, att personalbesparingen för vartdera av dessa båda kontor utgör cirka 45,000 kronor eller sammanlagt cirka 90,000 kronor och att till de besparingar, som göras genom minskning av antalet tjänstemän, komma de inkomster som riksbanken kan erhålla genom försäljning av fastigheterna i Mariestad och Nyköping respektive genom uthyrning av de av riksbanken disponerade lokalerna. I dessa tider, då statsmakterna uppmana myndigheterna och även enskilda att iakttaga största sparsamhet, kan det icke vara välbetänkt att lämna utan avseende ett besparingsförslag, så framt ett sådant åtgörande icke kan grundas på synnerligen starka skäl. I detta fall synes så icke vara förhållandet. Detta torde till fullo bekräftas därav att samtliga bankofullmäktige enat sig om förslaget, och erfarenheter från den tid jag haft äran tillhöra bankoutskottet ha för mig givit vid handen, att detta utskott särdeles sällan, jag tror icke i något fall härförinnan under den tid jag har tillhört utskottet, har gått emot ett enhälligt fullmäktigeförslag. Den omständigheten att herrar Björnsson och Jonsson i samband med sin anslutning till förslaget angivit särskilda yttranden i andra, vid sidan därom liggande, frågekomplex kan icke förändra deras positiva inställning till just den här fixerade frågan, nämligen indragningen av kontoren i Mariestad och Nyköping.

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

Reservanterna anse därför i likhet med bankofullmäktige att sådan indragning och i samband därmed föranledd ändring i § 3 bankoreglementet borde äga rum. Enär emellertid av formella skäl proposition härom icke kan framställas, så bortfaller detta moment av reservanternas yrkande.

Den andra punkten gäller den förutsättningslösa utredningen av riksbankens organisation m. m. Jag har nämnt, vad utskottet yrkar att denna utredning skall omfatta, nämligen dels riksbankens uppgifter och organisation, dels tryggnadsområdet och dels formerna för uppnående av enhetlighet i den offentliga finanspolitiken. Jag kommer att vid angivande av reservanternas ställning och bemötande av dessa utskottsmajoritetens hemställanden börja med den sista av dessa frågor, d. v. s. formerna för uppnående av enhetlighet i den offentliga finanspolitiken. I likhet med utskottets majoritet anse reservanterna, att spörsmålet om de lämpliga formerna för enhetlig samverkan mellan finansdepartementet, riksgäldskontoret och riksbanken samt arbetsfördelningen dem emellan borde göras till föremål för utredning. På den punkten finnes alltså ingen skiljaktighet.

Den andra punkten gäller tryggnadsområdet av ur samhällssynpunkt tillfredsställande förhållanden på kreditväsendets område. Denna sats uti utskottsmajoritetens hemställan föranleder mig att uppställa följande frågor:

1:o) uppvisar kreditväsendets nuvarande organisation ur samhällssynpunkt så allvarliga brister och olägenheter, att omedelbara åtgärder till följd härav måste anses påkallade?

2:o) kan grundad anledning antagas föreligga för det antagandet, att sådana eventuella brister och olägenheter som nyss nämnts icke kunna elimineras genom lämpliga åtgärder inom ramen av nuvarande organisation enkannerligen av riksbanken?

Så vitt mig är bekant har det icke till full evidens ådagalagts att någon av dessa frågor kunnat med ja besvaras. Den omständigheten att sparbankerna och hypoteksinstitutioner av olika slag kunna lämna krediter mot lägre räntesatser än affärsbankerna kunna göra synes mig icke vara bevis tillräckligt, när det gäller den första frågan, ty dessa institutioners krav på säkerhet och hela organisation är och måste vara av en helt annan karaktär än affärsbankernas. Ekonomiskt svagare kunder eller kunder, som ej kunna erbjuda av dessa institutioner godtagbara säkerheter, måste även ha möjlighet att erhålla krediter, särskilt i brydsamma tider. Man får härvid ej heller glömma bort att riksbanken i enlighet med sina instruktioner, om den ville — eller jag kanske borde säga om den kunde — utnyttja sina befogenheter i detta avseende, dock redan nu är en affärsbank.

Å andra sidan synes det mig kunna ifrågasättas, om det ej vore möjligt att inom ramen av nuvarande organisation inom bankväsendet i vårt land åstadkomma den ytterligare kontroll över affärsbankerna, vilken möjligen kan finnas vara erforderlig; jag menar — såsom reservanterna i sitt yttrande angivit — exempelvis genom en utvidgad befogenhet för det redan nu existerande organet: bankinspektionen. Så vitt mig är bekant, ha hitintills samtliga affärsbanker lojalt rättat sig efter alla bankinspektionens anvisningar, och min tro är att så även skulle bli förhållandet, om denna inspektions befogenhet utsträcktes från tillvaratagandet av insättarnas intressen till att omfatta även affärsbankernas verksamhet ur annan synvinkel.

Jag skulle därför på sätt reservanterna angivit velat förorda en utredning angående utvidgning av bankinspektionens kompetensområde och befogenheter. Enär emellertid av formella skäl proposition härom ej är möjlig, kommer yrkande härom icke att av mig framställas.

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

Det första momentet i utskottsmajoritetens hemställan under punkt 1 om en förutsättningslös utredning gäller riksbankens uppgifter och organisation. Av vad jag här ovan sagt torde framgå, att i varje fall jag för min del icke anser det åtminstone för närvarande finnas bärande skäl för att vidtaga en utredning av den omfattning och den art, när det gäller riksbanken, som utskottsmajoriteten avser och önskar. Jag skulle vilja säga, att om staten via riksbanken eller en särskild statsbank skulle direkt engagera sig för kreditgivningen utöver vad nu redan sker eller är berättigat, måste detta med nödvändighet medföra allvarliga risker för att riksbankens huvuduppgift, dess valutavårdande funktion, blir påverkad i allt annat än önskvärd riktning. Om riksbankens ledning av låt oss säga sociala skäl skall både bevilja krediter och fastställa räntesatser icke efter rent affärsmässiga principer utan med hänsyn till den ena eller andra samhällsgruppens intressen, då finnes det troligen ringa möjlighet att samtidigt på ett objektivt riktigt sätt övervaka kreditvolym och räntenivå på sätt valutavården skulle kräva.

Emellertid, fränsett detta så är jag jämte övriga reservanter fullt enig med majoriteten därom, att frågan om riksbankens organisation och verksamhet inom ramen av riksbankens nuvarande uppgifter bör göras till föremål för en särskild utredning.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få göra följande yrkande, nämligen att riksdagen måtte besluta

1:o att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en förutsättningslös utredning rörande dels riksbankens uppgifter och organisation inom ramen av dess nuvarande verksamhetsområde, dels formerna för uppnående av enhetlighet i den offentliga finanspolitiken samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må föranleda;

2:o att § 20 bankoreglementet skall med omedelbar tillämpning hava den ändrade lydelse, som föreslagits av bankofullmäktige; samt

3:o att den för riksdagens revisorer vid riksbankens avdelningskontor i orterna utfärdade instruktionen skall upphöra att gälla.

Herr Sundberg: Herr talman! Då jag förmodar att ett viktigt syftemål vid tanken på inrättandet av en statens affärsbank varit att komma näringslivet till hjälp genom att bereda det möjligheter till billigare krediter, vill jag som en av representanterna för näringslivet i denna kammare ha sagt, att något intresse för inrättandet av en statens affärsbank icke föreligger från näringslivets sida. Vi anse oss nämligen ha välgrundad anledning antaga, att det angivna syftemålet, lägre räntor, icke kan nås på den vägen. Snarare befara vi att motsatsen kan komma att bli fallet. Det sätt, varpå billigare penningar i det sammanhang, varom här är fråga, kunna erhållas, är en väl genomförd organisation, en rationalisering av bankväsendet. En sådan rationalisering har också med statsmakternas goda minne, ja, man kan väl säga med deras direkta gillande genomförts under dessa sista år genom att en hel del bankkontor på de mindre orterna i landet sammanslagits, varigenom en hel del befattningar, i dessa fall onödiga befattningar, kunnat indragas, billigare kontorslokaler erhållas etc. Nu framskyntar emellertid som ett alternativ i utskottets förslag, att staten tänker beträda den rakt motsatta vägen genom att etablera statliga affärsbankskontor ute i landsorten. Jag kan inte finna, att detta är annat än motsatsen till en god organisation, ty de administrationskostnader, som man kunnat nedbringa genom den redan genomförda rationaliseringen, komma då återigen att stiga i höjden. Och vem får i detta fall betala fiolerna? Jo, helt säkert låntagarna, näringslivet. Det är därför som näringslivet betackar sig för en reform av detta slag.

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

Nu kanske någon invänder, att det icke är nödvändigt att staten etablerar nya affärsbankskontor utan att man kan övertaga redan befintliga bankkontor ute i landet. Utan att inlåta mig på något uttalande om denna socialiserings-tanke och vad därmed sammanhänger för vårt samhällsliv frågar jag: Är det någon som tror, att staten har större möjligheter att kunna ordna denna organisation på ett effektivare sätt än som nu är fallet? Är det någon som tror att staten kan genomföra organisationen billigare än det enskilda bankväsendet? Jag skulle tro, att med den kännedom vi alla här i riksdagen ha om stats-tjänstemannalöner etc. vi äro på det klara med att det kanske kan komma att bli motsatsen. Vi ha ju för övrigt exempel på hur det är med de två redan existerande affärsbankerna: Ha dessa kunnat lämna låntagarna billigare krediter än de enskilda bankerna? Nej, så har icke varit fallet. Nu säger man här, att detta kanske beror därpå, att de slagit sig samman i kartell med de andra bankerna, men då frågar jag: Vem har bett dem om det? Kan man inte misstänka, att om det nu är så att de gått i kartell med privatbankerna, detta skett för att överhuvud taget kunna bereda de kreditmöjligheter som fallet varit, men att annars dessa möjligheter varit sämre?

Det måste emellertid med styrka understrykas, att det för näringslivet är av allra största betydelse, man kan säga ett livsbehov, att det erhåller så billiga räntor som överhuvud taget är möjligt, och därför bör man inte i onödan gå och vidtaga åtgärder som kunna komma att leda åt ett rakt motsatt håll.

Jag vill inte och kan inte uttala mig om huruvida den nu och tidigare till-läpade marginalen mellan in- och utlåningsräntorna är den riktiga, men då det lär vara så, att det svenska bankväsendet håller den lägsta marginalen i världen mellan in- och utlåningsräntorna, och då det vidare kan fastslås, att räntan på bankernas visade egna kapital från 1925 tills nu är 4.37 procent under det att räntan på fullgoda industriobligationer under samma tid är 4.40 procent, och då slutligen statens redan existerande affärsbanker, trots den styrka de besitta genom att vara statliga, icke kunnat lämna låntagarna bättre villkor än de enskilda bankerna, vill jag hävda att fog saknas för att i dessa tider igångsätta en dyrbar apparat med utredning av denna omfattande och på samhällslivets olika områden djupt ingripande fråga. Här talas så mycket om sparsamhet, och här talas om nödvändigheten av samarbete mellan olika åsiktsgrupper genom att undvika onödiga irritationsmoment. På ett mera eklatant sätt skulle väl riksdagen icke kunna handla *mot* dessa principer än genom att bifalla det förslag, utskottet här framlagt.

Jag vågar därför, herr talman, uttala en kanske fåvitsk men dock förhoppning, att kammaren skall följa den reservation i denna fråga, som är avgiven av herr von Horn m. fl.

Häri instämde herrar *Nisser* och *Wennqvist*.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Det är utan tvivel ett betydelsefullt initiativ, som bankoutskottet här har tagit. Detta initiativ tar sikte på en verklig omprövning av grundvalarna för och sammanhanget i de former, vari samhällets ekonomiska verksamhet kläder sig och har klätt sig. Man kan kanske tycka, att förevändningen för detta utredningsinitiativ icke fullt svarar emot de stora proportionerna. Det rör sig ju från början om ett förslag från bankofullmäktige om indragning av de två avdelningskontoren i Nyköping och Mariestad. Å andra sidan har denna utredning lekt oss i bankoutskottet i hågen under många år; tanken har mognat från år till år, och jag är nästan säker på att även om icke denna utgångspunkt med förslaget om indragningen av ett

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

par avdelningskontor hade funnits, hade bankoutskottet i alla fall ansett det vara lämpligt att föreslå en utredning av ungefär detta innehåll.

Från början rörde det sig, som sagt, om indragning av dessa två avdelningskontor. Både reservanterna från högern och herr Ohlin, som har gjort ett särskilt uttalande, mena att man under alla förhållanden kunde ha dragit in dessa avdelningskontor. Ja, det kan man tycka. Det finns utan tvivel bland dem, som stött utskottets majoritet liksom herr Ohlin, andra som lutat åt den uppfattningen, att det fanns skäl för en indragning under alla förhållanden, men å andra sidan kan man ju, när ett sådant förslag kommer, ha rätt att fråga sig vad meningen är, vart denna indragning syftar. Man påpekar att avdelningskontoren i Mariestad och Nyköping icke ha burit sig. De ha varit dåliga affärer, de ha varit små affärer o. s. v. Ja, det kan man strängt taget säga om alla riksbankens avdelningskontor. Alltså, frågan huruvida vederbörande kontor har gått med vinst eller icke har icke någon större relevans i detta sammanhang. Av den statistik som har förelegat i bankoutskottet framgick det bland annat, att under ett visst år var riksbankens huvudkontor i Stockholm det som hade största förlusten av alla. Om jag minns rätt, hade detta kontor större förlust än alla de andra kontoren tillsammans. Det kan ju tänkas, att det är bankofullmäktiges avsikt att efter hand som det är lämpligt komma med förslag till nya indragningar. I så fall måste ju målet för bankofullmäktiges politik på detta område vara att riksbanken skall vara en ren centralbank, som trycker sedlar och efter råd och lägenhet reglerar valutatan, men som icke driver någon som helst affärsverksamhet i konkurrens med de vanliga affärsbankerna. Jag säger inte, att det programmet är felaktigt, i viss mån delar jag den uppfattningen själv, men vad jag vill slå fast, det är, att om detta är målet, så bör man, innan man inleder en sådan utveckling, ha gjort klart för sig själv och för riksdagen att man syftar till detta mål, att riksbanken skall avveckla sin affärsrörelse, som ju icke i och för sig har varit särskilt betydande. Många anse att en sådan utveckling skulle vara lämplig, och jag lutar, som sagt, själv åt den uppfattningen, men man vet att det finns delade meningar om den saken. Det finns många som anse, att den icke alltför betydande affärsbanksrörelse, som riksbanken har bedrivit genom sina avdelningskontor, har haft ett välgörande inflytande. Det får man inte minst höra, när det kommer ett sådant här förslag om indragning av avdelningskontor. Då kommer det deputationer från östan och västan. Då säger man med gråten i halsen: Tag inte bort avdelningskontoren ifrån oss, de ha ändå varit en värdefull motvikt emot affärsbankernas allenarådande ute i orterna. — Det är ju möjligt, att det argumentet ofta tillgripes som betäckning för rent lokala eller egennyttiga beräkningar. Man vill ha kvar ett bankkontor därför att det alltid är en liten förtjänst för orten, litet skatter o. s. v., men jag måste som min uppfattning deklarerat, att många av dessa vittnesbörd på mig ha gjort det intrycket, att de ha varit ärligt menade. Om också icke dessa avdelningskontor genom omfattningen av sin affärsrörelse hava utövat ett sådant inflytande, så mena dessa deputationer, att de rent psykologiskt ha haft ett sådant inflytande. Under alla förhållanden bör ju denna sak utredas, och även reservanterna från högern ha ju velat vara med om att utreda frågan om riksbankens uppgifter inom ramen av nuvarande organisation. Man kan alltså antaga, att den utredningen utmynnar i att riksbanken, såsom utan tvivel den nuvarande riksbankschefen och bankofullmäktiges majoritet anse, skall bli en ren centralbank och valutabank. Utskottet har då ansett — enligt min mening på goda grunder — att man väl i det fallet bör taga ställning till frågan, om riksbanken och staten vid en sådan utveckling skola helt och hållet avstå ifrån att utöva något inflytande på kreditmarknaden eller om

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

man skall söka efter andra organ och andra medel för att kunna få behålla ett sådant inflytande.

Att ett sådant inflytande skall finnas, det tyckas även reservanterna ifrån högern anse. De fråga nämligen, om det finns några brister i det nuvarande kreditväsendet, som icke kunna undanröjas inom ramen av den nuvarande organisationen. Dessa reservanter tyckas alltså mena, att om det finns brister — och att brister finnas, det supponera de tydligen — skall man försöka bekämpa dem, men man skall göra det bara inom ramen av den nuvarande organisationen, och de fråga oss i bankoutskottet och tydligen också oss i riksdagen om vad det är för brister, som icke kunna bekämpas inom den nuvarande ramen. Ja, jag skulle kunna svara på den frågan, om reservanterna hade givit anvisning på vilka åtgärder inom ramen av den nuvarande organisationen som de i så fall hade tänkt på. Det ha de inte gjort, och därför måste jag för min del anse mig icke kunna ge något tillfredsställande svar på frågan.

Det talas i fortsättningen om en utvidgning av bankinspektionens befogenheter. Ja, det är ju mycket möjligt och kanske säkert, att en sådan utvidgning av bankinspektionens befogenhet skulle kunna få ett visst inflytande, men jag är säker på att en sådan åtgärd icke skulle vara till fyllest för att målet skulle kunna uppnås.

Om det är någon mening med reservanternas fråga i den punkten, måste förutsättningen vara att riksbanken skulle icke bara bibehålla utan även utvidga sin rent affärsmässiga bankrörelse. Jag kan då inte förstå, varför man icke såsom alternativ till denna utvidgning av riksbankens affärsrörelse skulle kunna upptaga frågan om en ren affärsbank. »Det är omöjligt», säga reservanterna. Ja, det är tänkbart, att det förhåller sig så, att man icke bör reflektera på en statlig affärsbank. Jag har inte någon övertro på en statlig affärsbank, det vill jag direkt och oförblommerat deklarera. Jag tror icke att man, om en sådan komme till stånd, finge ett paradiset här i världen, att alla bekymmer i fråga om kreditväsendet därmed vore avklarade. Men jag förstår inte, varför man skall behöva — såsom herr Sundberg gjorde — klubba fast detta i förväg. Han samlade alla slags tydligen de obotfärdigas förhinder och var i förväg på det klara med att en statens affärsbank icke bara skulle vara värdelös, utan rent av skulle välla olika sjukdomar i kreditväsendet. Jag är icke riktigt övertygad om, huruvida herr Sundberg är så på det klara med att alla dessa fel skulle uppstå. Han predikar tydligen för predikandets egen skull.

Men om dessa argument, som framförts av herr von Horn och av herr Sundberg, äro så starka, varför inte lita på det, varför inte lita på att genom en sådan utredning man skulle komma till klarhet om att den vägen vore oframkomlig! För övrigt finns ju det förhållandet, som herr Sundberg pekade på, att staten redan kontrollerar två bankföretag: Jordbrukarbanken, där staten har hela aktiekapitalet, och Göteborgs Handelsbank, där staten förfogar över ungefär hälften av det insatta kapitalet.

Herr Sundberg pekade på att dessa bankföretag icke hade åstadkommit några underverk. De hade inte åstadkommit lägre räntor och hade överhuvud taget inte verkat på något annat sätt än vanliga affärsbanker. På detta vill jag svara, att det är riktigt. Men å andra sidan får man väl i det sammanhanget fråga sig: vad skola vi göra med dessa banker? Finns inte det såsom ett spörsmål?

Jag vet att man inom högern tidigare har motionerat om eller åtminstone opinerat för att staten skall sälja aktierna i dessa banker, antagligen därför att man är rädd för att de skola utveckla sig till att bli en verklig statens affärsbank. Men under alla förhållanden bör den saken klaras upp, antingen

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

man skall gå högrens väg och avhända sig dessa bankföretag, eller man skall låta dem arbeta som de göra för närvarande eller också låta dem utveckla sig till att bli en statens affärsbank, under viken förutsättning naturligtvis staten bör sörja för att de få en starkare bärkraft än de ha för närvarande. Frågan om deras vara eller icke vara förtjänar ju att utredas, och jag tycker det verkar litet skugggrädsla, när man säger nej så där a priori till en undersökning av dessa förhållanden, som man ändå måste erkänna vara nödvändig. Jag tror inte för min del att det är fråga om en torped under bankkapitalets ark, som utsändes, om denna utredning beslutas.

Jag uppfattar verkligen icke bankoutskottets förslag såsom något hot emot den privata affärsbanksverksamheten, och när herr Sundberg talar om socialiseringstanken i detta sammanhang, får detta nog betraktas som en kliché, som har tillkommit för att skrämma, men som icke har någon relevans i det här sammanhanget. Jag kan fortfarande inte förstå, varför, om man skall utreda frågan om riksbankens uppgifter, alltså frågan om utvecklingen eller avvecklingen av dess affärsbanksrörelse, man icke också i detta sammanhang skulle kunna taga ställning till alla de alternativ, som kunna framställas jämsides med dessa båda.

Reservanterna fråga, vilka fel kreditsystemet har, ja, de fråga till och med om det finns några fel. Det vill jag för min del inte svara på, men jag vet att det förekommit massor av klagomål emot affärsbankerna. Somliga tycka att de inte få låna tillräckligt, att den ene får låna men den andre icke, fastän de kanske ha ungefär lika goda möjligheter att betala igen. Andra tycka att det är för höga räntor o. s. v. Det är mycket möjligt att dessa klagomål icke äro befogade, men någon gång skall man väl ändå kunna ta ställning till hela den här härvan, och detta kan ju lämpligast ske, tycker jag, och det har bankoutskottets majoritet även insett, i samband med den andra utredningen, om vilken det tycks råda enighet både i bankoutskottet och i övrigt.

Denna andra utredning gäller, som redan den förste talaren här har påpekat, frågan om samverkan mellan statens olika organ för ekonomisk verksamhet. Formerna därför äro utan tvivel rätt ålderdomliga. Vad riksgäldskontoret beträffar är det en institution, som är enastående i världen. Det är en institution som lånar pengar åt staten. Den uppgiften omhänderhas i allmänhet av finansdepartementet, ibland kan det vara riksbanken o. s. v. Men här ha vi ett särskilt kontor för denna upplåning. Denna institution tillkom i en tid, då riksdag och regering nästan stodo i fiendeställning till varandra. Det var meningen att riksgäldskontoret skulle vara riksdagens organ och bevaka dess intressen även gentemot regeringen. Denna uppgift har institutionen ännu, men mera på papperet. I verkligheten är det ju inte på det sättet; finansministern är med och fingrar på allt, såväl i riksgäldskontoret som i riksbanken, hur mycket vi än tro att han inte gör det. Det finns alltså en viss motsättning mellan form och innehåll i de institutioner vi ha.

Det kan vara på tiden — riksgäldskontoret är ju nu 150 år gammalt — att man prövar, om dessa former fortfarande ha bärkraft. Jag tror för min del inte att det är nödvändigt att göra rent hus med de gamla formerna, men en viss modernisering är utan tvivel på sin plats. Jag kan icke se annat än att det är logiskt och riktigt att i det sammanhanget utreda även frågan om statens förhållande och möjligheter gentemot det privata bankväsendet.

Herr von Horn påpekade, att affärsbankerna alltid lojalt hade rättat sig efter de anvisningar de fått från riksbanken och från bankspektören. Det vill jag inte bestrida. Men det är ju icke bara fråga om detta. Det är ju också fråga om behörigheten i dessa anvisningar och om formerna för desamma.

Jag måste säga, att jag är förvånad över det motstånd, som denna utredning

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)
i den delen har rönt från högerns sida. Det förefaller mig som om man bland reservanterna ser spöken litet grand på ljusa dagen. Då jag, herr talman, icke kan upptäcka dessa spöken, ber jag att få yrka bifall till bankoutskottets förslag.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag har i ett särskilt yttrande uttalat, att bankoutskottet enligt min mening borde ha föreslagit riksdagen att besluta om indragning av två riksbankskontor i enlighet med vad riksbanksfullmäktige föreslagit. Mina skäl äro helt enkelt följande två: att en sådan indragning för mig framstår såsom en enkel rationaliserings- och besparingsåtgärd, som inte på något sätt beröres av den ifrågasatta utredningen, samt — och det är det andra skälet — att det förefaller mig som om den föreslagna ändringen vore en åtgärd av sådant slag att riksdagen icke utan synnerligen vägende skäl bör säga nej, när bankofullmäktige enhälligt ha förordat den. Då riksdagen har överlämnat skötseln av riksbanksangelägenheterna åt fullmäktige, bör riksdagen också ha förtroende för en enig uppsättning av fullmäktige, särskilt i angelägenheter av denna väsentligen tekniska karaktär.

Jag skall emellertid, herr talman, be att få tillägga ett par ord rörande det föreliggande spørsmålets andra sida, nämligen den förutsättningslösa utredning, som bankoutskottet föreslår. Jag vill med några få ord angiva, varför jag icke för min del kunnat ansluta mig till reservanternas ståndpunkt.

Det föreligger ju full enighet mellan majoriteten och minoriteten inom utskottet därom, att det är önskvärt att man söker trygga ur samhällets synpunkt tillfredsställande förhållanden på kreditväsendets område. Skillnaden är egentligen den, att reservanterna vilja begränsa utredningen om hur det skall gå till väsentligen till att omfatta en ökning av bank- och fondinspektionens uppgifter, medan majoriteten även på den punkten vill ha en vanlig förutsättningslös utredning rörande de olika vägar, som kunna användas. Det är alldeles klart, även om det icke utsäges direkt i majoritetens uttalande, att frågan om en utökning av bankinspektionens uppgifter skall tagas med. Men man kan då fråga: varför skall en utredning begränsas till att omfatta endast denna sak? Därvidlag anföra reservanterna bland annat det skälet, att det är alldeles klart att man inte har någon anledning att upptaga frågan om en statlig affärsbank, därför att om man utvidgar hittillsvarande statsägda banker, erfordras det fler avdelningskontor i landet. Detta skulle innebära en fördyring av bankväsendet, ledande till motsatsen mot vad man önskar uppnå. Även herr Sundberg gjorde sig här i kammaren för en stund sedan till tolk för denna uppfattning.

Jag vill då framhålla att det ingalunda är klart, att resultatet av en sådan utredning skulle bli en utvidgning av de statsägda bankerna. Men även om detta skulle anses lämpligt, är det mycket möjligt att en dylik utredning skulle föreslå en rationalisering av hela bankväsendet, vilket väl kunde innebära en total reduktion av antalet bankkontor i landet. Jag erinrar om att bankerna genom överenskommelse sinsemellan ha åstadkommit en viss rationalisering av denna art, och det kan ju möjligen tänkas, att det kan befinnas lämpligt att gå vidare fram på den vägen.

När herr Sundberg såsom ett ytterligare skäl, varför man nu icke bör utreda denna speciella sak — ehuru han är med på att utreda andra delar av problemet — nämner sparsamhetssynpunkten, d. v. s. att staten inte bör ge ut pengar i onödan, kan jag, herr talman, icke underlåta att göra det påpekandet — låt vara att jag gjort ett liknande vid ett föregående tillfälle under denna riksdag — att det är i ögonen fallande att det ifrån den sida, herr Sundberg här närmast företräder, visat sig ett mycket svagt och lamt intresse

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

för sparsamhet, när det gäller att reducera räntenivån i landet med en halv procent, ehuru detta skulle innebära en besparing för statskassan av många tiotal miljoner kronor. Men då det nu gäller en utredning, vars utvidgning utöver den gräns, som herr Sundberg och reservanterna skulle önska, möjligen skulle kosta icke något tiotal miljoner kronor utan kanske något tiotal tusen kronor, då komma sparsamhetskänslan fram såsom ett vägande skäl för att underlåta att verkställa denna förutsättningslösa utredning över hela fältet, d. v. s. såsom ett skäl för att begränsa utredningen på det önskade sättet.

Låt mig tillägga, herr talman, att jag för min del ingalunda tror på någon socialisering av bankväsendet. Jag är alldeles övertygad om att ett statsmonopol på kreditförvaltningens område skulle vara en olycka.

Men beträffande frågan om staten bör äga en affärsdrivande bank eller ej, har jag inte någon dylik bestämd uppfattning. Enligt min mening medför det en del fördelar för samhällslivet, om staten har en någorlunda kraftig affärsdrivande bank. På det sättet får man en känning med förhållandena på kreditväsendets område och en möjlighet till konkurrens, en möjlighet att göra ett samhällsinflytande gällande, som kan komplettera den kontrollerande inverkan, som bankinspektionen utövar. Å andra sidan tror jag att även en sådan statsägd affärsbank, som konkurrerar med de privata, medför vissa risker. Jag skall inte dölja, att i samma mån en sådan bank utvidgas över de proportioner, som de statskontrollerade bankerna för närvarande ha, tror jag att icke bara möjligheten till samhällsnyttigt inflytande ökas, utan även riskerna för vissa olyckliga konsekvenser växa. Det är därför som jag här gärna vill understryka, att den ifrågasatta utredningen nödvändigtvis såsom utskottet föreslår bör vara förutsättningslös, så att den innebär ett försök till avvägning av vad man kan vinna, å ena sidan, och vad man riskerar, å andra sidan.

Enligt min mening bör den svenska riksdagen vid avgörandet av denna fråga likaväl som vid behandlingen av andra ekonomiska spörsmål akta sig för att intaga en doktrinär hållning. Jag erinrar om att svenska staten på många andra områden bedriver affärsverksamhet i konkurrens med den privata, och det har ansetts lämpligt under senare år att vidtaga en rationalisering, ja i vissa fall någon utvidgning därav. Man kan t. ex. peka på skogs- och trävaruhanteringen och även på andra.

Enligt min mening, herr talman, skulle en utredning av förevarande spörsmål vara till nytta icke blott ur de synpunkter, som här omnämnas i utlåtandet, utan även för de privata affärsbankerna själva. Det förhåller sig nämligen på det sättet att på många håll inom allmänheten göra sig ganska överdrivna föreställningar gällande rörande bankernas förtjänster och marginaler m. m. Då är det väl endast en fördel för alla parter, inklusive affärsbankerna, att dessa förhållanden bli klarlagda.

När herr Sundberg säger att de svenska affärsbankerna arbeta med den lägsta marginal i världen, vill jag tillfoga, att jag är en smula skeptisk rörande det material, som ligger till grund för denna slutsats. Men om det skulle vara riktigt, är det då icke mycket bra att detta blir på ett verkligt auktoritativt sätt konstaterat genom en utredning av denna art? Får jag ta ett annat exempel, skulle jag vilja påpeka, att det enligt vad en privat utredning visat lär förhålla sig så, att medan affärsbankernas marginal mellan in- och utlåningsräntan är väsentligt större än sparbankernas, äro å andra sidan affärsbankernas kostnader per förmedlad kredit icke oväsentligt lägre än sparbankernas. Även en sådan statistik skulle ju, om den framlades auktoritativt, kunna utöva ett sanerande inflytande på den understundom något upphetsade

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

diskussionen av hithörande spörsmål. Jag understryker emellertid ännu en gång, herr talman, att den utredning, som skall kunna utöva ett sådant inflytande, givetvis måste vara, såsom det är avsett, förutsättningslös. Om den blir det, vilket jag för min del både hoppas på och är övertygad om, kan det väl sägas att det finns goda skäl för en sådan utredning och inga väsentliga skäl emot densamma.

Det är därför, herr talman, som jag ber att på denna punkt få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Nordenson: Herr talman! Bankoutskottets ärade ordförande har här redan framhållit, att det förslag, som väckts i bankoutskottet, är av utomordentligt stor räckvidd, och han har också framhållit, att det kan ge anledning till en viss förvåning att man har låtit en relativt liten fråga, nämligen frågan om bankofullmäktiges hemställan om indragning av vissa riksbankens avdelningskontor, rulla upp ett så stort problem. Detta uttalande vill jag livligt understryka.

Det är nämligen så att den fråga, som här väckts, nämligen om riksbankens hela karaktär, är av utomordentligt stor räckvidd och av stor betydelse för hela vårt ekonomiska liv.

Man frågar sig då vad det är som har föranlett detta. Går man då till utskottsutlåtandet, finner man, att den egentliga motiveringen är, att man ifrågasätter huruvida staten förfogar över sådana medel, att den kan trygga ur samhällets synpunkt tillfredsställande förhållanden på kreditväsendets område. Går man vidare finner man, att den egentliga anledningen till att man ifrågasätter detta är, att det i ett utlåtande från en av bankofullmäktige har påpekats, att affärsbankerna tillämpa en räntemarginal, vilken vida överstiger den vid sparbankernas kreditgivning förekommande, och så tar man upp frågan om hur stor denna räntemarginal är. Utskottsutlåtandet refererar de utredningar, som förebragts för utskottet av bankspektören Lindeberg och chefen för Jordbrukarbanken, herr Lindahl, och som visa, att den marginal mellan in- och utlåningsräntorna, som är erforderlig för en affärsbank, under förutsättning att en normal förräntning skall lämnas på dess kapital, icke kan sättas lägre än $2\frac{1}{2}$ procent. Sedan säger utskottet vidare med avseende härpå, att utskottet icke haft möjlighet att närmare undersöka grunderna för dessa beräkningar, men utskottet gör i alla fall det uttalandet, att marginalen förefaller stor.

Jag kan, herr talman, icke underlåta att stryka under, att den motivering som här förebragts för detta stora problems upprullande är minst sagt svag.

Vad nu sparbankerna beträffar ha de en helt annan karaktär än affärsbankerna, och det är klart, att de med sin mindre riskfyllda verksamhet kunna nöja sig med en mindre marginal.

Man kommer då in på frågan om vad man egentligen kan åstadkomma med hela denna utredning. Det ifrågasättes här, att riksbankens verksamhet skall omläggas, antingen så att den blir uteslutande en centralbank, vid sidan av vilken eventuellt skulle stå en statens affärsdrivande bank, eller så att riksbanken själv blir både centralbank — penningreglerande institut — och affärsbank.

Detta senare alternativ tror jag man har möjligheter att redan med nuvarande erfarenhet avfärda. Hela utvecklingen av vårt ekonomiska liv har ju understrukit riksbankens betydelse såsom penningreglerande centralbank, medan dess betydelse såsom affärsdrivande bank, i den mån den haft en sådan, har gått tillbaka. Utvecklingen i alla andra länder har med ytterst få undantag gått i samma riktning. Jag tror man kan säga, att all erfarenhet runt om

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

i världen visar, att den bank, som skall vara centralbank och ha hand om landets penningväsen, icke själv bör driva affärsverksamhet. En sådan verksamhet måste ju inveckla centralbanken i mycket ömtåliga konflikter, som den bör besparas. Det är uppenbart att om en kris inträder, kommer ofta en centralbank i en viss motsatsställning till de affärsdrivande bankerna och blir nödsakad att vidtaga åtgärder, som för dessa kunna kännas ytterligt betungande och svåra. Då bör centralbanken vara fullkomligt fri och icke behöva taga någon hänsyn till en egen affärsverksamhet.

Jag vågar därför påstå, att man redan nu kan göra det uttalandet, att vår riksbank såsom penningvårdande institut icke bör vara affärsdrivande bank och i varje fall icke utvidga sin verksamhet på detta område, som ju för övrigt för närvarande är ganska begränsad. Jag vill också stryka under att på den punkten äro de flesta, som haft anledning att taga ställning till denna fråga, eniga. Riksbankschefen har vid olika tillfällen mycket bestämt uttalat sig i den riktningen. Samtliga bankofullmäktige, även de som ansett att staten eventuellt borde ha en affärsdrivande bank, äro på det klara med att riksbanken såsom sådan icke själv bör vara affärsdrivande. Jag tror att jag även på den punkten vågar åberopa herr Ohlin, som i den frågan intagit exakt samma ståndpunkt.

Det andra alternativet är som sagt att de nuvarande statsägda bankerna skulle utbyggas till mera omfattande affärsdrivande institut. Syftet därmed anges ju icke direkt, men av diskussionen att döma är väl tanken bakom detta förslag, att man på den vägen skall åstadkomma en billigare kreditgivning genom ökad konkurrens.

I diskussionen har det ofta påpekats, att våra banker ha en monopolställning. Det är ju formellt riktigt. De ha även en kartellartad sammanslutning med avseende på räntegivningen. En sådan kartellartad sammanslutning är emellertid icke i och för sig enbart av ondo, ty den kan innebära en begränsning av en hejdlös, och i så fall mindre lycklig konkurrens. Frågan är naturligtvis, när man bedömer en sådan monopolställning och en sådan kartellbildning, huruvida den har missbrukats i riktning mot att för höga räntor uttagits, eller ej. Man kommer då tillbaka till frågan om marginalen mellan in- och utlåningsräntorna.

Jag nämnde nyss, att man har ansett, att ungefär 2 1/2 procent är den minsta marginal, varmed bankerna reda sig, och detta stämmer ganska väl med den marginal, som förelegat under den gångna tiden. Statistiken över räntorna under tiden intill krisen 1932—1933 pekar på att marginalen utgjordes av nästan jämnt denna procentsats. Under tiden efter krisen sjönko ju räntorna så väsentligt, att marginalen blev icke obetydligt mindre. Sedan har marginalen åter ökats, och detta ha de låntagande ganska kraftigt reagerat mot. Men man måste då erinra sig, att denna stegring i själva verket är en återhämtning, så att vi i nuvarande ögonblick ha ungefär samma marginal som vi hade före år 1932, i varje fall är den icke större än då.

Frågan är då: kan denna marginal rimligtvis minskas? De faktorer, som skulle ändras för att en minskning skulle åstadkommas, äro huvudsakligen bankernas vinster, bankernas organisation — det gäller frågan om en rationalisering av bankerna genom indragning av vissa kontor, ett önskemål som uttalades av bankoutskottet senast i dess betänkande nr 33 vid 1940 års lagtima riksdag — samt slutligen naturligtvis bankernas driftkostnader.

Vad vinsten beträffar visar en statistik för åren 1925—1939, att utdelningen för dessa år, beräknad på de sammanlagda fonderna, alltså aktiekapital, reservfonder och sparade medel, utgör i medeltal 4.37 procent. För år 1939 är siffran något litet högre, nämligen 4.54 procent. Någon senare siffra har jag

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

icke. Jämför man nu denna utdelningsprocent av 4.37 med medelräntan å förstklassiga svenska industriobligationer under samma period, finner man, att denna senare ränta har legat vid 4.4 procent, alltså något högre. De som haft sitt kapital investerat i banker ha sålunda icke haft större utdelning än om de haft samma medel investerade i prima industriobligationer, vilket naturligtvis innebär en väsentligt mycket mindre risk.

Det är också av intresse att se, att bankerna under denna tid fått taga ganska stora risker. Sålunda var det sammanlagda kapitalet för de affärsdrivande bankerna år 1920 1,100 miljoner kronor och vid 1939 års slut 800 miljoner. Sedan dess ha vissa ändringar inträtt med avseende på inbetalda medel, men i huvudsak torde minskningen med i runt tal 300 miljoner kronor motsvara de nedskrivningar, som man sett sig nödsakad att göra på grund av förluster. Denna minskning, som det investerade kapitalet undergått, uppgår till cirka 14 procent.

Går man sedan vidare och ser vad en minskning av vinsten skulle betyda för räntan å de lämnade krediterna, kommer man fram till ganska intressanta siffror. En minskning av utdelningen till aktieägarna med $\frac{1}{2}$ procent skulle motsvara en sänkning av räntan på de lämnade krediterna av 0.08 procent. Om vi tänka oss, att aktieägarna finge nöja sig med en utdelning motsvarande $3\frac{1}{2}$ procent på det i bankerna investerade kapitalet, d. v. s. i runt tal icke fullt 1 procent under medeltalet för de angivna 15 åren, skulle vi sålunda kunna sänka räntorna på de lämnade krediterna med ungefär 0.15 procent. Man kan naturligtvis säga, att bankerna kunde nöja sig med ännu mindre vinst. Man kan anse, att de skola nöja sig utan någon vinst alls. Men man får då icke glömma, att bankerna för närvarande i mycket stor utsträckning utgöra placeringsobjekt även för sparare med relativt begränsade medel och att en hård nedpressning av bankernas utdelning och ännu mer ett fullständigt utplånande av denna utdelning skulle medföra oerhört allvarliga konsekvenser.

Vad beträffar frågan om bankernas driftkostnader visar statistiken för samma femtonårsperiod, att om man sätter siffrorna för år 1925 till 100, uppgick bruttot för det sista året, 1939, till ett belopp motsvarande 104, driftkostnaderna stego detta år till 122, medan slutligen skatterna ökade till 246. Det har sålunda ägt rum en alldeles enorm ökning av bankernas omkostnader.

Att det varit möjligt för bankerna att det oaktat någorlunda bibehålla sina utdelningar oförändrade under denna period, beror på att förhållandena varit så pass gynnsamma för det svenska näringslivet, att avskrivningsbehovet varit mycket väsentligt lägre än tidigare. För femtonårsperioden är medelsiffran för avskrivningarna, om man sätter avskrivningsbehovet år 1925 till 100, 68, medan avskrivningarna det sista året under perioden, 1939, endast uppgingo till 38. Överhuvud taget har nedskrivningsbehovet under de senaste åren varit alldeles utomordentligt lågt och utgör i medeltal för de senaste fyra åren 0.07 procent av investerade kapitalet. I vanliga fall torde man få räkna med 0.5 procent såsom ett rimligt avskrivningsbehov. Bli riskerna sålunda mera genomsnittliga och icke så abnormt låga, måste man räkna med att bankerna få sitt avskrivningsbehov icke oväsentligt ökat, och med samma bruttovinster, samma kostnader och samma skatter skulle det betyda en omedelbar sänkning av genomsnittsutdelningen från cirka $4\frac{1}{2}$ till 4 procent.

Sedan har det, såsom jag ovan nämnde, framhållits såsom ett önskemål, att det skulle företagas en indragning av bankernas avdelningskontor. Man har räknat ut, att en indragning av omkring 25 procent av bankernas nuvarande kontor skulle medföra en besparing, om man räknar de *totala* driftkostnaderna, vilka naturligtvis icke helt kunna inbesparas, till mellan 2 och 3 miljoner kronor, och detta skulle medföra en sänkning av räntebelastningen på de

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

lämnade krediterna av 0.05 procent. Man får emellertid då icke glömma, att dessa kontor ha en icke ringa betydelse såsom uppsamlingsställen för sparmedel. Ett alltför snävt tilltaget antal avdelningskontor skulle också innebära en minskning av den konkurrens mellan bankerna, som man har ansett vara önskvärd. Till sist får man icke glömma, att dessa avdelningskontor ge en ökad möjlighet till att med nödig lokalkännedom bedöma de förekommande fallen.

Det har i diskussionen slutligen också framhållits, att bankerna skulle medvetet sträva att höja ränteläget så mycket som möjligt, därför att de därigenom skulle förbättra avkastningen på det egna kapitalet. Därmed förhåller det sig emellertid så, att bankerna ha ett ganska stort kapital, som antingen hålles räntelöst i form av likvida medel, eller som i form av obligationer, fastigheter o. dyl. är bundet till fast räntesats. Ser man efter, hur stort det sammanlagda i bankerna investerade kapitalet var vid 1939 års utgång, finner man, att det utgjorde cirka 800 miljoner kronor. Mot detta svarar hos samtliga banker vid samma tidpunkt ett belopp av 935 miljoner i form av kassa, fastigheter och obligationer med fast ränta. Något egentligt intresse för bankerna att i absolut tal driva upp räntan förefinnes sålunda icke.

Man frågar sig då vad man kan åstadkomma genom att nu skapa en statligt ägd affärsdrivande bank av låt oss säga större omfattning än de nuvarande. Jag tror man måste säga, att om en statsägd bank drives försiktigt, kan den icke hålla lägre räntesatser än de andra bankerna. Skulle den göra det, medför detta i själva verket risken att banken ginge med förlust och att det skulle uppstå ett behov av att statsmakterna lämna subsidier till banken. Då vore vi naturligtvis inne på ett synnerligen olyckligt system.

Det förefaller mig, som om vi redan nu ha så mycket material för bedömning av dessa förhållanden, att man måste ställa sig mycket tveksam till utredningen, även då det gäller frågan om en från riksbanken skild, statligt ägd affärsdrivande bank. Utskottets ordförande menade, att det här vore fråga om en skuggrädsla, men jag anser, att man redan har alldeles tillräckliga möjligheter att säga, att för närvarande icke föreligga skäl att rulla upp detta utomordentligt stora och vittutsvävande problem. Denna fråga är av så utomordentligt stor principiell betydelse, att det måste föreligga mycket allvarliga skäl för att detta problem skall upptagas till granskning just för närvarande. Jag ifrågasätter, om icke detta problem genom sin utomordentligt vittgående principiella karaktär hör just till dem, som *icke* böra rullas upp till prövning, så länge samlingsregeringen sitter.

Jag återkommer så slutligen till den fråga, som har utgjort utgångspunkten för diskussionen, nämligen frågan om indragningen av vissa av riksbankens avdelningskontor.

I detta avseende ha bankofullmäktige först och främst åberopat bankoutskottets utlåtande från år 1940, där utskottet talade om vikten av att indraga avdelningskontor för att minska kostnaderna vid bankerna. Fullmäktige ha också stött sig därpå, att man från statsmakternas sida ofta understrukit vikten av en sparsamhetspolitik. På grund härav ha nu bankofullmäktige, såsom det påpekas *enkälligt*, yrkat att tvenne av riksbankens avdelningskontor skulle indragas. Jag ber att få erinra om att ett sådant förslag även tidigare framkommit från bankofullmäktiges sida.

Det enda skäl, som egentligen har kunnat förebringas för att man icke nu skulle taga upp denna fråga, är att om en utredning kommer till stånd, skulle den möjligen visa, att dessa kontor behövas. Det är emellertid ytterligt tveklaktigt, om verkligen en utredning, därest den leder till att en statens affärsdrivande bank bör existera, skulle ge vid handen, att just i dessa städer borde finnas kontor och att dessa borde vara av samma slag som de nuvarande riks-

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)
bankskontoren. Vi få också räkna med att en sådan utredning måste taga ganska lång tid att slutföra.

Under sådana omständigheter anser jag, att statsmakterna icke stå till svars med att bordlägga detta ärende, som är sakligt så starkt motiverat från bankofullmäktiges sida. Vi befinna oss nu i ett läge, där det verkligen är till ytterlighet angeläget att åstadkomma någon real sparsamhet, och jag vill fråga, om det finns något sparsamhetskrav, som icke kan begravas genom att man fordrar en allsidig och förutsättningslös utredning. Gå vi den vägen, komma vi faktiskt att slå ihjäl varje försök att spara. Jag kan icke underlåta att för min del deklarerera, att bankoutskottet här försummat ett ovanligt gott tillfälle att realisera det viktiga sparsamhetskravet, och jag kan icke underlåta att beteckna detta såsom starkt betänkligt. Det måste verka starkt förslappande på sparsamhetskänslan.

Om jag haft tillfälle att i utskottet deltaga i behandlingen av detta ärende, skulle jag för min del ha talat för indragning men mot en utredning. Jag anser icke tillräckliga skäl för en utredning föreligga. Jag har, herr talman, intet särskilt yrkande.

Herr Sundberg: Herr andre vice talmannen frågade mig, varför jag, om jag var så säker på min sak, inte kunde gå med på en utredning. Härtill vill jag svara, att om man har den uppfattningen, att någonting är bra som det är eller, à la bonne heure, att en fråga bör lösas på ett visst sätt, sätter man inte i gång med en utredning om frågans lösande på ett rakt motsatt sätt. Därför kan jag icke ansluta mig till förslaget om utredning i detta fall. Visserligen har det sagts, att utredningen skall bli förutsättningslös, men bakgrunden är dock otvivelaktigt sådan, att man icke behöver hysa någon tvekan om vart kravet på en utredning i själva verket syftar.

Herr Ohlin gjorde ironiskt en jämförelse mellan den sparsamhet, som jag rekommenderade, då jag hävdade, att man icke i dessa svåra tider skulle igångsätta en dyrbar och enligt mångas mening onödigt utredning, med den besparing för staten, som skulle bli en följd av den räntesänkning som för en tid sedan var aktuell och diskuterades här i riksdagen. Jag vill påpeka att dessa bägge problem icke äro kommensurabla storheter och därför, herr professor, icke kunna jämföras.

När jag förklarade, att den marginal, som förefinnes här i Sverige mellan in- och utlåningsräntorna, var mindre än i något annat land, baserade sig detta uttalande, jag vill göra den reservationen, på en utredning som utförts på bankmannahåll för ett par år sedan och som då publicerades. Det är ju möjligt att någon ändring eller förskjutning inträtt under de senaste åren, till och med sannolikt — om också icke relativt så kanske absolut — på grund av de låga räntesatser som för närvarande tillämpas i vissa länder.

Då reservationen icke kan ställas under proposition, ber jag, herr talman, att få ansluta mig till det yrkande, som framställts av herr von Horn.

Herr Friggeråker: Herr talman! Då jag deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet, vill jag här inför kammaren ganska kortfattat klargöra, vilka synpunkter som för mig varit ledande, då jag anslutit mig till utskottets utlåtande, sådant det föreligger.

Jag skulle vilja säga, att utskottsmajoriteten och reservanterna på en punkt tyckas vara ganska eniga, nämligen då det gäller att söka åstadkomma besparingar. I det finansiella läge, där vi nu befinna oss, tror jag inte det råder någon tvekan därvidlag på något håll, utan att envar vill medverka till alla de besparingar som överhuvud taget äro möjliga, dock endast — det vill jag

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

tillägga — under den förutsättningen att inte det allmännas intresse därigenom trädes för nära eller skadas. Det är ur den synpunkten jag har anslutit mig till utskottsmajoriteten.

Vad beträffar frågan om indragningen av riksbankens avdelningskontor måste man medge, att riksbankskontoren, såsom förhållandena utvecklat sig, icke ha samma betydelse nu som tidigare. När det gäller distributionen av sedlar och andra betalningsmedel, finnas numera helt andra möjligheter. I det fallet har man ju postgirot att tillgå. Men det finns ett annat område, där riksbankens avdelningskontor alltjämt enligt min mening utöva ett betydelsefullt inflytande. Jag syftar då på kreditgivningen till allmänheten, d. v. s. att kontoren skola uppehålla kontakten med affärlivet för att reglera kreditmarknaden. Den reglering jag här talar om avser de olika bankernas räntesatser och lånevillkor. Det var ju med denna motivering man förklarade det vara behövt med ett avdelningskontor av riksbanken i varje län. På detta område ha avdelningskontoren fortfarande en ganska betydelsefull uppgift att fylla. Den har inte på något sätt minskats, och jag skulle vilja säga de herrar, som här tala så mycket om sparsamhet, att ur sparsamhetssynpunkt väger en indragning av några avdelningskontor i varje fall fjäderlätt i jämförelse med en reglering av bankernas alltmer breddade räntemarginaler. Det är där skillnaden ligger i uppfattning och inställning mellan utskottsmajoriteten och reservanterna.

När man går in för en sådan utredning varom utskottsmajoriteten här enats och särskilt, jag betonar det, en förutsättningslös sådan, varför skall man då föregripa denna utredning? Varför inte utreda detta problem i hela dess vidd och gå till botten med detsamma? Det ena problemet har så att säga sammanhang med det andra, och vi kunna inte utan skada för det hela klippa av eller begränsa detta. Jag tycker, att man inte från bank- och aktieägarhåll skulle hysa någon rädsla i stort sett för en sådan utredning, då enligt herr Sundberg m. fl. allting är så ytterst väl beställt på det hållet. Jag tycker, att man tvärtom skulle önska en sådan utredning för att lägga papperen på bordet. Det skulle i hög grad, tycker jag, verka hälsosamt och välgörande på den allmänna uppfattningen.

Jag kan här i mycket begränsad form hänvisa till de myndigheter, som ha yttrat sig i fråga om indragningen av riksbankens avdelningskontor i Mariestad och Nyköping. Länsstyrelsen i Södermanlands län avstyrker sålunda mycket bestämt indragningen av kontoret i Nyköping och tillägger, att det för länet är av en viss betydelse, att det finns ett riksbankskontor för reglering av kreditmarknaden. Vad säger samma läns landstings förvaltningsutskott? Jo, det erinrar om att riksbankskontoret i Nyköping varit i verksamhet i över 40 år, och såväl myndigheter som allmänheten ha vant sig vid att bli betjänade av detta kontor. Indragningen av detta skulle innebära ett betydande ingrepp i rådande förhållanden på platsen och i orten och bör icke vidtagas, utan att starka skäl föreligga. Vidare framhåller utskottet att den utgiftsminskning av 45,000 kronor i avlöningskostnader, som skulle kunna göras genom personalindragningarna, åtföljes av dels en minskning i riksbankens inkomster, dels ökade utgifter till postverket, som i så fall skulle överta vissa uppgifter, som riksbanken förut haft. Vidare fortsätter förvaltningsutskottet: »Man kommer inte att göra några besparingar av betydelse. Även om olägenheterna för enskilda banker och sparbanker inte böra tillmätas så stor betydelse, måste utskottet så mycket mer understryka olägenheten för allmänheten av att den reglering av kreditmarknaden, som riksbankens kreditgivning genom kontoren inneburit, skulle upphöra eller minska. Blotta förefintligheten av ett kontor är i detta avseende av betydelse.»

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

Länsstyrelsen i Skaraborgs län liksom landstingets förvaltningsutskott i detta län har samma inställning. De avstyrka helt och fullt en indragning, och särskilt understryka de, att denna indragning av kontoren icke bör förekomma, förrän den ifrågasatta utredningen om riksbankens framtida organisation och verksamhet blivit slutförd. Jag skulle vilja säga, att här stå samtliga myndigheter eniga om riksbankskontorens betydelse för kreditmarknaden och en viss kontakt med allmänheten i och för att reglera ränteläget.

Jag finner det ganska egendomligt, att man har sådan brådska, att man inte under några villkor kan avvakta denna utredning. Jag understryker, att jag aldrig skulle ha gett min tillstyrkan till utskottsmajoritetens förslag, därest icke detta så kraftigt tryckt på att utredningen skall vara förutsättningslös och att frågan skall tas upp i hela dess vidd. Under de många år jag har varit ledamot av bankutskottet, har jag märkt, och det med beklagande, huru- som riksbankskontoren allt mer och mer ha minskat sina förbindelser med näringslivet och allmänheten. Hade den utvecklingen icke förekommit, skulle jag inte med sådan styrka och intresse gått in för en utredning. Jag anser nämligen, att det föreligger ett verkligt behov av en sådan utredning. Det kan icke fortgå som det gör, och vi kunna icke börja att draga in dessa riksbankskontor utan att veta, vad som skall komma i stället. Samma motivering, som föreligger för indragningen av de två kontoren i Mariestad och Nyköping, kan anföras för indragning av så gott som samtliga kontor.

För närvarande tycker jag, att denna oerhörda brådska att inte avvakta en utredning är ganska litet motiverad, särskilt som dessa båda kontor icke gå med förlust utan med avsevärd vinst, att döma av deras verksamhet förra året. Under sådana förhållanden är jag litet överraskad av det oerhörda sparsamhetsnit, som nu gör sig gällande från ett visst håll. Har man här börjat draga in kontor, är det väl meningen, att man skall fortsätta. Det kan hända, att en blivande utredning kommer att utmynna i ett förslag i den riktningen, men jag tror, att alla skäl tala för att tills vidare hålla den frågan öppen. Man har ju möjlighet att tänka sig, att man bygger på riksbanken, utvidgar och effektiviserar den för en ökad kontakt med allmänheten i de olika länen. Man kan kanske också utöka den genom att ge den flera kontor. Å andra sidan kan det tänkas, att utredningen går i den riktningen, att riksbanken bör bli en centralbank, en bankernas bank med ett fåtal kontor omkring sig. Det är det problemet, som skall klarläggas och utredas, innan vi fatta något beslut i saken.

Så säger man, att det finns ingen anmärkning mot bankerna. Jag för min del har inte den inställningen eller det intresset, att jag på något sätt vill komma bankerna till livs, men jag har den uppfattningen, att bankerna böra betjäna allmänheten, och deras kreditgivning bör i görligaste mån och i största utsträckning anpassas efter näringslivets verkliga behov. Utskottet framhåller på sidan 7 i sitt utlåtande, att man har undersökt räntemarginalerna, och inom utskottet har bankinspektören jämte bankdirektören för Jordbrukarbanken, Lindahl, haft företräde. Enligt vad som framgår av utskottets utlåtande skulle den lägsta marginal, som bankerna behöva för normal förräntning av investerat kapital, sättas till $2\frac{1}{2}$ %. Om man då vet, att bankerna på checkräkning ha ganska stora summor inlånade till $\frac{1}{2}$ % och att medelräntan för en viss bank var 2.17 % och utlåningsräntorna utgå omkring 5 %, så skulle jag vilja säga, att marginalen väl ändå inte är så liten, särskilt om man jämför med den marginal, som sparbankerna ha, nämligen 0.76 %. När bankerna sålunda inkassera över 100 % i marginal, skulle man ändå kunna fråga sig: Är detta verkligen nödvändigt? Utskottet tillät sig förra året att i sitt utlåtande nr 33 rörande befrielse för riksbanken att inlösa utgivna sedlar med guld ut-

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

tala, och underströk det särskilt kraftigt, att det är ett mycket starkt intresse, att de valutavärdande myndigheterna göra vad som göras kan för att hålla ränteläget vid den lägsta möjliga nivå med anpassning efter det rådande läget på penning- och kapitalmarknaden. Utskottet framhöll också, att räntemarginalerna, i den mån det är görligt, skulle minskas, och man skulle vidtaga vissa rationaliseringar och besparingar. Jag skulle vilja säga, att i det tryckta läge och med de svårigheter, som näringslivet, jordbruket, byggnadsverksamheten och alla de små företagen verkligen befinna sig i, är det inte likgiltigt, om denna marginal hålles uppe och breddas på ett sätt, som inte är nödvändigt. Jag tänker här på alla de små kredit- och låntagarna. Efter det material, som vi fingo i utskottet, kan man inte komma ifrån det intrycket, att bankerna äro ganska hårda i sin räntepolitik, icke minst när det gäller de små låntagarna. Det kan väl inte vara riktigt, att dessa skola betala 6 à 6½ % ränta och däröver, särskilt då de ha lämnat betryggande säkerhet. Bankerna ha förlorat ytterst litet på dessa små kredittagare. Man måste ömma för att det visas litet humanitet och rättvisa mot de små lån- och kredittagarna. Utskottsmajoriteten vill inte alls, att vi skola riva ned några värden, utan bygga upp. Jag skulle vilja uttala den förvissningen, att kan man få mera betryggande förhållanden i kreditgivningen till näringslivet och allmänheten, så är det av den allra största betydelse för produktionen och, jag kan säga, för det allmänna och icke minst för de mindre kredittagarna.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Björnsson: Herr talman! Staten har intresse av det sätt, på vilket kreditväsendet skötes, från olika synpunkter. Jag vill till att börja med erinra om att när staten behöver låna, måste den i regel i mycket stor utsträckning anlita affärsbankernas medverkan, och jag kan inte erinra mig, att jag någonsin hört talas om att affärsbankerna därvidlag i handling visat intresse för låga räntor på svenska statslån. Jag finner det helt naturligt, att så inte är. De personer, som de skola sälja obligationer till eller förmedla försäljning av obligationer till, äro deras kunder. Jag finner det mycket rimligt, att bankerna som förmedlare ha ett naturligt intresse för höga räntor och lättare kunna sälja en obligation, om de kunna påvisa, att den ger en god avkastning, än om den ger en dålig sådan.

Nu kan man ju säga, att om staten får betala en halv procent mer eller mindre för sin skuld, så betyder det visserligen stora summor, men i förhållande till statens omsättning är det dock ganska litet. Men den ränta, som man där får fastställd, blir normerande för räntan på andra områden av räntemarknaden, och därför är den av mycket stor betydelse. Då man säger att staten resonerar med affärsbankerna, som det heter, är det i grund och botten icke en adekvat beteckning, ty statens representanter diskutera med affärsbankskartellen, som står praktiskt taget alldeles ensam och helt behärskar möjligheterna att utan anlitan av den oerhörda reklamapparat, som användes för försvarslånen, få ut statens obligationer. Men jag tänker som sagt därvidlag mera på den indirekta verkan av den räntesättning, som där sker än på den merkostnad, som kan uppstå för staten och som ju särskilt herr Ohlin här i en tillspetsad replik har fäst uppmärksamheten på.

Vad som är det viktigaste för vårt näringsliv är naturligtvis den allmänna räntemarknaden. Nu vitsordar herr Sundberg, att han såsom representant för vårt näringsliv ansåg sig kunna förklara, att man vore belåten med förhållandena, sådana de nu äro, och inte alls önskade någon förbättring. Jag vågar inte kritisera detta uttalande från den synpunkten, att herr Sundberg måhända inte är fullt representativ för hela näringslivet. Jag nöjer mig med att konsta-

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)
tera, att jag har hört många representanter för näringslivet beklaga sig över svårigheten att få hyggliga kreditförhållanden. Det har tagit sig uttryck på olika sätt. Jag har fått höra det vid många olika tillfällen, då jag har haft anledning att tala med riksbankens kunder om kreditfrågor. Jag kan erinra om att jag från den stad, där jag har min hemort — Borås — mycket ofta får höra krav på att jag skulle försöka få ett avdelningskontor av riksbanken förlagt till staden. Man säger, att om det finns ett riksbankskontor förlagt till en ort, så hålles räntan på krediter alltid en smula lägre än om det inte finns. Det påstås t. o. m., att en bank besvarat frågan, varför räntan här var så hög, då den i en grannstad var så mycket lägre, med att det berodde på att där fanns ett riksbankskontor. Jag vågar inte gå i borgen för att den uppgiften är riktig, men jag skulle tro, att vårt näringslivs representanter åtminstone ha rätt i en sak, nämligen att affärsbankernas räntesättning för krediter inte är likformig och jämn, och det är inte bara kreditvärdigheten, som därvid är avgörande för den ränta, som fordras.

Jag vill således fastslå, att jag har hört åtskilliga representanter för näringslivet förklara att de inte äro nöjda med förhållandena, sådana de äro. Jag vill erinra om att Sveriges jordbrukare för helt kort tid sedan voro så litet nöjda med de vanliga affärsbankernas sätt att sköta låneförmedlingen i detta land, att de startade en kooperativ rörelse, som fått stöd av staten. Detta visar, att den saken betraktats som en allmän angelägenhet av utomordentlig vikt. Sveriges jordbrukare äro inte någon liten del av Sveriges näringsidkare, och jag tror, att ett mycket stort antal, för att inte säga majoriteten av Sveriges jordbrukare och därmed i varje fall numerärt sett majoriteten av Sveriges näringsidkare, voro inte så litet missbelättna över affärsbankernas sätt att sköta förmedlingsverksamheten för en tid sedan.

Det finns en annan grupp av näringsidkare — fastighetsförvaltare — som säkerligen också ha ett utomordentligt stort intresse av det sätt, på vilket kreditförmedlingen sker.

Nu är naturligtvis räntehöjden av mycket olika betydelse för olika slags näringsföretag. Det finns en charkuterist, som omsätter en väsentlig del av sitt rörelsekapital upp till 50 gånger om året, och det finns jordbrukare, som ha en mycket liten omsättning av sitt kapital, alltså en mycket liten bruttoinkomst i förhållande till det investerade kapitalet. För den ena gruppen spelar räntan en mycket underordnad roll, för den andra en högst betydande. Den är i själva verket en av de viktigaste omkostnaderna för den sortens näringsföretag, som arbeta med ett stort upplånat kapital och där det således ligger lång tid mellan det ögonblick då en utgift göres, och det då motsvarande belopp kommer tillbaka i form av ersättning för försåld vara.

Jag skulle också vilja säga en annan sak till herr Sundberg. Det är inte bara näringslivets representanter, som ha rätt att tala å näringslivets vägnar, det ha också alla vi andra, som inte kunna göra anspråk på att räknas som näringslivets representanter. Jag åsyftar kort och gott oss konsumenter. Om räntan för ett näringsföretag är en omkostnad, kommer den att bli medbestämmande för det pris, som konsumenterna ha att betala för varan. I den mån kostnaden kan sänkas, är det naturligtvis från konsumentsynpunkt en allmän fördel. Därför vill jag bestrida, att näringslivets representanter skulle ha monopol på att bedöma för oss andra, hur låneförmedlingen i vårt land skall skötas. Det rör oss alla mycket, och i dessa tider är det en viktig uppgift att försöka på alla punkter hindra prisstegringen. Där omkostnaderna tendera att ökas, leder det till ett såvitt jag förstår berättigat krav från producenter och näringsidkare att få priser höjda, och detta motverkar alldeles avgjort den ekonomiska politik, som har blivit knäsat i vårt land under den allvarliga kris vi genomleva.

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

En av de efter min mening allra angelägnaste uppgifter vi ha näst efter att hålla vårt land utanför kriget eller, om vi komma i krig, försvara oss så gott vi kunna, är att hålla vårt penningvärde så oförändrat som möjligt, eftersom en inflation är någonting av det, som mest desorganiserar ett samhälle, som överhuvud taget kan tänkas. Därför förstår jag inte, hur herr Nordenson kan så bestämt avråda från utskottets förslag och finna denna sak vara av sådan art att man inte kan ta upp den nu, då vi ha en samlingsregering, som har satt som ett av sina viktigaste mål att se till, att vårt land kan genomgå krisen utan inflation. Jag undrar, om inte där är ett visst mått av känslotänkande med i ett sådant resonemang. Jag tycker inte det håller stånd för ett kallt, kritiskt bedömande.

Sedan jag således har konstaterat, att representanter för åtskilliga näringsgrenar i olikhet mot herr Sundberg icke anse, att kreditmarknaden är tillfredsställande ordnad i vårt land, och sedan jag dessutom påpekat att det är ett intresse för konsumenterna, att t. ex. hyrorna hållas nere genom att räntan på fastighetsmarknaden inte höjes o. s. v., skall jag be att få gå in på det mera tekniska problem, som här närmast föreligger.

Jag har inom bankofullmäktige förordat indragningen av två avdelningskontor, och jag har gjort det, trots att jag har klart för mig, att med precis samma motivering som härför använts kan jag — med utbytande av orden Mariestad och Nyköping mot andra stadsnamn och med ändring av siffrorna för besparingar — motivera borttagandet av praktiskt taget vilket avdelningskontor som helst. Jag har gjort detta därför, att jag kommit till den uppfattningen, att riksbanken, såsom den nu är organiserad, icke kan eller icke kommer att fullgöra en sådan reglerande verksamhet på kreditmarknaden, som jag anser önskvärd och som jag anser det vara statens uppgift att åstadkomma. Där delar jag helt och fullt herr Nordensons uppfattning. Har det gått bra förr, så gör det det efter min mening inte nu. Om en person har en kredit i riksbanken, så är han på det klara med att om det helt plötsligt gäller att minska kreditvolymen, så är hans kredit i speciell fara, ty det heter alltid, mina herrar: riksbanken skall föregå med gott exempel.

Jag är således, herr talman, misräknad så till vida, att jag inte blir i tillfälle att här genom röstning stödja den del av reservanternas förslag, som går ut på att indraga två av riksbankens avdelningskontor. Jag menar nämligen, att detta skulle ha en mycket stor uppgift att fylla för att påvisa, hurusom det är nödvändigt att skaffa andra organ, som fullgöra den funktion, som dessa riksbankskontor tänkts och avsetts att fylla, men inte fylla. Jag menar alltså, att det är mycket farligt att ha saker och ting, som i den allmänna meningen anses fylla en funktion, som de inte fylla. Jag kan inte tänka mig, hur man skall kunna uppdraga denna reglerande funktion åt bankinspektionen. Jag kan utomordentligt väl tänka mig, hur bankinspektionen kan komma och säga till en bank: »Där ha ni en kredit, som är riskabel, den äventyrar insättarnas intressen, ni få se till, att den blir avvecklad eller att det blir större säkerhet för den.» Men jag kan inte förstå, hur bankinspektionen, samtidigt som den skall sköta denna uppgift, kan komma och säga: »Hör nu, herr bankdirektör, här har ni efter vad jag har sport inte beviljat en kredit, som ni borde ha givit.» Då kunde man ju lika gärna sätta bankinspektionen till att sköta hela vår kreditgivning diktatoriskt. Vidare är det ganska svårt att begära, att bankinspektören i de enskilda fallen skall komma och säga: »Här ha ni så och så hög ränta, mina herrar; det är orätt på den kanten, ni ha för litet på den.» Det går heller inte bra. Jag kan erinra om ett sådant fall som att i en stad med ungefär 14,000 invånare finns det tre banker med olika namn, två avdelningskontor av storbanker och en bank, som figurerar under ett namn, som innehåller

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)
ordet folkbank. Denna utmärker sig för att i regel ta 1 % högre ränta på växlar än de båda andra, och när man undrar, vem det är, som äger och driver en sådan bank, får man veta, att det är en av de storbanker, som ha filialkontor på samma ställe. Det där har bankinspektionen utan tvivel sett.

Jag vill inte här ge mig in på en diskussion av bankernas ekonomiska förhållanden, i varje fall vill jag inte gå på djupet med några siffror, men jag tror, att det är att bagatellisera för mycket, när man säger, att det inte betyder så mycket, om man har litet för många avdelningskontor. Jag hörde t. ex. en bankdirektör, som på en ort hade fyra filialkontor. Han sade, att det var bara ett, som bar sig. Det var någon konkurrens om inlåningen av sparmedel, som gjorde att man ändock ville ha dessa kontor. Jag tror således inte att bankkartellen har gjort nytta på det sättet, att den har skurit ner organisationen. Jag tror snarare, att man inte kan vänta att få en sådan rationalisering, som även herr Nordenson tycks finna befogad, utan att det tages ett initiativ från statens sida.

Herr Nordenson talade om att bankerna ha ett kapital på ungefär 800 miljoner och att en liten ökning av vinsten med en procent inte skulle betyda så mycket på räntan. Det tror jag är alldeles riktigt, men det betyder ju inte så litet, eftersom det dock är en inte så liten del av hela räntebeloppet.

Herr Friggeråker var inne på ett annat kapitel. Han talade om att bankerna låna in pengar till en halv procents ränta. Sedan bokföras de naturligtvis, så att det blir en hel del arbetskostnader utom den ränta som utbetalas. Bankerna ha ungefär en miljard sådana på checkräkning insatta penningar. Det är de billigaste penningar, bankerna ha, och av dem låna de ut ungefär 500 miljoner räntelöst till staten. Jag kan inte se annat än att man har en möjlighet till besparing genom att helt enkelt upphöra att betala ränta på penningar som stå på upp- och avskrivningsräkning, d. v. s. sådana som skola vara disponibla utan uppsägning, på samma sätt som postverket har gjort. Även om bankerna sluta att betala ränta i sådana fall, gör de ju allmänheten en tjänst genom att ta emot pengarna, så att insättaren slipper taga riskerna för förvaring, genom att ta emot checker och bokföra dem. Det finns säkerligen många sätt, på vilka bankerna kunna rationalisera sin drift och förbilliga den.

Nu säger man: staten har två affärsbanker; varför inte låta dem verka? Jag förstår ju mycket väl att det låter säga sig. Då skall jag emellertid be herrarna tänka efter, hur dessa banker ha kommit i statens händer. De ha kommit i statens besittning därför att staten en gång i världen nödgades betala förluster för det enskilda bankväsendet, för att skydda de intressen, som voro hotade, om det skulle bli en bankkrasch. En sådan berör ju inte bara insättarna, utan det är naturligtvis också ett statsintresse att se till, att inte näringslivet får en kris på grund av att en bank går över ända. Jag har således absolut ingenting att invända mot att staten den gången hjälpte till, men däremot beklagar jag i utomordentligt hög grad, att det då inte gjordes en ordentlig sanering av bankerna i samband med att staten övertog dem, att man inte sade adjö till de penningar som voro förlorade, erkände att de voro borta och började på ny räkning. Nu ha dessa banker i stället fått under årens lopp förtjäna ihop dem, och det är självklart, att de under sådana förhållanden äro mycket svaga konkurrenter till banker med konsoliderad ställning. Jag kan inte heller förstå, att det kan vara något allvarligt intresse, som talar emot att man får undersöka, huruvida man inte kan sammanslå dessa banker och därigenom ge dem en större konkurrenskraft.

Herr talman! Jag har med vad jag nu sagt velat i korthet belysa ett par sidor av det problem det nu är fråga om. Jag vågar icke säga, att den ena eller andra lösningen är en patntlösning, den enda rimliga eller den bästa. Jag

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

delar herr Ohlins mening, då jag icke tror på en socialisering i nuvarande stund av kreditväsendet, men jag tror att det är en mycket god praktisk svensk politik, som alltid gör sig fri från doktriner, när det gäller att taga ståndpunkt till ett rent sakligt problem, att man bereder oss tillfälle att få se, hur det ser ut vid en noggrann undersökning.

Därför, herr talman, vill jag, med beklagande av att jag icke får rösta för indragning av de två kontor, som enligt bankofullmäktiges förslag bort indragas, förklara att jag ämnar rösta för majoritetens förslag.

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Det ligger naturligtvis något bestickande i herr Björnssons slutord, som ju också överensstämde med herr Ohlins motivering för den föreslagna utredningen. Man frågar: Varför skall man inte se litet närmare på förhållandena, när detta påkallas av en så pass allmän önskan och när utredningen skall göras förutsättningslös och saklig? Ja, jag vill svara herr Björnsson och herr Ohlin och eventuellt andra, som dela deras uppfattning, att jag för min del inte alls är rädd för den här föreslagna utredningen, om den verkligen blir förutsättningslös. Jag är ganska övertygad om att utredningen, om den blir förutsättningslös och lägges i rätta händer, kommer att ge ett helt annat resultat än vad herr Björnsson tycks vänta, att döma av den förra delen av hans anförande.

Under de senaste årtiondena, närmare bestämt under den tid som förflutit efter den stora krisen, som följde på det föregående kriget, har det svenska bankväsendet undergått en betydande sanering. Den svåra kris, som även bankväsendet genomgick i början på 1920-talet, har ingalunda gått spårlost förbi. Vi veta att verkningarna i många hänseenden blevo mycket kännbara för stora grupper i samhället, för näringslivet och för enskilda, men här som alltid har en sådan kris även något gott med sig, och för bankväsendet i Sverige har den otvivelaktigt haft det. Den har medfört en upprensning, som givit till resultat, att vi här i landet ha — därom tror jag alla sakliga granskare äro ense — ett bankväsende, som i mycket hög grad motsvarar just vad man här begärt: att det skall uppfylla även samhälleliga krav.

Här fälldes något yttrande under debatten — jag tror det var av herr Friggeråker — att bankerna skola ha klart för sig, att de äro till för allmänhetens skull. Jag vill fråga: för vad skulle bankerna eljest vara till, om inte för att tjäna allmänheten? Och att bankväsendet i stort sett fungerar väl i detta hänseende, därom tror jag att inte minst det senaste årtiondets ekonomiska utveckling i landet bär vittnesbörd, ty utan stöd i ett sunt bankväsende hade vi icke kunnat nå det resultat, som det svenska näringslivet nått under de senaste årtiondena. Jag är övertygad om att en saklig utredning kommer att konstatera detta, påvisa en hel del missuppfattningar och klarlägga att åtskilliga mer eller mindre demagogiska anklagelser, som riktats mot det svenska bankväsendet, äro obefogade. Men det är som sagt endast under förutsättning att denna utredning blir inriktad efter rent sakliga riktlinjer och lagd i rätta händer. Jag är litet rädd för — det måste jag säga — att så icke blir fallet, att döma av vissa yttranden, som fällts i den offentliga diskussionen och även givit en viss återklang här i kväll.

De anklagelser som riktats mot bankerna gå ju framför allt ut på att de skulle ha hållit en marginal mellan in- och utlåning, som är otillbörligt hög, och att de därmed ådragit det offentliga, i den mån bankernas räntepolitik har inverkat på den offentliga upplåningen, men framför allt det enskilda näringslivet, en tung belastning. Herr Björnsson lade särskild vikt vid det senare och ställde sin erfarenhet och auktoritet bakom påståendet, att i vida kretsar av vårt lands näringsliv råder den uppfattningen, att bankerna hålla oskäligt

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

hårda villkor, och han åberopade särskilt jordbrukets synpunkter och i viss mån också fastighetsmarknadens. Han antydde att i sådana samhällen, där det finns avdelningskontor av riksbanken, äro förhållandena bättre. Där utövar konkurrensen från riksbanken ett modererande inflytande på de enskilda bankernas räntenivå. Slutsatsen härav underlät han dock att draga. Den borde väl ha blivit, att man i stället för att indraga dessa bankkontor, som han själv är med på att indraga, skulle upprätta riksbankskontor överallt. Men så långt vill naturligtvis inte herr Björnsson ha sitt yttrande pressat.

Men jag tror också att första delen av detta yttrande är oriktigt såsom här under debatten redan har visats. Jag har heller aldrig fått höra det sakliga beviset för påståendet, att räntenivån verkligen är lägre på de platser där det finns avdelningskontor av riksbanken. Men det är mycket annat, som är obehövt i detta sammanhang. Det är så mycket allmänna talesätt, som komma fram i diskussionen. Det är många uttryck för mer eller mindre befogat missnöje, som bottnar i enskilda, personliga erfarenheter men som generaliseras, och bakom denna kampanj mot det enskilda bankväsendet, som då och då sättes i gång, har man ofta svårt att få fram de konkreta bevisen. Naturligtvis är det riktigt, som herr Björnsson yttrade, att varje låntagare vill ha lägsta möjliga ränta och att framför allt näringslivet är angeläget om att få lägsta möjliga låneränta. Det är självklart, att så är fallet. Men nu är frågan: Kan man uppnå detta önskemål på den väg som här är föreslagen? Denna utredning, som här föreslås, pekar ju i ett mycket bestämt syfte. Av motiveringen framgår, att utredningen, som ju visserligen skall vara förutsättningslös, tar sikte på att genom en statlig affärsbanksverksamhet åstadkomma bättre förhållanden på räntemarknaden och på lånemarknaden. Kan man åstadkomma någonting sådant med detta medel? Det är den fråga som utredningen borde besvara, men det förefaller som om en hel del av herrarna redan skulle vara på det klara med hur svaret skall bli. Och det är det, jag tycker är det betänkliga, att man här utan vidare utgår ifrån att det är just på den vägen, genom att skapa en statlig affärsbank, som man skall få bukt med mer eller mindre verkliga brister och missförhållanden på det svenska bankväsendets område.

När man som jag är av den bestämda uppfattningen, att en statlig affärsbanksrörelse icke i något avseende kommer att ge det väntade gynnsamma resultatet men däremot i andra fall ha mycket bestämda olägenheter, så kan man inte gå med på denna utredning, som här är föreslagen, även om den skulle betas vara förutsättningslös. Man kan åtminstone inte göra det utan att uttala sin bestämda uppfattning, att utgångspunkten, grunden och motiveringen, är oriktig. Jag skulle särskilt vilja stryka under en sak, som kanske ännu icke kommit fram tillräckligt i debatten, nämligen de utomordentligt stora vådor som ligga i en statlig verksamhet på detta område. En statlig affärsbank kommer att i högre grad än annan statlig affärsverksamhet vara utsatt för stora risker, beroende framför allt därpå, att vid kreditgivning komma att tillämpas andra synpunkter än de affärsmässiga. Det är stor fara för att en statlig affärsbank kommer att bli ett organ för subvention på omvägar av företagsverksamhet, som icke har naturliga förutsättningar att leva, och däri ligger helt enkelt en fara för korrupsion av hela vårt offentliga liv.

Jag ser också med verklig oro på den möjligheten, att denna verksamhet kommer att läggas i händerna på personer, som icke äro kompetenta att sköta den. Det är ju otvivelaktigt, att det skulle bli ett starkt politiskt inflytande i ledningen. Jag vet mycket väl, att den erfarenhet, som man uppnår i politisk verksamhet, är i många avseenden betydelsefull. Den skall ingalunda underskattas. Den kan hjälpa en på många områden i livet, och den kan också vara till nytta för den offentliga och enskilda verksamhet, där en personlig

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

kraft, skolad i det politiska livet, sätts in. Men på det område, varom här är fråga, fordras framför allt en mycket grundlig teknisk kunnighet och erfarenhet, som man icke vinner genom ett aktivt deltagande i det politiska livet. Jag kan inte tänka mig något värre för hela vårt samhällsliv än att det skulle uppstå en rad politiska bankdirektörer som ett tillägg till de politiska poster som vi redan ha här i landet. Jag tror att detta är en verkligt allvarlig fara, som hotar i samband med dessa planer på en statlig affärsbank. Man får icke ge avkall på kravet på grundlig sakkunskap och teknisk kunnighet på detta område. Redan den diskussion, som föres kring dessa spørsmål, vittnar om att det är helt andra synpunkter än de sakliga och affärsmässiga, som här göra sig gällande.

Här har något diskuterats, huruvida tidpunkten kan vara lämplig för en sådan här utredning. Jag har liksom herr Nordenson och flera föregående talare den uppfattningen, att tidpunkten icke är lämplig därför nu. En sådan utredning kastar in i den offentliga diskussionen ett spørsmål, som kommer att verka splittrande och sönderande. Utredningen kan ju kanske snart begravas hos en kommitté, som får sitta och syssla med den i åtskilliga år, men kvar står i alla fall en känsla av att man rivit upp en strid, som i mycket hög grad gäller grundprinciperna för vårt samhälles organisation.

Man har i förslaget också upptagit kravet på en utredning av riksbankens inre organisation. En sådan utredning pågår inom riksbanken. Den har pågått ganska länge, och ett av resultaten är just det som kommit fram i fullmäktiges skrivelse med begäran om indragning av dessa riksbankskontor. Nu avvisar man detta krav med att det måste sättas in i ett större sammanhang. Jag förmodar att man med samma motivering kommer att avvisa andra förslag, som på grundval av den inom riksbanken pågående utredningen komma att framställas att rationalisera arbetet. Det föreligger mycket stora rationaliseringsuppgifter inom riksbankens inre organisation. Alla dessa uppgifter riskera väl nu att bli avvisade och hänskjutna till denna utredning. Där kommer således inte bara den stora principfrågan, som här diskuterats, att tagas upp, utan dit kommer också att hänskjutas en del praktiska spørsmål, som mycket väl kunde lösas omedelbart, men när ordningen är den, att riksbanken icke på egen hand kan vidtaga sådana åtgärder utan måste hänskjuta dem till riksdagens bankoutskott, där de möta en sådan behandling som ägnats den nu ifrågavarande framställningen, ter det sig ju ganska mörkt för möjligheterna att åstadkomma den önskvärda rationaliseringen och ett förbilligande av riksbankens drift.

Jag skall inte mycket ingå på diskussionen om de båda avdelningskontoren. Det är påtagligt, att den kritik mot fullmäktiges skrivelse, som framkommit, innehåller mycket stora överdrifter. Man har här gjort gällande, att fullmäktiges förslag är ett försök att beröva dessa landsdelar och orter organ, som äro nödvändiga för näringslivets sunda gång där. Detta är naturligtvis en utomordentligt stor överdrift liksom det påstående som här har fällt, att dessa avdelningskontor i själva verket äro ganska goda affärer och att det därför är opraktiskt och oekonomiskt att indraga dem. Det resultat, kontoren uppvisa, är en ren bokföringsfråga. Det skulle inte möta några svårigheter att ordna bokföringen inom riksbanken så, att inga avdelningskontor utvisade någon vinst, men det är också möjligt att ordna det så, att dessa kontor allesammans komma att utvisa rätt betydande vinster, som dock i mycket få fall skulle motsvara en skäligen ränta på det kapital, med vilket de arbeta.

Här finnas otvivelaktigt mycket goda skäl för indragning av dessa båda kontor, men när man inte vill vidtaga några åtgärder i det syfte som riksbanksfullmäktige uppställt som en angelägen uppgift, nämligen att rationali-

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)
sera och förbilliga driften, är det klart att det är mycket lätt att hitta på en massa förevändningar, hänvisa till lokal opposition och dylikt. Den lokala oppositionen kan alltid mobiliseras, när det gäller indragning av en statsinstitution, ett riksbankskontor eller något annat, det veta vi, men jag tycker vi kunde ha det anspråket på den svenska riksdagen, att den skulle försöka se sakerna i ett något större sammanhang.

Jag skall till sist, herr talman, endast yttra några ord med anledning av slutorden i herr Björnssons anförande. Han underströk starkt den synpunkten, som jag tror att vi alla kunna enas om, att en av huvuduppgifterna för hela vår politik måste vara att förhindra en fortgående försämring av vårt penningvärde. Jag är mycket glad att höra herr Björnsson så starkt understryka detta, och jag skulle gärna i hans yttrande se en paroll, som motsvarade en allmän uppfattning inom den svenska riksdagen.

Herr Björnsson menar, att som ett viktigt led i åtgärderna för att hindra prisstegringen måste man sträva efter lägsta möjliga räntenivå. Jag skulle vilja säga, att detta är en mycket ensidig formulering av programmet. Det kan inträffa situationer, då en sänkning av räntenivån, som icke motsvarar det faktiska läget på penningmarknaden, kan komma att verka inflationistiskt. Det är herr Björnsson säkerligen inte främmande för, men då han velat så starkt understryka vikten av att räntan pressas ned som ett led i strävandet att bibehålla vårt penningvärde, vill jag här framhålla, att om denna strävan drives på sådant sätt, att vi komma till en räntenivå, som icke motsvarar det faktiska marknadsläget, så komma vi i stället att öka risken för en inflation.

Jag tror således, att hela den utredning, som här föreslås från bankoutskottet, är obehövlig. Förslaget motsvarar icke ett verkligt behov i det svenska samhället just nu. Det ingriper i och förhindrar en utredning, som redan satts i gång inom riksbanken i syfte att förbilliga riksbankens verksamhet, ehuru det måste vara ett statens intresse, att denna utredning ger resultat så snart som möjligt. Den av bankoutskottet föreslagna utredningen kommer inte att ge det resultat, som förslagsställarna hoppas på, men i stället kan den komma att ge upphov till onödiga slitningar, som vi i närvarande stund böra undvika. Ehuru jag som sagt icke är rädd för denna utredning i och för sig, om den blir förutsättningslös och lagd i rätta händer, anser jag att det i närvarande stund saknas skäl att igångsätta den.

Herr talman! Jag kan alltså icke rösta för utskottets hemställan, utan måste ansluta mig till den reservation som är avgiven av herr von Horn m. fl.

Herr Roos: Herr talman! Jag begärde ordet för att rätta ett missförstånd av herr Björnsson angående affärsbankernas räntepolitik. Han synes mena att affärsbankernas sammanslutning, bankföreningen, har till syfte att genom kartellöverenskommelser bankerna emellan hålla utlåningsräntorna uppe. Detta är långt ifrån förhållandet. Det finns icke någon som helst överenskommelse mellan affärsbankerna angående utlåningsräntorna, med undantag av vissa avgifter för checkräkning, garantiprovision o. d. Däremot innebär det s. k. ränteaftalet överenskommelse angående maximiräntor på inlåningsräkningar, och denna överenskommelse har givetvis icke någon inverkan på räntenivån för utlåningen.

I fråga om industriens ställning till räntepolitiken delar jag herr Sundbergs uppfattning. Jag tror även att herr Björnsson skulle kunnat intaga samma ståndpunkt, om han hade endast behandlat frågan om den vanliga rörelsekrediten för industrien och ej förlagskrediten. För dagen tror jag att man i stort sett kan säga, att endast s. k. rörelsekredit förekommer, alltså kredit

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

mot tremånaders affärsväxlar till en räntesats för närvarande av 3 procent. Jag tror icke, att industrien har någon anledning att beklaga denna räntesats.

I övrigt kan man nog påstå, att industrien för tillfället i stort sett är självförsörjande i kreditavseende.

Beträffande förslaget om skrivelse för utredning av frågan om en statens affärsbank, är det tillfyllest att hänvisa till vad herrar Nordenson och Axel Ivar Anderson härom anfört. Jag vill endast tillägga, att jag tror, att förlustriskerna för en sådan tänkt statsbank äro synnerligen stora. Jag tror också att inrättandet av en sådan betänkligt skulle skada den auktoritet, som staten och riksbanken i dag åtnjuta.

Jag har intet yrkande, herr talman.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för ett par repliker till herr Anderson.

Det har här anförts många skäl för och emot en statlig affärsbank. Att meningarna stå så skarpt emot varandra pekar väl snarast till förmån för en utredning. Herr Ivar Anderson försökte göra gällande såsom skäl emot en utredning, att den icke skulle bli förutsättningslös. Jag förstår inte vad det finns för anledning att utgå från att en utredning, som begäres såsom förutsättningslös, icke skall bli det. Jag har för min del, som jag påpekade redan i mitt första anförande, icke några doktrinära föreställningar beträffande denna sak. Jag är icke alls biten av tanken på en statlig affärsbank. För övrigt tycker jag att inresset i alltför hög grad kommit att inriktas på denna sak, som ju enligt min mening åtminstone är en underordnad detalj i den stora utredning, som bankoutskottet har begärt. Jag utgår för min del ifrån att den skulle bli verkligt förutsättningslös, och jag tror även att den kommer att igångsättas på det sättet.

Herr Ivar Anderson har såsom skäl för sin misstro i detta avseende anfört, att det finns folk här, som tror på den statliga affärsbanken. Det tycker jag inte är något skäl. Det är klart att en tanke, där meningarna äro delade, bör utredas, och där det finns två uppfattningar, där finns det ju också material för en utredning. Endast om man har den bergfasta övertygelsen, att ens egen uppfattning är den enda tänkbara och den enda riktiga, kan man motsätta sig, att saken klaras ut. Men om man har den åsikten, att de motsatta uppfattningarna äro ren vidskeplighet, tycker jag man borde vara angelägen om att saken underkastas en offentlig utredning.

De argument, som herr Ivar Anderson framförde, verkade såsom försök att måla hin på väggen. Herr Ivar Anderson gjorde bl. a. gällande, att en sådan statlig affärsbank, om den komme till, skulle komma att ägna sig åt att ge subventioner åt fallfärdiga företag. Jag vet icke vad det finns för skäl att förutsätta något sådant. Jag har en alldeles motsatt misstanke, nämligen att en sådan statlig affärsbank kommer att ställa alltför höga krav för säkerhet på de lån, som beviljas. Man vet ju att för att låna i riksbanken skall man praktiskt taget ha absolut realsäkerhet, det fordras sådana intyg vid borgenslånen om borgensmännens soliditet, att strängt taget skulle det bli en ren jordbävning, om ett sådant lån skulle vålla riksbanken någon förlust. Och jag misstänker, att få vi en statlig affärsbank någon gång i tiden, kommer den att bli minst lika sträng och antagligen betydligt strängare än övriga, privata banker.

När herr Ivar Anderson vidare misstänkte att denna bank inte skulle kunna skaffa sakkunnigt folk för sin skötsel, måste jag också efterlysa, vad han har för grund för en sådan anmärkning. Om icke staten skulle kunna få sakkunniga tjänstemän, hur skulle det då kunna gå? För övrigt ha vi de redan stats-

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)
ägda bankerna att peka på. Jag vill inte säga att de på något särskilt sätt utmärkt sig för en förnämlig skötsel, men nog tror jag, att de i fråga om sakkunnig ledning, sakkunnig expediering eller sakkunnig skötsel överhuvud taget gott kunna mäta sig med de privata affärsbankerna. Vad finns det då för anledning att misstänka, att en med stort kapital utrustad statlig affärsbank skulle skötas sämre?

I samma klass står argumentet om att det här gäller en socialisering. Jag förstår inte vad det tjänar till att vifta med en sådan där fågelskrämma. Bankoutskottet har icke föreslagit någon socialisering och har icke heller tagit sikte på att utredningen skall utmynna i någon socialisering. Som herr Björnsson här påpekat, kan en sådan utveckling snarare ge ökad stabilitet även för det privata affärsbankslivet.

Herr Ivar Anderson påpekade till slut, att en utredning redan pågår inom riksbanken. Ja, sedan många år har där pågått en utredning av rent teknisk natur beträffande rationalisering av arbetet vid riksbankens olika avdelningskontor, men denna utredning täcker ju icke alls, vad bankoutskottet vill få fram i det förslag, som nu föreligger och som ju tar sikte på frågan om de uppgifter man vill tillmäta riksbanken.

Högerreservanterna ha ju också på den punkten anslutit sig till utskottets yrkande om en utredning, ehuru även i utskottet det argumentet om den redan pågående tekniska utredningen har framförts såsom ett skäl emot en utredning.

Herr talman! Jag finner alltså för min del, att de skäl, som här ha anförts emot de förslag som bankoutskottet har framlagt, icke äro hållbara, varför jag upprepar mitt förslag om bifall till utskottets hemställan.

Herr Nordenson: Herr talman! Herr Björnsson har påpekat, att det skulle finnas ett allvarligt missnöje med den räntepolitik som förts, om icke direkt på det industriella livets så dock på andra näringslivets områden, exempelvis på jordbrukets. Jag vill dock ifrågasätta, om icke detta missnöje sammanhänger mycket med den räntehöjning som nyligen skett.

Vi ha haft exceptionellt låga räntor under den senaste 5-årsperioden och ha plötsligt blivit nödsakade att höja dem mycket kraftigt. Det är alldeles klart, att en sådan räntehöjning måste utlösa en allmän olustkänsla hos låntagarna, men man måste likväl undersöka, om missnöjet är grundat på en sådan känsla eller om det verkligen råder några missförhållanden som göra missnöjet befogat. Det synes mig herr Björnsson icke ha kunnat uppvisa vara fallet. Men en sådan allmän olustkänsla få vi väl ändå icke ta till intäkt för en så vittgående åtgärd som detta är.

Herr Björnsson liksom bankoutskottets ordförande förklarade sig icke kunna riktigt förstå att man i nuvarande stund ville motsätta sig denna utredning, eftersom den skulle vara förutsättningslös och således icke från början peka åt vare sig ena eller andra hållet. Men det är alldeles klart, att även om denna utredning göres fullt objektivt, kommer den, när den framlägges, likafullt att utlösa alla de önskemål, som finnas på detta område, och i samband därmed kommer hela problemet om statens förhållande till de kreditgivande instituten att rullas upp. Därmed tvingas vi in på en diskussion om ett av de mest djupgående och viktiga ekonomiska problemen i vårt samhälle, om vilket problem vi veta att meningsskiljaktigheterna äro mycket vittgående mellan olika grupper i samhället. Det är denna diskussion, som jag anser att det finns anledning att nu undvika och spara till längre fram, och det är därför jag anser att man för närvarande icke har anledning att rulla upp problemet, särskilt som det icke kan påvisas att det föreligger några allvarliga miss-

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)

förhållanden. Detta är skälet till att vi anse, att man icke för närvarande bör rulla upp hela problemet.

Jag kan därefter icke underlåta att taga upp till närmare skärskådande det resonemang, som fördes av herr Friggeråker beträffande indragning av avdelningskontoren. Det ligger en ganska stor principiell divergens mellan den ståndpunkt, som han intog, och den, som företrätts av majoriteten i utskottet. Denna har icke tagit slutgiltig ställning till frågan, huruvida dessa avdelningskontor böra indragas, utan förklarat att därmed bör anstå tills utredningen har fullföljts. Herr Friggeråker har redan nu framfört bestämda skäl för att dessa överhuvud taget *icke* skola indragas, och hans främsta skäl synes mig vara, att det framförts uttalanden från de av indragningen berörda trakter, att de anse sig ha ett behov av ett avdelningskontor, varvid han i det avseendet åberopade bl. a. uttalanden av vederbörande länsstyrelser.

Med all aktning för våra länsstyrelserns objektivitet och saklighet måste jag säga, att jag skulle vilja se, hur den länsstyrelse ser ut, som vågar gå emot sitt län, om det blir fråga om indragning av ett riksbankskontor. Och under sådana omständigheter anser jag, att man icke kan tillmäta ett sådant uttalande någon större vikt. Vi måste se detta problem icke bara ur synpunkten att det finns personer, som ha intresse av att dessa avdelningskontor finnas, och att kontoren kunna fylla en uppgift för allmänheten, utan vi måste se dem såsom ekonomiska företag. I det avseendet ha ju de personer, som ha hand om värden av riksbanken, mycket klart framhållit, att dessa avdelningskontor icke numera ekonomiskt sett ge tillräcklig räntabilitet. Det har lämnats ut en tabell i bankoutskottet, av vilken det framgår, att kontoren givit vinst under vissa år och förlust vissa andra, men därvid har icke hänsyn tagits till räntan å det förlagskapital, som av riksbankens huvudkontor lämnats ut till avdelningskontoren. Om avdelningskontoren fått debiteras och betala ut ränta för de pengar, med vilka de bedrivit sin rörelse, skulle flertalet av dem även under goda år ha gått med förlust. Det är i belysning av detta som man måste se bankofullmäktiges yttrande.

Bankofullmäktige, som ha att tillse, att bankens rörelse dock i sista hand är en affärsmässigt ordentligt skött rörelse, ha enhälligt kommit till den uppfattningen, att dessa avdelningskontor såsom icke affärsmässiga böra indragas, och av herr Björnssons yttrande framgick, att han i själva verket ansåg, att man kunde singla slant vid valet av de kontor man skulle dra in och att man egentligen kunde dra in nästan allesamman.

Under sådana omständigheter kan jag icke riktigt förstå den inställning, som herr Friggeråker tar till detta problem. Här har riksdagen gång på gång vädjat till statliga institutioner att driva en sparsamhetspolitik, och vi ha talat om vikten av att draga in affärsbankernas avdelningskontor därför att de fördyra bankverksamheten. Så komma bankofullmäktige efter noggrann prövning och utredning två gånger å rad och föreslå indragning, och bakom denna framställning stå bankofullmäktige enhälligt. Men ändå vill man avvisa detta förslag med att det finns ett visst önskemål hos dem, som anlita avdelningskontoren, att dessa skola få vara kvar. Jag måste säga att det är ytterligt betänkligt.

Om statsmakterna på detta sätt avvisa så starkt sakligt grundade besparingsförslag, så är detta enligt min mening ägnat att på allvar hos allmänheten undergräva förtroendet till riksdagens vederhäftighet och ansvarskänsla i ekonomiska ting.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i det under behandling varande

Ang. riksbankens uppgifter och organisation m. m. (Forts.)
 utlåtandet hemställt skulle bifallas; samt 2:o), av herr *von Horn*, att riksdagen skulle besluta

1:o) att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en förutsättningslös utredning rörande dels riksbankens uppgifter och organisation inom ramen av dess nuvarande verksamhetsområde, dels formerna för uppnående av enhetlighet i den offentliga finanspolitiken samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

2:o) att § 20 bankoreglementet skulle med omedelbar tillämpning hava den ändrade lydelse, som föreslagits av bankofullmäktige; samt

3:o) att den för riksdagens revisorer vid riksbankens avdelningskontor i orterna utfärdade instruktionen skulle upphöra att gälla.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo bankoutskottets memorial och utlåtande:

nr 76, angående pension åt riksgäldsfullmäktiges ordförande fil. doktorn K. E. H. Hildebrand; samt

nr 77, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående ombyggnad av riksbankens fastighet i Göteborg.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphörande av landsfiskals rätt till andel i böter m. m. bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt,

A. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 278

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) förordning angående mjölkavgift;
- 2) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 7 juni 1935 (nr 279) angående slaktdjursavgift;
- 3) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 11 juni 1937 (nr 369) angående utförselbevis för råg och vete;

dels ock

1) medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering för nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 23 maj 1941 angivna riktlinjer samt

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

- 2) för budgetåret 1941/42 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa
- a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag
av kronor 80,000,000;
- b) till Prisclearing för fodermedel m. m. ett reservationsanslag
av kronor 20,000,000;

B. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 63 och II: 96, likalydande, samt II: 233 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande en rationaliserad nyodlingsverksamhet med utnyttjande av moderna maskinella hjälpmedel, i första hand för komplettering av ofullständiga jordbruk;

C. att följande motioner, nämligen I: 46 och II: 50, I: 116 och II: 150, I: 117 och II: 152, I: 119 och II: 33, I: 166, I: 168, I: 238 och II: 333, I: 239 och II: 334, I: 241, II: 99, II: 153, II: 329, II: 332 samt II: 335 måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Herr von Heland: Herr talman! Att framföra önskemål på detaljer i jordbruksfrågan torde sakna nämnvärd betydelse, i all synnerhet som riksdagen alltjämt vill ge regeringen nästan obegränsad fullmakt att vidtaga åtgärder och dessutom läget genom krisen snabbt kan ändras. En del principiella synpunkter synas mig dock nödvändiga att här framföra, även om jag samtidigt vill uttrycka min tillfredsställelse med att man nu åtminstone här i riksdagen synes vilja enigt lösa jordbruksfrågorna.

Redan vid årets remissdebatt tog jag mig friheten att utförligt påpeka, att prisstegringen på livsmedel varit väsentligt mindre än levnadskostnadsstegringen i dess helhet vid jämförelse med läget 1914. Vidare klarlade jag med siffror att jordbrukarnas andel av de höjda livsmedelspriserna är relativt liten. Dessa förhållanden gälla även nu, och jag vädjar till herrar riksdagsmän att vara vänliga att äntligen taga hänsyn till dylika fakta i jordbruksfrågan och medverka till att konsumenterna ej matas med felaktiga upplysningar.

Den köpande allmänheten har haft synnerligen stor fördel av att priserna på jordbruksprodukterna under det senaste årtiondet varit så låga att den därigenom fått ökade möjligheter att använda sina inkomster till andra nytigheter. Vi jordbrukare förstå att allmänheten blivit bortskämd med låga livsmedelspriser, men detta är ingen anledning för jordbruksbefolkningen att avstå från kravet på rättvisa och likställighet nu, när krissituationen borde visa svenska folket värdet av en väl vårdad jordbruksnäring. Det måste enligt mitt förmenande, och det påpekade jag redan i förmiddags, bli en annan fördelning av levnadskostnaderna. Sålunda är det exempelvis i högsta grad motiverat med minskade utgifter för hyra, under det att det kanske är befogat med något ökade utgifter för livsmedel.

Man måste förstå förbittringen bland jordbrukarna över, som jag vill kalla det, firman »K. F. — Daco — L. O:s» utlåtande, att »om grödan blir bra, så skola jordbrukets produktpriser justeras nedåt». Om nämnda organisationer anse sig ha makten här i landet, ha de åtminstone inte makten över vädrets makter. Det synes i stället som om svenska folket skulle straffas för oförnuftiga och obetänksamma yttranden i jordbruksfrågan, ty väderleken kommer säkerligen att ge en obehaglig läxa i fråga om livsmedelsförsörjningen.

Det är vidare i högsta grad befogat att vi jordbrukare protestera mot den lanserade uppfattningen — och det tillkännagav jag redan vid remissdebatten

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
i år — att jordbrukets produktpriser ej skola få stiga mer procentuellt efter krigsutbrottet än annan arbetskrafts redan före krigsutbrottet väl betalda arbeten. Övriga näringar hade tidigare en avsevärd högkonjunktur, under det att jordbrukets svaga ställning varje år skulle av nåd avgöras av statsmakterna, vilket ju hade »flykten från landsbygden» till följd. Under högkonjunkturspurten åren 1936—1937 undergick kommerskollegii partiprisindex på ett år en höjning med 20 %, alltså en rent inflationsartad prisstegringsfakt, och samtidigt fingo tjänstemännen väsentliga löneförbättringar, vilket är något som man borde ha i minnet, när man nu diskuterar olika pris- och lönefrågor.

Var och en här i kammaren vet säkerligen, att jordbrukarna före kriget ej erhöilo skälig lön för sitt arbete. Borde det ej då vara skäligt att nu skapa rättvisa, och vore det ej klokt att till och med kompensera jordbrukarna för tidigare svårigheter, när det nu för livsmedelskonsumenterna är av största betydelse att stimulera den inhemska livsmedelsproduktionen? Av jordbruksministerns uttalande i propositionen synes framgå, att herr statsrådet önskar föra en positiv jordbrukspolitik.

Det borde vara självklart för var och en, att tidigare njugghet mot jordbrukarna varit en hämsko för produktionen. Från bondeförbundshåll ha vi varnat och återkommande påpekat att vårt land ej är självförsörjande på livsmedel. Man ångrar måhända nu att man ej mer än som skett gått oss till mötes i våra önskemål. Det vore säkerligen värdefullt för svenska folket om man åtminstone fått den lärdomen, att det är klokt att taga stor hänsyn till vad som framhålls av jordbrukarnas politiska, fackliga och ekonomiska organisationer samt deras ledande män.

Statsmakterna och myndigheterna ha nu ovärderlig hjälp av jordbrukets ekonomiska organisationer, och krisens svårigheter, det vågar jag påstå, ha kunnat bemästras tack vare dessa jordbrukareorganisationer. Det synes då, att särskilt livsmedelskommissionen borde ha anledning att följa åtminstone de praktiska råd, som lämnas av dessa organisationer, och ej ledas utav just K. F. — Daco — L. O. Jag gör detta påpekande, därför att genom livsmedelskommissionens underlåtenhet att följa våra organisationers praktiska förslag förhållandena under året vid flera tillfällen varit besvärliga.

Vill någon här försvara exempelvis kommissionens handläggning av åtgärderna för att förse de större orterna med konsumtionsmjölk, av bestämmelserna för osthandeln eller av slaktdjursmarknaden, är jag synnerligen villig att i detalj motivera min anmärkning. Jag vill nu endast tillägga, att underlåtenhet att följa praktiska förslag från sakkunskapen hos jordbrukarnas ekonomiska organisationer och deras representanter i livsmedelskommissionen under nuvarande kris ytterst kommer att gå ut över konsumenterna. Det är emellertid i detta sammanhang av betydelse att även få klarhet i hur regeringen ser på dessa problem. Mot vem skall man rikta sin anmärkning, om det ej ordnas praktiskt? Tillåt mig, herr talman, att exempelvis få efterlysa, hur de olika partiernas representanter i regeringen se på frågan angående slaktdjursmarknadens ordnande. Det har varit kaos på denna marknad, men från jordbruksorganisationernas sida har man lojalt följt givna direktiv oaktat jobberi från vissa slaktare.

Från vårt håll har för att bemästra svårigheterna föreslagits slaktkoncentration. Det har emellertid till förfång för marknaden dröjt med denna åtgärd. Vid förfrågan hos jordbruksministern har han förklarat att han finner slaktkoncentration önskvärd. Från socialdemokratiskt håll bör ej kunna resas motstånd mot ökat statsingripande. Det strider väl emot socialdemokratiens idé, om man skall gå emot en sådan åtgärd. Hur ställa sig då högerens och folk-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

partiets regeringsledamöter till ett dylikt statsingripande? Det är givet att jag inte vill ha något svar på den frågan från någon kammarledamot, ifrån högern och de borgerliga, utan i det fallet skulle jag hellre önska få svar från statsråden Bagge och Andersson, och uteblir i framtiden svar, tar jag mig friheten att tyda det så, att dessa statsråd ur gammalliberalistisk synpunkt äro motståndare mot en sådan åtgärd som t. ex. slaktkoncentration.

Enligt min bestämda uppfattning gjorde statsmakterna och myndigheterna klokt i att *under pågående kris* i mesta möjliga mån överlämna åt de stora jordbrukarorganisationerna att i stort sköta livsmedelsfrågorna åt det svenska folket. Någon monopolställning kan det icke bliva tal om, då statsmakterna ha fullständigt grepp över dessa lojala organisationer.

Även om skördeutsikterna dessa dagar inge jordbrukarna stora bekymmer, är det dock tanken på framtiden som fångar det största intresset. Sveriges jordbrukare hålla i minnet att efter förra kriget den internationella högkonjunkturen och de olika staternas politik medförde en sådan ökning i produktionen, att konsumtionen, ej endast blev mättad, utan övermåttad. Dessa förhållanden medförde översvämning av jordbruksprodukter på världsmarknaden samt på grund av uteblivet skydd enahanda förhållanden i Sverige med fallande priser och katastrof för jordbruket till följd.

Om man nu i enlighet med utskottet — jag skall inte tala om Kooperativas chef i det sammanhanget — vill att Sveriges jordbrukare skola göra allt för att öka produktionen, önska också landets jordbrukare garantier för att denna produktion kommer att skyddas även när landets gränser åter öppnas. Låt därför Sveriges jordbrukande befolkning äntligen få ej bara ord utan verkliga garantier för att svenskt jord- och skogsbruk i framtiden skola väl vårdas som landets viktigaste näringar.

Det torde vara säkert, att vi ha att förvänta stora förändringar i försörjning, handel m. m. hur än detta världskrig slutar. Den s. k. nyordning av världen, som såväl engelsmännen som framför allt tyskarna tala om skall komma att äga rum efter detta krig, torde framför allt komma att beröra de handelsekonomiska förhållandena mellan folken. I vissa avseenden torde det då vara lätt att avgöra, vilken produktion som ur dessa synpunkter bör anses förmånlig och naturlig för vårt land. Dit bör givetvis räknas våra välkända stapelvaror från våra rika skogar och malmfyndigheter liksom den produktion, som uppbyggts tack vare befolkningens yrkesskicklighet och kunskaper, framför allt viss metall- och verkstadsproduktion. Om man betraktar den framtida näringspolitiken ur dessa nu angivna synpunkter eller om man hoppas på en återgång till förkrigsförhållanden, borde det svenska folket under de krisår som nu passera även komma till full insikt om att Sveriges jordbruk måste vårdas som landets alltjämt mest betydelsefulla näring såväl ur försörjnings-synpunkt som ur den viktiga synpunkten att skapa arbete åt en stor del av det svenska folket.

Vid ett fredsslut torde man ej kunna återvinna våra tidigare exportmarknader för den svenska animalieproduktionen. Det är därför nödvändigt att statsmakterna klarlägga, vilken inhemsk framtida jordbruksproduktion, som är önskvärd, och dennas storlek. Man kan, som utskottet gör, givetvis nu önska nyodling och ökad produktion, men de flesta jordbrukare torde vara försiktiga härmed på grund av statsmakternas tidigare inställning till jordbruksfrågan. Viktigast är givetvis att få klarhet i hur statsmakterna ställa sig till jordbrukets betydelsefullaste produktionsgren, mjölkproduktionen.

Beträffande matfett kan landet ännu ej anses självförsörjande, trots att cellulosaodret nu tillkommit som ett värdefullt tillskottsfoder. Under förkrigs-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
åren hade vi ett nettoimportbehov av 30 tusen ton matfett eller motsvarande råvaror för margarinproduktionen. Den inhemska smörproduktionen baserades samtidigt i hög grad på importerade kraftfodermedel. För oss jordbrukare är därför den viktigaste frågan, i vilken omfattning svenska folket vill, när handelsvägarna åter öppnas, skydda det svenska matfettet mot margarinet. Jag har i en motion framhållit, att endast genom att den svenska fettproduktionens intressen sätts främst och margarinproduktionen betraktas såsom ett komplement till denna, som regleras därefter, kan en gagnande planmässighet i folkhushållningen genomföras. Med hänsyn till jordbrukets betydelse för vårt land och fettproduktionens vikt för jordbrukets bestånd och utveckling bör ledningen av vår fetthushållning anförtros åt en institution, som har förmåga att överblicka de faktorer, som ha betydelse i detta sammanhang, och vilken med statens medverkan äger befogenhet att leda utvecklingen i en för det svenska jordbruket och konsumenterna gagnande riktning. Jag önskade i min motion riksdagens uttalande om skyndsamma förslag och åtgärder för att bereda viss trygghet och tillförsikt åt jordbrukarna i fråga om jordbruksnäringens framtid.

Utskottet har beträffande jordbrukets framtid nöjt sig med allmänna och välvilliga uttalanden, och det instämmer i statsrådets och chefens för jordbruksdepartementet påpekanden i fråga om dessa framtidsperspektiv. Sålunda förklarar utskottet bland annat: »I likhet med departementschefen utgår även utskottet från att statsmakterna, då fredliga förhållanden inträda, komma att föra en sådan politik på jordbrukets område som skänker landets jordbruk full lönsamhet.»

Detta är dock endast en allmän fras, som inte ger några garantier. Mera positivt är förklaringen i margarinfrågan. Dels anser nämligen utskottet det önskvärt, att man vid fördelningen av befintliga tillgångar av margarinråvaror beaktar angelägenheten av att tillverkningen äger rum vid fabriker, som visa sig i stånd att på ett ur kostnadssynpunkt och i övrigt tillfredsställande sätt besörja framställningen av margarin. Dels förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på matfettfrågan, denna enligt utskottets mening för landets jordbruk så betydelsefulla fråga, och då tiden därför anses mogen, upptager densamma till utredning. Jag uppfattar detta uttalande som en positivt välvillig inställning till den fråga jag önskat prövad av riksdagen och ber regeringen uppmärksamma detta uttalande, ty den utredning, som utskottet förutsätter böra ske, måste ske omedelbart. Det är givetvis uppmuntrande att samtidigt veta, att jordbruksministern är mycket intresserad av en utredning angående en framtida svensk agrarpolitik.

Herr talman! Med mitt anförande har jag velat framhålla, att livsmedelsförsörjningsfrågan legat bättre till nu, om statsmakterna under senaste årtiondena mera än som skett lyssnat till de varningar och följt de förslag, som kommit från jordbrukarhåll, vidare att man för att bemästra försörjningsfrågorna och gagna konsumenterna under pågående kris bör följa de praktiska råden från jordbrukarnas ekonomiska organisationer, samt slutligen att man till gagn för hela svenska folket bör snarast genom *åtgärder* säkerställa jordbrukets framtida ställning i det svenska samhället.

Det jag här framhållit är icke utslag av ett krasst klassintresse — det vill jag understryka — ty vi jordbrukare ha rätt, när vi hävda, att det är ett hela landets intresse att väl vårda jordbruket och dess lika betydelsefulla binärningar. Vi ha skyldighet att planlägga näringspolitiken på lång sikt, varvid arbetslöshetsproblemet kommer till en naturlig lösning i samma mån som en förnuftig folkförsörjning kan ordnas.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Herr **Tjällgren**: Herr talman! Som kammarens ärade ledamöter torde ha observerat är det föreliggande utskottsutlåtandet enhälligt. Det hade därför varit anledning antaga, att detsamma skulle kunna godkännas av kammaren utan debatt. Då så emellertid icke blivit fallet, skall även jag be att få yttra några ord.

Jag vill då börja med att säga, att i anledning av den kungl. propositionen har i riksdagens båda kamrar väckts ett jämförelsevis stort antal motioner med skilda yrkanden. Motionerna äro givetvis redovisade i utskottets utlåtande, men jag skall dock tillåta mig att med några ord beröra vissa av motionerna.

Dessförinnan vill jag emellertid understryka några punkter i departementschefens yttrande i den kungl. propositionen. Däri säger departementschefen bland annat: »Priserna på jordbruksprodukterna måste självfallet i hög grad bliva beroende av vilka priser de förnödenheter, som erfordras för en intensiv jordbruksproduktion, betinga samt av kostnaderna för transporter och dylikt. Den rationalisering, som på sätt jag förut berört bidragit till en förbättring av det ekonomiska utbytet av jordbruket, måste fortgå och maskindriften vid jordbruket upprätthållas, detta icke minst på grund av den bristande tillgången på arbetskraft, som blivit en följd av den militära beredskapen. Det är att märka, att väsentliga fördyringar i driftkostnaderna ha sedan förra årets lagtima riksdag behandlade frågan om prisreglerande åtgärder på jordbrukets område inträtt genom prishöjningar å bland annat motorbrännolja i den mån sådan kan erhållas. Bristen på dylik olja har nödvändiggjort anskaffande av gengasaggregat, vilket för jordbruket dragit avsevärda kostnader. Även kostnaderna för transport av jordbruksprodukterna från produktionsställena till förädlings- och distributionsplatserna ha i hög grad ökats.»

Jag tillåter mig citera ytterligare några rader: »Avvägningen av priset på jordbrukets produkter måste ske under beaktande av nödvändigheten att dels under nu rådande avspärning upprätthålla jordbrukets produktion och räntabilitet, dels ock kunna erbjuda den i jordbruket verksamma arbetskraften likvärdiga ekonomiska förmåner med dem som erbjudas inom andra verksamhetsområden. Hänsyn måste därför vid prissättningen tagas till de ökade produktionskostnaderna.» Vidare säges det i propositionen: »Tillika synes skörderesultatet i viss mån böra påverka fastställandet av prisnivån på jordbruksprodukterna. Såsom framgår av vad jag förut anfört är jag av den uppfattningen, att vid fastställandet av prisnivån för jordbruket under nu rådande utomordentliga förhållanden det är av stort intresse för jordbrukets utöware, och därvid icke minst för dem som nu eller under de senaste åren börjat såsom egna företagare, att förebygga en inflationsartad utveckling av landets penningväsende. Jag utgår emellertid samtidigt från att, då fredliga förhållanden inträda, de svenska statsmakterna äro beredda att föra en jordbrukspolitik, som skänker vårt lands jordbruk, bedrivit efter rationella metoder, full lönsamhet under för utövarna i samverkan friast möjliga former.»

Allt detta har utskottet funnit välgrundat och väl avvägt. Utskottet understryker, att det inte låter sig göra att i nuvarande läge närmare bestämma den prisnivå, som under nästa regleringsår bör tillämpas i fråga om jordbrukets produkter. Denna måste, säger utskottet, bliva i hög grad beroende av utvecklingen av jordbrukets produktionskostnader samt det blivande skördeutfallet. Utskottet fortsätter: »Utskottet finner därför i likhet med departementschefen att härmed bör få anstå tills längre fram under regleringsåret. Emellertid synes redan nu på grund av de ogynnsamma väderleksförhållandena kunna förutses att någon skörd som blir av bättre beskaffenhet än föregående års icke torde vara att vänta. Med hänsyn härtill läser någon sänkning av den nuvarande prisnivån knappast kunna ifrågakomma. Å andra sidan finner utskottet i likhet med de-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
partementschefen det vara av stor vikt att förhindra en inflationsartad utveckling av landets penningväsende. Såsom departementschefen framhållit torde det vara av stort intresse under nu rådande utomordentliga förhållanden för jordbrukets utövare och då icke minst för dem som nu eller under de senaste åren börjat såsom egna företagare att förebygga en dylik utveckling. Det torde därför vara nödvändigt att prisutvecklingen kontrolleras och priserna förhindras stiga utöver den nivå, som är nödvändig för att de ökade produktionskostnaderna skola täckas. Det kan vara att befara att en väsentlig höjning av prisnivån å livsmedel skulle komma att återverka på den allmänna lönenivån. Man måste vid fastställandet av prisnivån utgå från att vid en svag skörd även jordbruket bör bära sin del av de bördor som därigenom läggas på vårt folk» etc. »Såsom grundval vid prisernas bestämmande synes kunna användas en för hela landet beräknad medelskörd. De i propositionen omnämnda relationstalen, vilka avse att vara vägledande för det inbördes förhållandet mellan priserna på de olika grödorna, synas utskottet böra, om så skulle finnas påkallat, kunna jämkas med hänsyn till det blivande skörderesultatet eller andra förhållanden.»

Dessa uttalanden äro enligt min mening så viktiga, att de böra särskilt understrykas.

Jag skall härefter beröra några av de i anledning av propositionen väckta motionerna.

I motionen nr 241 i första kammaren — det är en motion av herr Herlitz — har det ifrågasatts vissa begränsningar i de Kungl. Maj:t lämnade befogenheterna med avseende å jordbruksregleringen. Utskottet anser emellertid att »liksom hittills torde det vara nödvändigt att Kungl. Maj:t även under kommande regleringsår erhåller förhållandevis vidsträckta fullmakter i fråga om handhavandet av jordbruksregleringen och därför lämnas befogenhet att vidtaga av omständigheterna påkallade ändringar i densamma». I anslutning till motionen har emellertid utskottet framhållit, »att det synes utskottet naturligt att mera genomgripande ändringar i regleringsåtgärderna icke av Kungl. Maj:t vidtagas där riksdagens hörande utan olägenhet kan ske».

I vissa i båda kamrarna väckta motioner har yrkats, att en viss höjning av de särskilda prisutjämningsbidragen i de nordligaste distrikten bör äga rum. I anslutning till vad departementschefen anfört anser utskottet det böra övervägas, huruvida icke höjning bör ske. Utskottet utgår ifrån att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad härpå samt vidtager de höjningar av bidragen som med hänsyn till läget kunna finnas påkallade. Såsom norrlänning ber jag att få instämma häri och uttala min tillfredsställelse med att utskottet understrukit detta.

I samband härmed vill jag påpeka detta utskottets uttalande: »Det av departementschefen framförda förslaget att producentbidraget höjes till 3 öre per kilogram för hela året samt att bidraget må räknas å en årskvantitet levererad mjölk av högst 7,800 kilogram biträdes av utskottet. Ett genomförande av detta förslag innebär, att yrkandena i motionerna I: 46 och II: 50 i huvudsak vunnit bifall.»

Jag anser mig vidare böra påpeka, att utskottet inte heller har någon erinran mot att den Kungl. Maj:t medgivna fullmakten att uttaga mjölkavgift förlänges på ytterligare ett år. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på, att det framgår av departementschefens yttrande i propositionen, att man torde kunna utgå ifrån, att någon särskild avgift icke torde komma att utgå under nästa regleringsår.

Jag ber att få påpeka innehållet i ytterligare ett par motioner. Det har hemställts, »att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt livsmedelskommissionen att med beaktande av vad i motionerna anförts vidtaga kraftiga åtgärder för främjan-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

det av lupinodling på därför lämpliga jordar; samt att ett anslag av förslagsvis 10,000 kronor ställes till livsmedelskommissionens förfogande för upplysningsverksamhet i denna fråga». Utskottet har därvidlag för sin del förordat, att medel för ändamålet ställas till förfogande. Utskottet anför: »Livsmedelskommissionen har i sitt yttrande över motionerna tillstyrkt att det i motionerna nämnda beloppet anvisas, hälften till Sveriges utsädesförening och hälften till statens jordbruksförsöksanstalt, för igångsättande av mera omfattande försöks- och förädlingsarbeten med sötlupin och bitterlupin. Några särskilda medel torde emellertid icke behöva anvisas direkt för ifrågavarande ändamål, utan torde Kungl. Maj:t kunna av det anslag, som ställes till förfogande för prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, disponera erforderligt belopp.»

Slutligen kommer jag till herr von Helands motion, vari han föreslagit, att »riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamma åtgärder och förslag, avseende att möjliggöra en tillfredsställande lösning av fettförsörjningsproblemet» — vilket han också omnämnt i sitt nyss hållna anförande — »redan vid innevarande riksdag, ev. i samband med behandlingen av årets proposition om jordbruksstöd». Utskottet har förklarat: »Av motionens motivering synes närmast framgå, att motionärerna avse viss omorganisation av margarin-tillverkningen i landet i samband med inträdandet av normala förhållanden. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på denna enligt utskottets mening för landets jordbruk betydelsefulla fråga och då tiden därför anses mogen upptager densamma till utredning.»

Då utskottsutlåtandet är enhälligt, har jag inte anledning att närmare ingå på vad som vidare har yttrats däri.

Jag anser mig likväl, herr talman, till sist — och då i någon mån i anledning av herr von Helands anförande — böra avgiva en deklARATION. Jag vill inte fördölja, att inom utskottet olika meningar gjorts gällande i fråga om formuleringen av vissa punkter i utskottets utlåtande. Man kanske vågar säga, att det därvid i huvudsak varit tvenne intressen eller synpunkter, som kommit till synes. Alla ha emellertid varit besjälade av en stark vilja att såvitt möjligt uppnå enighet, och på grund därav ha från båda hållen gjorts vissa eftergifter och justeringar i syfte att nå enhällighet. Vi ha nämligen inom utskottet ansett, att det under nu rådande förhållanden vore lyckligt, att i en för landets folkhushållning så viktig fråga som den vi nu behandla icke alltför stora meningsskiljaktigheter böra komma till synes.

Jag har för tillfället intet mer att tillägga och ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Stockenström: Herr talman! Det föreligger som utskottets ärade ordförande nyss påpekade vad vi kunna kalla ett samförståndsutlåtande. Det kan då tyckas att man egentligen inte har anledning att säga så mycket. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att utöver ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts proposition har utskottet även hemställt, att riksdagen måtte besluta om en skrivelse till regeringen rörande en utredning angående rationaliserad nyodlingsverksamhet, närmast med tanke på förstärkning av ofullständiga jordbruk.

Jag vill erinra om att det vid riksdagens början väcktes ett par motioner såväl i denna som i andra kammaren, vilka togo sikte på denna fråga. Jag bar fram en av dessa motioner, vari just påpekades angelägenheten av en ökad beredskap överhuvud taget i fråga om vår livsmedelsförsörjning. Vi pekade på en hel del åtgärder, som jag inte närmare skall beröra för att icke taga upp tiden. Det var fråga om ökad lagerhållning, ökad odling av vissa

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
växter, en vanhävdslagstiftning och därjämte den rationaliserade nyodlingsverksamheten.

Jag skall inte alls fördjupa mig i frågan, i vad mån det är påkallat att just nu forcera nyodlingsverksamheten. Jag vill endast i förbigående erinra om att en ganska omfattande nyodlingsverksamhet under förra världskriget bestreds med statsunderstöd. Den var kanske inte så lyckad, utan jag tror att den i viss mån blev förfelad. Vi ha inte anledning att nu taga upp denna verksamhet efter de linjerna. Jag vill emellertid framhålla, att när staten ändå understödjer en nyodlingsverksamhet, bör man se till, att man utnyttjar de tekniska hjälpmedel som finnas och att verksamheten blir så rationell och så ekonomisk som möjligt. Vad vi motionärer åsyfta är, att man skall där så är möjligt ersätta den så att säga mera hantverksmässiga nyodlingen med en med tekniska hjälpmedel utförd sådan. Detta kan bara komma i fråga beträffande litet större komplex, som sedan i många fall i vissa delar av landet kunna användas för komplettering av ofullständiga jordbruk. Utskottet har nu beaktat denna fråga och ansett att den är av den vikt, att utskottet föreslår att i särskild skrivelse till regeringen fästa uppmärksamheten på saken och anhålla om en utredning i frågan.

Jag skall inte närmare uppehålla mig vare sig vid denna motion eller de övriga, utan jag vill göra några korta randanmärkningar till det föreliggande förslaget i övrigt.

Det förhåller sig ju så, att man inte ansett sig närmare kunna ange prisnivån på jordbrukets produkter just nu, utan man vill avvakta skördeutfallet. Och som läget är tror jag att det kanske är den enda väg man kan gå, ehuru väl det icke saknats röster, som med ett visst fog kunnat göra gällande, att det för att kunna ernå bästa möjliga produktion och mest ändamålsenliga inriktning av produktionen måhända varit önskvärt, att jordbrukarna i något så när god tid före vårsådden kunnat få reda på åtminstone tillnärmelsevis, vilken prisnivå man eftersträvade.

I fråga om själva utformningen av jordbruksregleringen skulle jag till en början vilja göra ett påpekande. Jag vill framhålla att vi måste försöka komma därhän, att vi inte ständigt och jämnt skola behöva höra talas om *subventionen* av jordbruket. I propositionen talas mycket riktigt om »prisreglerande åtgärder på jordbrukets område», och det uttrycket ha vi naturligen ingenting emot. När det i tidningspressen och i dagligt tal skrives och talas om hur jordbruket »subventioneras», så är detta ett talesätt som är föråldrat. Vi skola inte använda det. Det är ett mycket invecklat system, som kommer till användning. Det sker genom att staten lämnar viss ersättning till producenterna, emedan priserna icke få höjas på ett sätt, som skulle vara erforderligt för att täcka produktionskostnaderna. Det innefattar också ett mycket omfattande rabattsystem, som kommer vissa grupper av konsumenter till godo. I själva verket borde man i stället för subvention många gånger tala om ett rent konsumentbidrag. Jag har sålunda i förbigående velat framhålla, att vi borde sträva efter att få även språkbruket i det avseendet in på en riktigare bog.

Det är en mängd detaljer i jordbruksregleringen, som jag nu inte alls skall ge mig in på. Men jag skall taga upp ett par punkter för att även i samband därmed framhålla vissa önskemål.

En av dessa frågor har redan berörts av utskottets ärade ordförande och gällde det speciella s. k. norrlandsbidraget eller norrlandstillägget på mjölk. Det är en rätt invecklad historia, som jag icke skall upptaga kammarens tid med att närmare redogöra för. Det skedde en viss omläggning förra året i fråga om utformningen av detta norrlandsbidrag, samtidigt med att vår smörexport upphörde. Nu har man emellertid kommit underfund med att det norr-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

landstillägg, som utgår, inte ligger på alldeles samma nivå som det gjort tidigare. Den omläggning, som skedde, har såvitt man inom mejeriorganisationen kunnat finna inte inneburit full rättvisa i vissa avseenden i jämförelse med vad som tidigare gällde. Från mejeriernas riksförening har därför ett yrkande gjorts om att rättelse borde ske. Nu har också herr statsrådet mycket riktigt uttalat, att denna fråga bör övervägas, och detta har även understrukits av utskottet. Det har varit så förut om åren, att riksdagen själv uttalat sig direkt om norrlandsbidragets storlek, men så har inte skett i år, utan man har nöjt sig med dessa allmänna uttalanden om att saken bör övervägas. Jag har emellertid här velat uttala som min mening, och jag vet att jag företräder den samlade mejeriorganisationens mening därvidlag, att en viss rättelse är på sin plats.

Det är ytterligare en punkt beträffande mjölkregleringen, som jag ville fästa uppmärksamheten på. Det infördes förra året i samband med de överläggningar, som ägde rum inför regeringen, ett speciellt system, som visserligen var lokalt, i fråga om reglering av konsumtionsmjölkpriserna. Man ville undvika, att priserna höjdes på vissa platser, där en höjning eljest varit befogad och kunnat medgivas. Det har varit så ordnat under rätt lång tid, att någon prishöjning på konsumtionsmjölk icke fått genomföras utan medgivande av livsmedelskommissionen och numera också efter hörande av priskontrollnämnden. Man har därvid också haft att följa vissa grunder, som utarbetats av en särskild av departementschefen i början av förra året utsedd kommitté. Om det med tillämpning av dessa grunder visat sig, att en viss prisjustering är på sin plats, har saken sålunda prövats av mejeriernas riksförening och fastställts av livsmedelskommissionen sedan dessförinnan priskontrollnämnden hörts. En prishöjning har sålunda varit förenad med ganska många garantier. På några platser hade vissa smärre höjningar kunnat komma till stånd förra hösten, men då uttalades från regeringens sida, att man inte ville gå med på sådana höjningar. Man beslöt i stället att en viss gottgörelse till mejerierna skulle få lämnas av statsmedel såsom ersättning för vad mejerierna eljest skulle ha fått genom de höjda priserna. Nu föreslås i den föreliggande propositionen att detta system skall fortfara, och det äskas ett anslag av intill 2 miljoner kronor för ändamålet. Avsikten är att förslag skall uppgöras av mejeriernas riksförening, vilket sedan skall fastställas av livsmedelskommissionen.

Jag vill beträffande denna punkt endast framhålla, att jag knappast kan anse att detta system i längden är fullt rationellt. Det innebär i praktiken, att konsumenterna på vissa orter bli premierade. Vi ha ju för närvarande ett ganska invecklat system med rabatter. I vissa fall gälla rabatterna för varan, var den än säljes och vem som än köper den. I andra fall är det vissa grupper av konsumenter, som efter behovsprövning få rabatter. I detta fall är det däremot konsumenterna på vissa platser i landet, som få förmånen av ett lägre pris på mjölken än vad de borde ha med tillämpning av de grunder, som jag här förut redogjort för. Där fyller staten sålunda i stället ut bristen genom att lämna ett bidrag till mejerierna, som icke få höja priserna.

Jag har alltså velat uttala en viss tveksamhet i denna punkt, och jag vill ifrågasätta, om det i längden är skäligt eller rationellt att följa ett sådant system. Det är möjligt att man tills vidare på vissa platser får lov att tillämpa det, men jag finner det, som sagt, i längden icke vara riktigt att gå den vägen.

Det förhåller sig nog så, herr talman, att man beträffande jordbruksregleringen knappast kan undgå en känsla av att man så att säga lever ur hand i mun. Det fastställles allmänna grunder varje år, och sedan lämnas det mycket vidsträckta fullmakter till regeringen. Jag medger gärna att de skiftande och

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
ovissa förhållanden, som nu råda, ha till följd att man måhända inte har någon annan väg att gå i stort sett. Men, som sagt, nog har man den känslan på jordbrukarhåll, att man får leva ur hand i mun, och det vore naturligtvis önskvärt att kunna få fastare linjer uppdragna för vår jordbrukspolitik. En föregående ärad talare har pekat på hur angeläget det är att man, när fredliga förhållanden åter inträda, har en säkrare grund att stå på. Det föreligger också ett visst uttalande från departementschefen, som ger vid handen att han delar denna uppfattning. Jag skulle gärna vid detta tillfälle vilja understryka, att vi nog ändå i något så när god tid borde börja umgås med tanken på att åtminstone draga upp grundlinjerna för en jordbrukspolitik på något längre sikt. I det fallet kan jag i stort sett ansluta mig till vad en föregående ärad talare på denna punkt antytt.

Jag skall inte, herr talman, taga tiden mycket längre i anspråk. Jag vill bara till sist understryka vad som också framhållits av departementschefen då han påpekar, hur viktigt det är att en god samverkan äger rum mellan de statliga organen och jordbrukets egna organisationer. I det avseendet vill jag framhålla, att det ändå är av stort värde i en kristid som den nuvarande, att vi verkligen ha fått till stånd dessa stora riksomfattande organisationer, som kunna hålla låt mig säga en viss disciplin bland sina egna medlemmar och som också naturligtvis ha skyldighet att ålägga sig själva och sina medlemmar lojalitet gent emot statsmakterna och gent emot samhället överhuvud taget.

Jag hoppas och tror, att vi även i fortsättningen skola kunna undvika osunda företeelser och utväxter när det gäller marknaden på livsmedel — sådana osunda företeelser, som tyvärr gjorde sig gällande i ganska hög grad under förra världskriget. På denna punkt är det min mening att organisationerna ha en stor och viktig uppgift att fylla. Och det är ju av största betydelse icke minst för konsumenterna, att organisationerna kunna fylla denna uppgift.

Jag vill sluta med den förhoppningen, att den lojalitet och den disciplin, som jag vet att jordbrukets organisationer hittills velat visa, också skall kunna fullföljas i fortsättningen. Samtidigt borde också organisationerna och alla deras medlemmar, och dit kunna vi numera räkna praktiskt taget hela Sveriges jordbrukarkår, ha rätt att räkna med att få röna full förståelse, icke bara i ord utan också i handling, för de speciella och alldeles säregna förhållanden, varunder vi jordbrukare nu arbeta, och för de allvarliga svårigheter, som faktiskt göra sig gällande.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Kammaren behöver inte bli förskräckt över att jag är uppe och besvarar igen — det skall bli ett mycket kort anförande, liksom årets debatt om jordbruksregleringen är den kortaste på åtminstone de senaste tolv åren.

Jag har nämligen som enda ärende att instämma i vad herr von Heland här i kväll yttrat, och jag hoppas att han inte känner sig alltför besvärad av detta instämmande.

Dessutom vill jag påpeka en liten teknisk detalj — jag vill nämligen be herr statsrådet observera, att han blivit befriad från sitt eget uttalande när det gäller prisutjämningsbidragen i de två sydligaste prisutjämningsdistrikten.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisrabatterande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. prisrabatterande åtgärder på jordbrukets område m.

I en till riksdagen den 23 maj 1941 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 279, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1941/42 under elfte huvudtiteln anvisa

dels till Prisrabatterning å matfett och mjölk ett reservationsanslag av 98,000,000 kronor,

dels ock till Förmalningsersättningar ett förslagsanslag av 33,000,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

- 1) I: 242, av herr *Herlitz*;
- 2) II: 218, av herr förste vice talmannen *Magnusson* m. fl.; samt
- 3) II: 223, av herr *Eriksson* i Sandby.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition för budgetåret 1941/42 under elfte huvudtiteln anvisa

dels till Prisrabatterning å matfett och mjölk ett reservationsanslag av kronor 98,000,000,

dels ock till Förmalningsersättningar ett förslagsanslag av kronor 33,000,000;

B. att motionerna I: 242 samt II: 218 och II: 223 måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anført och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Jag vill endast i anledning av detta jordbruksutskottets utlåtande tillkännagiva, att ehuru det är enhälligt och sålunda inte försett med några reservationer, så ha några stycken — det är för resten rätt många — ledamöter av utskottet ansett, att man borde försöka komma ifrån de generella subventionerna utan behovsprövning. Jag anser att man borde kunna gå till den engångsåtgärden att godtaga den relativt obetydliga höjning av levnadskostnadsindex, som skulle bli följden om man minskade på vissa subventioner. Man skulle taga den på en gång och sedan vara befriad från de stora utgifter för statsverket, som detta system innebär.

Jag tror att detta hade varit det riktiga, ehuru jag i enighetens tecken inte velat göra någon reservation till utskottsutlåtandet. Men jag har här velat anmäla, att inom utskottet av mig och några andra ledamöter dylika synpunkter framförts.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående klassificering av kött, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 368, angående val av fullmäktige i riksbanken och suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank;

nr 369, angående val av ordförande och fullmäktige i riksgäldskontoret samt suppleanter för fullmäktige i samma kontor; samt

nr 382, angående val av riksdagens två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket jämte två suppleanter för dem;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 370, för herr Axel Amnéer att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 371, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Johan Edvard Björnsson att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 372, för bankrådet herr Harald Teodor Magnusson att vara förste suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 373, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Johan Fritjof Ekman att vara andre suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 374, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr John Helmer Bergvall att vara tredje suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 375, för generaldirektören herr Anders Emanuel Örne att vara ordförande i riksgäldskontoret;

nr 376, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Axel Albert Lindqvist att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 377, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Bo Henrik von Stockenström att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 378, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Torsten Emanuel Ström att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 379, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gunnar Persson att vara förste suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 380, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Axel Wilhelm Strand att vara andre suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 381, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gustav Hjalmar Svensson att vara tredje suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 383, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Knut Zakarias Petersson att vara ledamot i styrelsen över riksdagsbiblioteket;

nr 384, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr F. F. Severin att vara ledamot i styrelsen över riksdagsbiblioteket;

nr 385, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Per Johan Gustafsson att vara suppleant för en av riksdagen utsedd ledamot i riksdagsbibliotekets styrelse; samt

nr 386, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr O. S. Holmdahl att vara suppleant för en av riksdagen utsedd ledamot i riksdagsbibliotekets styrelse.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.09 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.